

USAID
АЗ МАРДУМИ АМРИКО

Лоиҳаи
таълими босифат USAID/QLP

Вазорати маорифи
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили
ихтисос ва бозомӯзии кормандони
соҳаи маориф

Тақмили маҳорати педагогии омӯзгорони фанҳои забон ва адабиёти тоҷик

(ЛОИҲА)

Маводи ёрирасон ба барномаи таълимӣ барои курсҳои тақмили ихтисоси
омӯзгорони фанҳои забон ва адабиёти тоҷик

Душанбе - 2010

Дастури таълимии мазкур бо дастгирии мардуми Амрико ба воситаи Агентии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ (USAID) таҳия ва нашр гардид. Мундариҷаи дастури мазкур дар доираи Creative Associates International (CAI) ва лоиҳаи USAID – оид ба таълими босифат (QLP) баррасӣ шудааст ва муҳим нест, ки мавқеи USAID ва Ҳукумати Иёлоти Муттаҳидаи Амрико инъикос намояд.

Мураттибон: Тошбоева Зулфия, Ниёзов Файзиддин.

Мухаррири масъул: Абдулазизов Ваҳҳобҷон – ректори ДҚТИБКМ, номзади илмҳои филологӣ, дотсент.

Тошбоева Зулфия, Ниёзов Файзиддин. Такмили маҳорати педагогии омӯзгорони фанҳои забон ва адабиёти тоҷик. Маводи ёрирасон ба барномаи таълимии курсҳои такмили ихтисоси омӯзгорони фанҳои забон ва адабиёти тоҷик. - Душанбе, 2010. - 71 с.

Маводи ёрирасони мазкур барои курсҳои такмили ихтисоси муаллимони фанҳои забон ва адабиёти тоҷики мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ таҳия гардидааст. Дар дастур масъалаҳо оид ба таълими интерактивӣ, банақшагирию арзёбии дарс ва ташаккули малакаҳои дараҷаи баланди фикрронии хонандагон бо истифода аз усулҳои гуногуни таълим таҳлил мегарданд. Инчунин, роҳи усулҳои ба ҷустуҷӯ, тадқиқ ва ҳалли проблемаҳои муҳим ворид сохтани хонандаро нишон дода шудааст.

Маводи мазкур бо мақсади гузаронидани курсҳои такмили ихтисоси омӯзгорон, ба роҳ мондани фаъолияти иттиҳодияҳои методӣ, фаъолияти методии шӯъбаҳои маориф бе иҷозати махсус истифода бурдан мумкин аст. Истифодаи мундариҷаи мавод дар мақолаҳо, дастурҳои дигар бо қайд кардани сарчашма иҷозат дода мешавад.

© USAID/QLP

© Донишқадаи ҷумҳуриявӣи такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф

© Тошбоева З., Ниёзов Ф.

Мундарича

Боби 1	Низоми интерактивии таълим		
Машғулиятҳо	Мақсадҳои таълим	Миқдори соат	
Машғулияти 1. Маълумот оид ба таълими интерактивӣ	Иштирокчиён: - калимаи «интерактив» ва мафҳуми таълими интерактивиро шарҳ медиҳанд; - принципҳои таълими интерактивиро шарҳ медиҳанд; - оид ба татбиқи таълими интерактивӣ қарор қабул менамоянд.	2 соат	
Машғулияти 2. Ташкили кори дунафарӣ ва гурӯҳӣ дар дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик	- принципу мақсадҳои асосии корҳои дунафарӣ ва гурӯҳиро номбар мекунанд; - фаъолияти хонандагонро дар корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ ташкил мекунанд; - воситаҳои гуногуни ҷудо кардани хонандагонро дар корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ меғоянд.	4 соат	
Машғулияти 3. Таҳияи масъалаҳои таълим барои корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ	- оид ба сохт ва мундариҷаи масъалаҳои таълим маълумот медиҳанд; - барои ташкил намудани корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ масъалаи таълим таҳия мекунанд;	2 соат	
Худро месанҷем	- дониши худро оид ба низоми интерактивии таълим месанҷанд.		
Боби 2	Арзёбии ташаккулдиҳанда ва ҷамъбасти		
Машғулияти 1. Арзёбии ташаккулдиҳанда ва ҷамъбасти	- мақсад ва вазифаҳои арзёбиро шарҳ медиҳанд; - навъҳои арзёбиро шарҳ дода онҳоро муқоиса мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 2. Принципҳои арзёбии ташаккулдиҳанда	- принципҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро шарҳ медиҳанд	2 соат	
Машғулияти 3. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда: нишондиҳандаҳои муваффақият	- мафҳуми нишондиҳандаи муваффақиятро шарҳ дода метавонанд; - нишондиҳандаи муваффақиятро таҳия карда метавонанд.	2 соат	
Машғулияти 4. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда: робитаи мутақобилан ҳагӣ	- мафҳуми робитаи мутақобиларо шарҳ дода метавонанд; - навъҳои робитаи мутақобиларо номбар мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 5. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда: ба худ баҳо додан	- моҳияти ба худ баҳо доданро шарҳ дода метавонанд; - усули ба худ баҳо доданро истифода барад.	2 соат	
Машғулияти 6. Кори лоиҳавӣ. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда	- воситаҳои гуногуни арзёбиро шарҳ медиҳанд; - воситаҳои гуногуни арзёбии ташаккулдиҳандаро дар амал истифода мекунанд.	2 соат	

Машғулияти 7. Воситаҳои арзёбии чамъбастӣ: таҳияи меъёрҳои арзёбӣ	- моҳияти меъёргузориро ҳангоми арзёбии чамъбастӣ таҳлил мекунанд; - барои арзёбии мақсадҳои таълим меъёрҳо таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 8. Воситаҳои арзёбии чамъбастӣ: тест	- моҳияти тестро ҳангоми арзёбии чамъбастӣ таҳлил мекунанд; - барои арзёбии мақсадҳои таълим саволу масъалаҳои тест таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 9. Воситаҳои арзёбии чамъбастӣ: Кори лоихавӣ	- меъёрҳои арзёбӣ таҳия мекунанд; - тест таҳия мекунанд.	2 соат	
Худро месанҷем	- дониши худро оид ба арзёбии ташаккулдиҳанда ва чамъбастӣ месанҷанд		
Боби 3	Ташаккули малакаҳои дараҷаи баланди фикрронӣ		
Машғулияти 1. Концепсияи тафаккури интиқодӣ	- моҳияти рушди тафаккури интиқодӣ тавассути қироат ва китобат дар олами муосирро меғуянд; - хусусиятҳои тафаккури интиқодиро шарҳ медиханд.	2 соат	
Машғулияти 2. Ташаккули малакаҳои баланди фикрронӣ	- оид ба таксономияи Бенҷамин Блум маълумот мегиранд; - шаш дараҷаи таксономияро номбар мекунанд; - аҳамияти таксономияро дар таҳияи масъалаҳои таълим шарҳ медиҳанд; - дараҷаҳои фикррониро таҳлилу арзёбӣ мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 3. Ба хотир гирифтани – марҳилаи аввалини ташаккули фикрронӣ	- барои зинаи ба хотир гирифтани саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 4. Саволу масъалаҳо барои зинаи фаҳмидани	- барои зинаи фаҳмидани саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 5. Саволу масъалаҳо барои зинаи истифода бурдани	- барои зинаи истифода бурдани саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 6. Саволу масъалаҳо барои зинаи таҳлил кардани	- барои зинаи таҳлил кардани саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 6. Саволу масъалаҳо барои зинаи арзёбӣ кардани	- барои зинаи арзёбӣ кардани саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 6. Саволу масъалаҳо барои зинаи эҷод	- барои зинаи эҷод кардани саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.	2 соат	

кардан			
Худро месанҷем	- дониши худро оид ба ташаккули малакаи фикрронии баланд месанҷанд		
Боби 4	Банақшагирии чараёни таълим дар дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик		
Машғулияти 1. Банақшагирии чараёни таълим дар фанҳои забон ва адабиёти тоҷик	хуҷчатҳои ташкили чараёни таълимро муайян мекунанд; мавқеи ҳар як хуҷчатро дар банақшагири ва раванди дарс муайян мекунанд; мушкилоти асосии таҳияи нақшаи дарсро муайян мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 2. Мақсади таълим маҳаки асосии банақшагири	моҳияти мақсади таълимро шарҳ дода метавонанд; фарқи байни мавзӯ ва мақсадро гуфта метавонанд; мақсади таълимро дар асоси меъёрҳо арзёбӣ мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 3. Таҳияи нақшаи тақвим дар асоси мақсадҳои таълим	талаботҳо оид ба дониш, фаҳмиш ва истифодаи мазмуни бобро муайян карда метавонанд; дар асоси талаботҳои барнома мақсадҳои таълимро таҳия карда метавонанд; мазмуни боби таълимро ба дарсҳои алоҳида тақсим карда метавонанд.	2 соат	
Машғулияти 4. Кори лоиҳавӣ. Тартиб додани нақшаи тақвим	талаботҳо оид ба дониш, фаҳмиш ва истифодаи мазмуни боби таълимро муайян карда, нақшаи тақвим тартиб медиҳанд.	2 соат	
Машғулияти 5. Технологияи банақшагирии дарси яксоата	- нақшаи як дарсро таҳлилу таркиб мекунанд; - барои таҳияи нақшаи дарс дастур таҳия мекунанд.	2 соат	
Машғулияти 6. Зинаҳои дарс ва таркиби онҳо	- зинаҳои дарсро таҳлилу таркиб мекунанд; - ҳар як зинаи дарсро шарҳ медиҳанд.	2 соат	
Машғулияти 7. Кори лоиҳавӣ. Тартиб додани нақшаи дарс	дар асоси мақсади таълим ва зинаҳои дарс нақшаи дарс таҳия мекунанд.	2 соат	
Худро месанҷем	- дониши худро оид ба таҳияи нақшаи тақвим ва нақшаи дарс месанҷанд.		

Пешгуфтор

Омӯзгорони гиромӣ!

Имрӯз шумо бо мақсади такмили ихтисос ба машғулиятҳо шурӯъ мекунед. Маводе, ки дар даст доред, маҷмӯаи дастовардҳои педагогону методистони ватаниву хоричист. Ин дастовардҳо дар шакли дастрасу осонфаҳм пешкаши шумо мегардад. Машғулиятҳо тарзе тарҳрезӣ шудаанд, ки шумо хангоми омӯзиши онҳо ҳамарӯза донишу малкаи нав азхуд мекунед.

Дастур дар асоси чор марҳилаи таълими калонсолон таҳия шудааст. Яъне, (1) санчиш, (2) таҳлил, (3) истифода, (4) эҷод.

Дар марҳилаи якум – санчиш, шумо донишу малакаи худро оид ба мавзӯи баррасишаванда ибраз дошта, моҳияти онро месанҷед. Дар марҳилаи дуюм, он масъалаҳо таҳлилу арзёбӣ мегардананд. Марҳилаи сеюм – истифода, шумо барои дар амал татбиқ кардани концепсия, усул ва воситаҳои гуногун дастур таҳия мекунед. Марҳилаи чорум – эҷод дар дарсҳои лоиҳавӣ ба роҳ монда мешавад. Мақсади марҳилаи эҷод бори дигар пеш аз дар мактаб истифода бурдани усули воситаҳо санчидану эътимод ҳосил кардан аст.

Дастур дар маҷмӯъ ҳамчун китоби дарсӣ аст. Қадамҳои машғулият тарзе тарҳрезӣ шудаанд, ки барои расидан ба мақсадҳои таълим ёрӣ мерасонанд. Қадами аввали ҳамаи машғулиятҳо муаррифӣ ва муҳокимаи мақсади таълим аст. Ин ба шумо имконият медиҳад, ки сабаби омӯзиши ин ва ё он мавзӯро донед, аҳамияти мақсади таълидро дар инкишофи касбиатон муайян кунед.

Мураттибон огоҳона ё бо мақсади муайян аз лексия даст қашидаанд, то мавод тавассути усулу воситаҳои гуногуни хондан аз худ карда шавад. Ин усулу воситаҳоро шумо ҳамчун намуна истифода бурда метавонед.

«Ҳазинаи маърифат» маҷмӯаи мақолаҳои хурд оид ба масъалаҳои баррасишаванда аст. Аз ин рӯ, бовар дорем, ки баъд аз хатми курс ин мақолаҳо ба шумо барои дуруст ба роҳ мондани усулу воситаҳо ёрии амалӣ мерасонанд.

Дар охири ҳар боб қисмати «Худро месанҷем» ҷо дода шудааст. Ин фаъолиятро шумо мустақилона иҷро карда, донишҳои андӯхтаи худро месанҷед.

Усули пешниҳоди мавод ба фаъолнокии шумо таъя мекунад, аз ин лиҳоз аз шумо дақиқназарӣ, ҳозичавобӣ, масъулиятшиносӣ хоҳонем.

Ба шумо дар ин ҷода муваффақият орзу дорем!

Мураттибон

Боби 1

Низоми интерактивии таълим

Боби мазкур ба низоми интерактивии таълим бахшида шуда, дар он мақсаду вазифаҳо, усулу воситаҳои ин низоми таълим баррасӣ мегарданд. Низоми таълими интерактивӣ ҳамкориро дар таълим тақозо карда, ҳаллу фасли масъалаҳо тавассути муҳокима ва хулосабарорӣ дар гурӯҳҳои дунафара ва чор-панҷнафара сурат мегирад. Ин низоми таълим барои додани имконияти баробари таълимгирии хонандагон мусоидат мекунад.

Ҳангоми омӯзиши ин боб шумо донишу малакаи худро дар самти усули интерактивии таълим такмил дода, ба мақсадҳои таълимии зерин ноил мегардед:

- калимаи «интерактив» ва мафҳуми таълими интерактивиро шарҳ медиҳед;
 - принципҳои таълими интерактивиро шарҳ медиҳед;
 - оид ба татбиқи таълими интерактивӣ қарор қабул менамояд;
- принципҳо ва мақсадҳои асосии корҳои дунафарӣ ва гурӯҳиро номбар мекунед;
- фаъолияти хонандагонро дар корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ ташкил карда метавонед;
 - роҳҳои гуногуни ҷудо кардани хонандагонро дар корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ мегӯед;
 - оид ба сохт ва мундариҷаи масъалаҳои таълим маълумот медиҳед;
 - барои ташкил намудани корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ масъалаи таълимӣ таҳия мекунед.

Омӯзиши боб тавассути фаъолиятҳои гуногуни таълим сурат мегирад. Масъалаву саволҳои инфиродӣ, дунафарӣ ва дар гурӯҳҳо таҳлилу баррасӣ мегарданд. Инчунин дар давоми омӯзиш шумо масъалаву саволҳои проблемавӣ эҷод мекунед. Ба шумо дар ин ҷода муваффақият хоҳонем!

Машғулияти 1. Маълумот оид ба таълими интерактивӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- калимаи «интерактив» ва мафҳуми таълими интерактивиро шарҳ медиҳанд;
- принципҳои таълими интерактивиро шарҳ медиҳанд;
- оид ба татбиқи таълими интерактивӣ қарор қабул менамоянд.

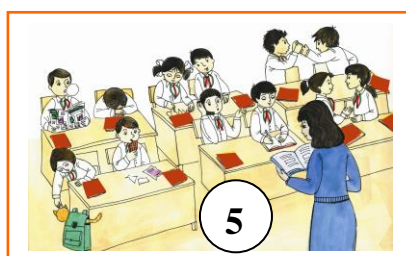
Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим

Мақсадҳои таълими машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед. Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Кори дунафарӣ.

Ангишти зеҳн

Ба расмҳо бо диққат нигаред. Гӯед, ки кадом расм қисми дарси хуб аст? Чаро?

(Расму суратҳо аз китоби Highway to English 6, нусхабардорӣ шудаанд)

Қадами 3. Масъала.

Фаъолияти хонандагонро шарҳ диҳед.

Сабабҳои бенизозии дарсро дар расми 5 муайян кунед.

Қадами 4. Хониши матн. «Ҳазинаи маърифат» -ро хонед ва «Рӯзномаи дубахша»-ро пурра кунед. Онро муҳокима кунед.

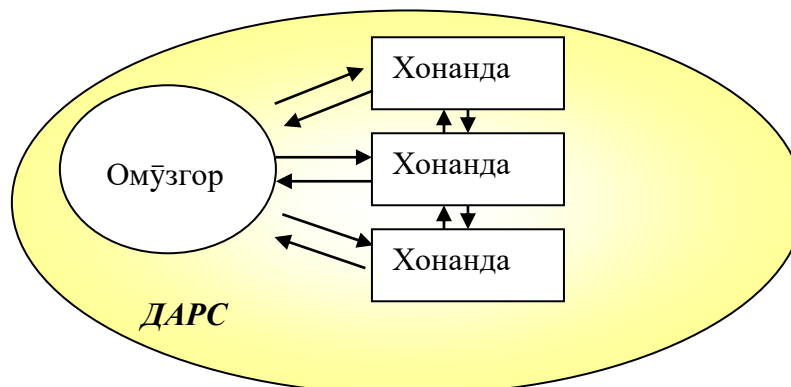
Иқтибос	Шарҳ
Масалан: калимаи «интерактив»	- ҳамкорӣ...

Ҳазинаи маърифат

Идораи раванди дарс, тақсими имконияти таълимгирӣ ва ҳамкорӣ асоси таълими интерактивиро ташкил медиҳанд. Ҳангоми банақшагирии дарси интерактивӣ иштироки фаъолу мақсадноки хонанда, ҳамкориҳои ӯ барои ноил гаштан ба мақсади дарс ва натиҷаҳои таълим, арзёбии дуруст ва саривақтӣ нақши калон мебозад.

Калимаи «интерактив» аз калимаи англисии «interact» гирифта шуда, маънояш «inter» - «байни ...» ва «act» - «амал, фаъолият» мебошад. Яъне ҳамкорӣ ҳангоми азхудунии донишҳои нав, ноил гаштан ба мақсаду натиҷаҳои таълим аст. Ин ҳамкорӣ дар муоширати байни омӯзгор ва хонандагон, хонанда ва хонандагон, омӯзгор ва хонанда зоҳир мегардад.

Ҳамкориҳои мазкур дар нақшаи зерин нишон дода шудааст:

Принсипҳои таълими интерактивиро чунин баён кардан мумкин аст:

1. **Тақсимоти баробари имкониятҳои таълим** – яъне ба ҳар як хонанда имконияти дар раванди дарс иштирок кардан дода мешавад. Ин амал тавассути корҳои дунафара ва гурӯҳӣ сурат мегирад.
2. **Озодии баён** – хонанда (хонандагон) имконияти озодона баён кардани фикрро доранд;
3. **Масъулиятшиносӣ** – хонандагон ба гирифтани таълим масъуланд;
4. **Тағйири нақшҳо** – омӯзгор дар дарси интерактивӣ нақши роҳбаладро касб мекунад. ӯ тавассути масъалаву саволҳои гуногуни таълим хонандагонро ба самти дуруст равона месозад;
5. **Фазои мусоиди таълим** – масъалаҳо, матнҳо, саволҳо ва тарзи муоширату ороиши синф ба ҳавасмандгардонии фаъолияти таълимии хонанда равона мешаванд;
6. **Таълими бе «тамға»** – дар раванди дарси интерактивӣ калимаҳои «духонак», «танбал», «сегирак» ва амсоли ин истифода бурда намешаванд;
7. **Арзёбии ташаккулдиҳанда** – арзёбӣ дар таълими интерактивӣ на барои танбеҳ додан, балки барои ташаккули фаъолияти таълимии хонанда истифода мешавад;
8. **Идораи бонизомии дарс** – ҳама гуна фаъолият дар дарс ба азхуд кардани донишҳо ва ноил гаштан ба мақсаду натиҷаи таълим равона мегардад.
9. **Ба эътибор гирифтани шахсияти хонанда** – дар дарси интерактивӣ хоҳиш, завқ ва зеҳни хонанда ба эътибор гирифта мешаванд.

Татбиқи таълими интерактивӣ аз омӯзгор малакаҳои зеринро талаб мекунад:

- омӯзгор воситаҳои гурӯҳбандиро истифода бурда тавонад;
- хонандагонро ба муҳокимаи масъалаҳои таълим водор карда тавонад;
- хонандагонро дуруст арзёбӣ кунад;

- саволу масъалаҳое, ки хонандагонро барои амиқ аз худ кардани маводи таълим водор мекунанд, таҳия карда тавонад;
- идораи синфро дуруст ба роҳ монда тавонад;
- тавассути муоширати хуб фазои мусоиди таълимро ташкил кунад.

Мақсади асосии истифодаи низоми интерактиви таълим тайёр намудани хонандагон ба фаъолияти зеҳнӣ ва иҷтимоии минбаъда аст. Зеро дар асри XXI аз шаҳрвандон малакаҳои тавассути ҳамкорӣ таҳлили масъалаҳои гуногуни ҳаётӣ ва қабули қарори зарурӣ талаб карда мешавад.

Хулоса, агар мо хоҳиши тайёр намудани шаҳрвандонро дошта бошем, ки дар асри XXI соҳиби касбу кори мувофиқ гашта, ҳолати иҷтимоии худро беҳтар мекунанд, таълими интерактивӣ ба ин мусоидат карда метавонад.

Қадами 5. Таҳлил ва хулосабарорӣ тавассути «Ангезиши зеҳн».

Саволҳо:

1. Ба фикри шумо оё дар шароити Тоҷикистон татбиқи таълими интерактивӣ имконпазир аст? Чаро ҳа? Чаро не?
2. Ҳангоми татбиқи ин навъи таълим чӣ мушкилот пайдо мешавад? Онҳоро чӣ гуна ҳал кардан мумкин аст?
3. Барои самаранок татбиқ кардани таълими интерактивӣ шумо ҳамчун омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик чӣ кор карда метавонед?

Қадами 6. Кор дар гурӯҳҳо. Қабули қарор. Таҳияи дастур барои татбиқ

Дар гурӯҳҳо муттаҳид шуда, барои татбиқи таълими интерактив дастур таҳия намоед.

Қадами 6. Арзёбӣ \ ба худ баҳо додан.

р/т	Нишондиҳанда	Ҳа	Не	қисман	Агар «не» ё «қисман» бошад, савол дорам.
1.	Калимаи «интерактив» ва мафҳуми таълими интерактивиро шарҳ дода метавонам.				
2.	Принсипҳои таълими интерактивиро шарҳ дода метавонам.				
3.	Оид ба татбиқи таълими интерактивӣ қарор қабул кардам.				

Қадами 7. Чамъбасти машғулият. Муҳокимаи умумӣ.

Саволҳо:

- ✓ *Машғулияти мо аз чӣ оғоз гардид?*
- ✓ *Кадам фаъолиятҳо истифода шуданд? Номбар намоед.*
- ✓ *Шумо чӣ тавр ба гурӯҳҳои дунафара ҷудо шудед?*
- ✓ *Ба фикри шумо бо кадом мақсад шуморо ба гурӯҳҳои дунафара ҷудо карданд?*
- ✓ *Дар кори дунафара худро чӣ тавр ҳис кардед? Чаро?*
- ✓ *Дар дарсҳои худ шумо кори дунафараро истифода мебаред? Барои чӣ?*
- ✓ *Ба ақдаи шумо кори дунафара ба хонанда чӣ медеҳад?*
- ✓ *Дар кадом фаъолият шумо мушкили кашед? Онро чӣ гуна ҳал кардед?*
- ✓ *Чӣ тавр машғулияти мо ба анҷом расид?*

Машғулияти 2. Ташкили кори дунафарӣ ва гурӯҳӣ дар дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик

Мақсади таълим

Иштирокчиён:

- принципҳо ва мақсадҳои асосии корҳои дунафарӣ ва гурӯҳиро номбар мекунанд;
- фаъолияти хонандагонро дар корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ ташкил карда метавонанд;
- воситаҳои гуногуни ҷудо кардани хонандагонро дар корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ мегӯянд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълими машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.
Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зехн.

Шумо дар дарсҳоятон корҳои гурӯҳӣ ва дунафарӣ ташкил мекунед? Чӣ тарз?

Лаҳзаи дарси намоишӣ Синфи 6

Қадами 1. Кори дунафарӣ.

Масъала: Порчаи ҳикояти «Хайр ва Шар»-ро хонед ва гӯед, ки мисраи «Феъли ҳар як ба ном дархӯр буд»-ро чӣ тавр мефаҳмед? Шарҳи кӯтоҳ нависед.

Бонуи Чин зи чеҳра чин бикшод,
В-аз рутаб чӯйи ангубин бикшод...
Гуфт: Вақте зи шаҳри худ ду ҷавон
Сӯйи шаҳри дигар шуданд равон.
Ҳар яке дар чуволгӯшаи худ,
Карда асбоби роҳ тӯшаи худ.
Номи ин Хайру номи он Шар буд,
Феъли ҳар як ба ном дархӯр буд.
Чун буриданд рӯзаке ду –се роҳ,
Тӯшаеро, ки доштанд нигоҳ.
Хайр мехӯрду Шар нигоҳ медошт,
Ин ғалла медуруд, он мекошт.
То расиданд ҳарду дӯшодӯш
Дар биёбоне аз бухор ба чӯш.
Кӯрае чун танӯри оташ гарм,
К-оҳан аз вай чу мум гаштӣ нарм!....

Қадами 2. Муҳокимаи натиҷаи кори дунафара.

Қадами 3. Кор дар гурӯҳҳо.

Матнро бори дигар хонда, дар асоси пурсишномаи зерин муаррифӣ омода намоед.

Ном _____ Таърихи рӯз _____

Номи ҳикоят: _____

Симоҳои асосии ҳикоят: _____

Симоҳои мусбати ҳикоят: _____

Симоҳои манфии ҳикоят: _____

Макони ба вуқӯъ пайвастании ҳикоят _____
Мазмуни асосии ҳикоятро бо чор ҷумла шарҳ диҳед

Қадами 4. Муаррифӣ ва арзёбии натиҷаи корҳои гурӯҳҳо.

Қадами 3. Таҳлилу муҳокимаи лаҳзаи дарси намоишӣ.

Саволҳо:

Шумо кадом фаъолиятҳоро иҷро кардед? Чӣ тарз ба гурӯҳҳои дунафарӣ чудо шудед?

Гурӯҳҳои чорнафарӣ чӣ тарз ба роҳ монда шуданд?

Ин шакли корро аз нигоҳи хонанда арзёбӣ кунед.

Чӣ хатҳои хуб ва мушкили ташкили корҳои дунафарӣ ва гурӯҳиро гӯед.

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо. Матни «Ҳазинаи маърифат»-ро хонед ва барои татбиқи корҳои дунафара ва гурӯҳӣ дастур таҳия намоед. Натиҷаи коратонро ба аҳли синф муаррифӣ намоед.

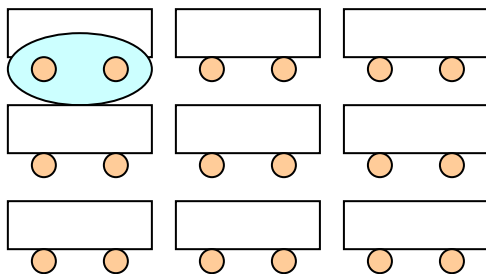
Аз чӣ бояд оғоз кард?

Дастури 1.	
Дастури 2.	
Дастури 3. ...	

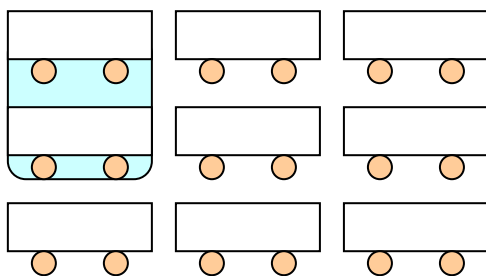
Ҳазинаи маърифат

Кор дар гурӯҳҳо яке аз фаъолияти самараноки таълими интерактивӣ ба ҳисоб меравад. Кори гурӯҳиро аз **кори дунафарӣ** оғоз намудан лозим аст. Зеро он хонандагонро **барои кор кардан дар гурӯҳ омода месозад**. Ин амалро муддати як ҳафта иҷро карда, ҳафтаи минъбаъда аз кори дунафарӣ ба гурӯҳӣ гузаред. Ҳафтаҳои дигар боз як фаъолияти кори гурӯҳӣ илова кунед.

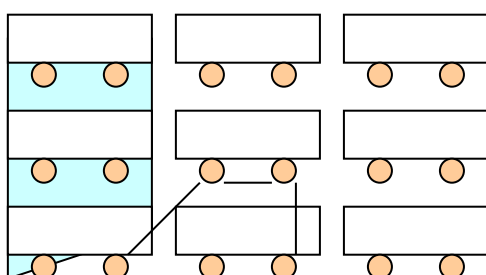
Нақшаи ташкили корҳои дунафарӣ:

Нақшаи ташкили корҳои гурӯҳҳои чорнафарӣ:

Нақшаи ташкили корҳои гурӯҳҳои панҷнафарӣ:

Ҳар рӯз иваз кардани гурӯҳҳо тавсия дода намешавад. Хонандагон дар як гурӯҳ бояд дар муддати на камтар аз ду ҳафта кор кунанд. Ин ба онҳо имконият медиҳад, ки ба якдигар унс гирифта, фазои якдигарфаҳмӣ, ҳамкорӣ ва эътимодноқӣ ташаккул ёбад. Иваз кардани мизу курси низ ба шароити аксари мактабҳо мувофиқ нест. Аз ин рӯ тавсия карда мешавад, ки гурӯҳҳои чор-панҷнафараро бе иваз кардани ҷойгири мизу курсиҳо ташкил кунед (нигаред ба нақшаҳои боло).

Аксари сарчашмаҳои методӣ тавсия медиҳанд, ки аъзоёни гурӯҳ бояд вазифае дошта бошанд. Масалан, сарвар, котиб, маърузачӣ, назоратчии вақт, рассом ва ғ. Дар баробари вазифаҳои умумӣ, ҳар як нақш вазифаҳои алоҳидаи худро низ доранд:

Сарвар – аъзоёни гурӯҳро ба кор даъват карда, раванди ҳалли масъаларо идора мекунад;

Котиб – фикру ақидаҳои аъзоёни гурӯҳро оид ба масъала дарҷ мекунад;

Маърузачӣ – натиҷаи кори гурӯҳро ба аҳли синф муаррифӣ мекунад;

Назоратчии вақт – вақти барои ҳалли масъала ҷудошударо назорат мекунад;

Рассом – муаррифии гурӯҳро ороиш медиҳад.

Масъалаи дигаре, ки омӯзгоронро ба ташвиш меорад арзёбии фаъолияти хонандагон ҳангоми кори гурӯҳӣ мебошад. Чӣ тавр ин масъаларо ҳал кард?

Арзёбии фаъолияти хонандагон ҳангоми кори гурӯҳӣ тавассути мушоҳида (варақаҳои мушоҳида) сурат мегирад. Тавассути ин восита раванди кори гурӯҳӣ ва натиҷаи ниҳии кор арзёбӣ мегардад:

Варақаи назорати фаъолияти хонандагон ҳангоми корҳои гурӯҳӣ

Ному насаб	Вайсиддини Х.	Сайда Н.
Нишондиҳандаҳо		
Фикрашро озод баён мекунад	Ҳа	Не
Барои самаранокии кори гурӯҳ ақидаҳои гуногун пешниҳод мекунад	Не	Не
Ҳамгурӯҳонашро бодикқат гӯш мекунад	Ҳа	Ҳа
Сухани дигаронро намебурад	Ҳа	Ҳа
Барои такмили кори гурӯҳ аз сарчашмаҳо (китоби дарсӣ ва дигар адабиётҳо) истифода мебарад	Не	Не
Хонандагони камфаъоли гурӯҳро ба фаъолият даъват мекунад	Не	Не

Варақаи арзёбии натиҷаи корҳои гурӯҳӣ

Нишондиҳанда	Ҳа	Не	Тавсия
Муаррифӣ хоно ва фаҳмо аст.			
Муаррифӣ хуб оро дода шудааст.			
Масъала пурра баррасӣ шудааст.			
Шарҳу эзоҳи муаррифӣкунанда ба маврид ва фаҳмо аст.			
Муаррифӣкунанда ба саволҳо пурра ҷавоб дод.			

Тавассути корҳои дунафара ва гурӯҳӣ имкониятҳои таълим баробар тақсим мешавад, ҳар як хонанда дар раванди дарс иштирок карда саҳм мегузорад.

Қадами 5. Арзёбӣ/тартиб додани рӯзномаи дубахша. Мухокимаи умумӣ.

Андешаҳои ман пеш аз машғулият	Андешаҳои ман дар хотимаи машғулият

Машғулияти 3. Таҳияи масъалаҳои таълим барои корҳои дунафарӣ ва гурӯҳӣ

Мақсади таълим

Иштирокчиён:

- оид ба сохт ва мундариҷаи масъалаҳои таълим маълумот медиҳанд;
- барои ташкил намудани корҳои дунафара ва гурӯҳӣ масъалаи таълим таҳия мекунанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълими машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зехн.

Ба фикри шумо корҳои дунафара ва гурӯҳӣ дар кадом марҳилаи дарс ва ба кадом мақсад ташкил карда мешаванд?

Лаҳзаи дарси намоишӣ

1. Кори дунафарӣ.

Масъала. Бо рафиқатон маслиҳат карда, як ҷавобро интихоб намоед ва онро шарҳ диҳед:

Абулқосим Фирадвсӣ «Шоҳнома»-ро бо кадом мақсад офарид?

- А. Ӯ мехост шоҳонро васф кунад.
- Б. Ӯ мехост қаҳрамониҳои миллаташро тасвир кунад.
- В. Ӯ мехост номи худро ҷовидон гардонад.
- Г. Ӯ мехост ба ин васила бой шавад.
- Ғ. Ӯ мехост ба ин васила ба дарбор наздик шавад.

2. Кор дар гурӯҳҳо

Масъала. Агар Рустам бозубандашро дар дасти Сӯҳроб пеш аз ҷанги тан ба тан медид, чӣ мешуд? Муҳорибаи Рустам ва Сӯҳробро тағйир дода, аз нигоҳи худ иштироки худро нависед. Онро ороши дода, ба аҳли синф муаррифӣ намоед.

Қадами 3. Таҳлилу муҳокимаи лаҳзаи дарси намоишӣ.

Оё масъала барои кори дунафара аз гурӯҳӣ фарқ дорад? Фарқи онҳоро шарҳ диҳед. Масъалаҳоро аз нигоҳи хонанда арзёбӣ кунед. Оё онҳо шуморо ба ҳамкорӣ даъват карданд? Чӣ тарз?

Ҳангоми ҳалли чунин масъалаҳо кадом малакаҳо ташаккул меёбанд?

Қадами 4. Кори дунафарӣ. Масъалаҳоро хонед ва онҳоро ба гурӯҳи мувофиқ нависед.

1. Масъалаҳо барои кори инфиродӣ
2. Масъалаҳо барои кори дунафарӣ
3. Масъалаҳо барои кори гурӯҳӣ

1	Калимаҳои зеринро хонед. Ба талаффузи овози “й” эътибор диҳед.
	Матро хонед ва зарфҳои онро нишон диҳед (ишора кунед).
	Саволро бо шарикатон таҳлил карда, ҷавоб гардонед. Чаро Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ дандонро дар қасидаи «Шикоят аз пирӣ» зиёд васф кардааст?

	<i>Чаро ҷумлаи якум дуруст ва ҷумлаи дуюм нодуруст аст?</i>
	1. Дар мадрасаи Бадалбек Мулло Рӯзӣ ном як муллои пешқадам буд, ки адабиётдӯст буд. (Садриддин Айни)
	2. Дар мадрасаи Бадалбек Мулло Рӯзӣ ном як муллои пешқадам буд ки адабиётдӯст буд.
	Шеърро азёд кунед.
	Матнро бурро хонед.
	Таърифи исро гӯед.
	Лайлӣ ва Мачнун ба висоли якдигар нарасиданд. Чӣ ба ин монета гашт? Бо аҳли гурӯҳ ин масъаларо муҳокима карда, муаррифӣ омода намоед.

Қадами 4. Матни “Ҳазинаи маърифат”-ро хонед ва ҷавобатонро санчед.

Қадами 5. Кори дар гурӯҳҳо. Як масъала барои кори дунафарӣ ва як масъалаи дигар барои кор дар гурӯҳҳо таҳия намоед. Онро бо аҳли синф иҷро намоед (лаҳзаҳои дарси намоишӣ).

Қадами 6. Ангезиши зеҳн. Тартиб додан “Қоидаҳои тиллоӣ”-и таҳияи масъалаҳои таълим. Масалан:

- масъалаҳо бояд бештар характери эҷодӣ дошта бошанд;
- аз саволҳои кушода бештар истифода шаванд;
- масъалаҳо характери тадқиқотӣ дошта бошанд ...

Қадами 7. Арзёбӣ. Ба худ баҳо додан.

Душвориҳои ман	Онҳоро чӣ тавр баргараф мекунам?

Ҳазинаи маърифат

Масъала (вазифа, супориш) воситаест, ки хонандаро барои расидан ба мақсадҳои таълим равона месозад. Масъалаҳо ба монанди зинаҳои мебошанд, ки шахсро аз як сатҳ ба сатҳи дигар мебаранд. Масъалаҳо бояд барои хонандагон фаҳмо буда, ифодагари мақсад бошанд. Онҳо ҳамчун дастурамал хизмат карда, ба хонандагон имконияти мақсад гузоштанро фароҳам меоранд. Қўтоҳбаёнӣ, дастрасӣ ва мушаххасӣ хусусиятҳои хуби масъалагузорист.

Хусусияти зинавӣ доштани масъалаҳои таълим ба хонандагон имконият медиҳад, ки раванди таълимро дарк карда мустақилият пайдо кунанд. Масъалаҳо вобаста ба мақсад ва марҳилаи дарс инфродӣ, дунафара ва гурӯҳӣ ҳал карда мешаванд.

Масъалаҳои инфиродӣ масъалаҳои мебошанд, ки барои машқ ва азхуд кардани ягон унсури забон, қоидаву таърифҳо, шеърҳо ҳикоя равона шуданд. Ин гуна масъалаҳо асосан тобиши “супориш”-ро доранд. Аммо масъалаҳои инфродӣ таҳлилиро эҷодӣ низ мешаванд. Масалан, навиштани иншо, таҳияи реферату лоиха ва амсоли он. Хусусияти ин навъи масъалаҳо дар он аст, ки хангоми иҷрои онҳо иштироки шахси дуюм ва сеюм зарурат надорад.

Масъалаҳо барои корҳои дунафара асосан ба ҳалли масъалаҳои гуногун, аз ҷумла саволҳои оид ба мундариҷаи таълим, бо ҳамдигар машқ кардан (имлои дунафара) равона мешаванд. Асосан барои иҷрои масъалаҳои кори дунафара ду-се дақиқа дода мешавад. Аз ин лиҳоз, масъалаҳо бояд қўтоҳ ва иҷрои он ба вақт мувофиқ бошад.

Масъалаҳо, ки ба кори гурӯҳӣ мутобиканд – хангоми ҳалли чунин масъалаҳо хонандагон бо ҳам таҳлил мекунанд, хулоса мебароранд, арзёбӣ ва эҷод мекунанд.

Умуман хангоми таҳияи масъалаҳо дараҷаи онҳоро ба эътибор гирифтани зарур аст. Аз масъалаҳои осон, ки ба фаҳмидан ва ба хотир гирифтани оғоз карда, то масъалаҳои барои истифода бурдан, таҳлил кардан, хулоса баровардан, арзёбӣ ва эҷод кардан идома додан зарур аст.

Замима

Лаҳзаҳои дарс бо истифода аз қорҳои инфиродӣ, дунафара ва гурӯҳӣ

Мавзӯ: Муайянкунанда

Инфиродӣ. Бо параграфи 16 дар сах. 47-48 шинос шавед.

Инфиродӣ. Саволхоро хонед

А) Муайянкунанда чист?

Б) Муайянкунанда ба кадом саволҳо ҷавоб мешавад?

В) Муайянкунанда аз ҷиҳати сохт чанд хел мешавад?

Инфиродӣ. Ҷавобҳои худро ба дафтратон нависед.

Инфиродӣ. Машқи 100-ро аз сах. 48-ро иҷро кунед.

Дунафарӣ. Ҳалли супориши машқи 100-ро бо рафикатон муқоиса кунед ва хусусиятҳои хатохоро таҳлил намуда, аз болои онҳо қор кунед

Инфиродӣ. Вазифаи ҳонагӣ иҷрои машқи 101-и сах. 48

Мавзӯ: Панду ҳикмат дар ашъори Абӯабдуллои Рӯдакӣ

Инфиродӣ. Шеъри «Дониш»-ро аз сах. 52 хонед.

Инфиродӣ. Ба мазмуни он иншои хурд нависед ва аз рӯи иншо 4 савол тартиб диҳед.

Дунафарӣ. Иншоётонро бо рафикатон хонед ва саволҳои худро ба ӯ диҳед.

Дунафарӣ. Иншои рафикатонро шунавед ва ба саволҳои ҷавоб гӯед.

Инфиродӣ. Калимаю ибораҳои навро ба дафтари луғат нависед.

Инфиродӣ. Вазифаи ҳонагӣ: шеъри «Дониш» ва калимаю ибораҳои навро азёд кунед.

Мавзӯ: Саъдии Шерозӣ

Инфиродӣ. Бо ҳаёт ва фазолияти Саъдии Шерозӣ дар сах. 93-94 шинос шавед

Инфиродӣ. Ба порчаи хондашуда 4-5 савол таҳия намоед ва ба дафтратон нависед

Дунафарӣ. Мухтасар мазмуни порчаи хондашударо ба шарикатон нақл кунед, саволҳои таҳия диҳед ва санҷед, ки шарикатон шуморо то чӣ андоза фаҳмидааст.

Инфиродӣ. Калимаю ибораҳои навро ба дафтари луғат нависед

Инфиродӣ. Вазифаи ҳонагӣ. Ҳикояҳои «Хиради Нӯшервони одил», «Дуои дарвеш» аз «Гулистон» хонед ва калимаю ибораҳои навро азёд кунед.

Мавзӯ: Пуркунанда

Масъалаҳо

Инфиродӣ. Бо параграфи 19 дар сах. 59 шинос шавед.

Дунафарӣ. Бо истифода аз усули «Чаро?» пуркунандаро таҳлил кунед.

Дунафарӣ. Аз параграфи хондашуда 4-5 савол таҳия кунед

Дунафарӣ. Бо истифода аз усули «Чаро?» шарикати худро шинос кунед

Гурӯҳӣ. Саволҳои таҳия диҳед ва санҷед, ки рафикатон шуморо то чӣ андоза фаҳмидааст.

Инфиродӣ. Вазифаи ҳонагӣ иҷрои машқи 121, сах. 59

Худро месанчем

Масъалаҳои тестино ҳал карда, ба омӯзгоратон (тренер) пешниҳод кунед.

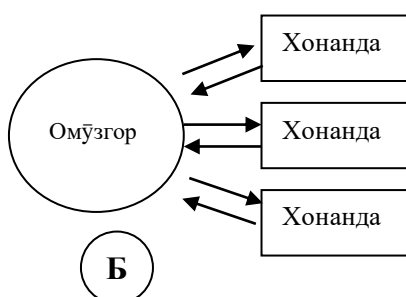
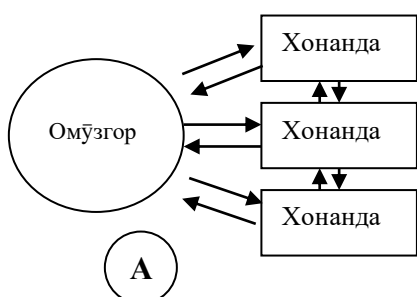
1. Шарҳеро интиҳоб кунед, ки ба низоми интерактиви таълим хос аст.

Низоми интерактиви таълим:

- а. идораи мақсадноки раванди дарс, тақсими имконияти таълимгирӣ ва ҳамкорӣ аст;
- б. асосан тавассути бозиҳо ба роҳ монда шуда, мақсади асосии он фаъол будани хонанда;
- в. омӯзгор дар ин навъи низоми таълим ҳамеша дар маркази диққат аст;
- г. хонандагон аслан дар ин навъи низоми таълим фикри худро озодона иброз намекунанд.

5

2. Як нақшае, ки хоси низоми итерактиви таълим аст итиҳоб намоед.

5

3. «Тақсими бабари имкониятҳои таълим»-ро чӣ гуна мефаҳмед?

- а. танҳо хонандагони аълохон ин имкониятҳоро бояд дошта бшанд;
- б. яъне ба ҳар як хонанда имконияти дар раванди дарс иштирок кардан дода мешавад;
- в. хонандагони сустхон бояд дар синфи алоҳида хонанд, то ба аълохонон ҳалал нарасонанд;
- г. ҳангоми корҳои гурӯҳӣ хонандагони аълохон дар як гурӯҳ ва сустхонҳо дар гурӯҳи дигар муттаҳид гарданд.

10

4. Як ақидаро интиҳоб намоед.

- а. аъзоёни гурӯҳҳо ҳар рӯз бояд иваз карда шаванд.
- б. аъзоёни гурӯҳҳо дар ду ҳафта як маротиба иваз шаванд, хубтар аст.
- в. ҷойи мизу курсиҳо ҳангоми корҳои гурӯҳӣ ҳатман иваз карда шаванд.

5

5. Масъалаҳо барои корҳои гурӯҳӣ чӣ хусусият доранд. Як ақидаро интиҳоб намоед.

- а. хонандагон шеърҳо азёд мекунанд.
- б. ҳангоми ҳалли чунин масъалаҳо хонандагон бо ҳам таҳлил мекунанд, хулоса мебароранд, арзёбӣ ва эҷод мекунанд.
- в. хонандагон диктант менависанд.

10

Ҷамъ 35 ҳол

Боби 2

Арзёбии ташаккулдиханда ва чамъбастӣ

Арзёбӣ чузъи пайвастаи раванди таълиму омӯзиш аст. Таълиму арзёбиро аз ҳам чудо кардан имконнопазир аст. Тадқиқоти зиёди мамлакатҳои мутараққӣ нишон медиҳанд, ки арзёбӣ ба раванди азхудкунӣ ва татбиқи донишу малакаҳои хонандагон таъсир мерасонад.

Дар олами педагогикаи муосир навъҳои гуногуни арзёбӣ маъмул буда, мавриди истифода қарор гирифтаанд. Арзёбӣ дар адабиёти гуногуни илмӣ-педагогӣ дар шаклҳои (мафҳумҳои) гуногун пешниҳод шуда, таҳқиқ мешаванд. Аз ҷумла, ҳангоми таҳлили адабиёти соҳавӣ чунин мафҳумҳои тобиши арзёбидошта пайдо мешаванд: «арзёбии анъанавӣ», «арзёбии алтернативӣ», «арзёбии фаъолият» (Сюзан М. Батлер ва Нэнси Д. МакМунн), «арзёбии ташхисӣ», «арзёбии ташаккулдиханда», «арзёбии чамъбастӣ (суммативӣ)» ва ғайра.

Боби мазкур ба таҳлили ду навъи арзёбӣ, яъне арзёбии ташаккулдиханда (формативӣ), арзёбии чамъбастӣ (суммативӣ) бахшида шуда, хусусиятҳои ҳар яки он мухтасар баён мегардад.

Инчунин дар давоми омӯзиш шумо ба мақсадҳои зерин ноил хоҳед гашт.

- мақсад ва вазифаҳои арзёбиро шарҳ медиҳед;
- навъҳои арзёбиро шарҳ дода онҳоро муқоиса мекунед;
- принципҳои арзёбии ташаккулдихандаро шарҳ медиҳед;
- мафҳуми нишондихандаи муваффақиятро шарҳ дода метавонед;
- нишондихандаи муваффақият таҳия карда метавонед;
- мафҳуми робитаи мутақобиларо шарҳ дода метавонед;
- навъҳои робитаи мутақобиларо номбар мекунед;
- моҳияти ба худ баҳо доданро шарҳ дода метавонед;
- усули ба худ баҳо доданро истифода мебаред;
- воситаҳои гуногуни арзёбиро шарҳ медиҳед;
- воситаҳои гуногуни арзёбии ташаккулдихандаро дар амал истифода мебаред;
- моҳияти меъёргузори ҳангоми арзёбии чамъбастӣ таҳлил мекунед;
- барои арзёбии мақсадҳои таълим меъёрҳо таҳия мекунед;
- моҳияти тестро ҳангоми арзёбии чамъбастӣ таҳлил мекунед;
- барои арзёбии мақсадҳои таълим саволу масъалаҳои тест таҳия мекунед.

Ба шумо дар ин самт муваффақият хоҳонем!

Машғулияти 1. Арзёбии ташаккулдиханда ва чамъбастӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- мақсад ва вазифаҳои арзёбиро шарҳ медиҳанд;
- навъҳои арзёбиро шарҳ дода, онҳоро муқоиса мекунанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Масъала: Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.
Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Саволҳо:

- Ба фикри шумо бо кадом мақсад дониши хонандагон арзёбӣ карда мешавад? Номбар кунед.
- Шумо дониши хонандагонро бо кадом воситаҳо арзёбӣ мекунад?

Мақсад	Восита

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо. Хондан ва таҳлили матн.

Масъала:

- Ҳазинаи маърифатро бодикқат хонда, ҷадвали «Рӯзномаи дубахша»-ро пур кунед.
- Онро тавассути усули «Савол ба муаллиф» муаррифӣ намоед.

Иқтибос	Шарҳ

Ҳазинаи маърифат

Арзёбӣ ҷузъи пайвастаи раванди таълиму омӯзиш аст. Таълиму арзёбиро аз ҳам ҷудо кардан имконнопазир аст. Тадқиқоти зиёди мамлакатҳои мутараққӣ нишон медиҳанд, ки арзёбӣ ба раванди азхудкунӣ ва татбиқи донишу малакаҳои хонандагон таъсир мерасонад.

Дар олами педагогикаи муосир навъҳои гуногуни арзёбӣ маъмул буда, мавриди истифода қарор гирифтаанд. Арзёбӣ дар адабиёти гуногуни илмӣ-педагогӣ дар шаклҳои (мафҳумҳои) гуногун пешниҳод шуда, таҳқиқ мешаванд. Аз ҷумла, ҳангоми таҳлили адабиёти соҳавӣ чунин навъҳо ё шаклҳои арзёбӣ дида мешаванд: «арзёбии анъанавӣ», «арзёбии алтернативӣ», «арзёбии фаъолият», «арзёбии ташхисӣ», «арзёбии ташаккулдиханда», «арзёбии чамъбастӣ (суммативӣ)» ва ғайра.

Боби мазкур ба таҳлили ду навъи (усули) арзёбӣ, яъне арзёбии ташаккулдиханда (формативӣ), арзёбии чамъбастӣ (суммативӣ) бахшида шуда, хусусиятҳои ҳар яки он мухтасар баён мегардад.

Арзёбии ташаккулдиханда - равандест, ки тавассути он муаллиму хонандагон раванди таълидро таҳлил карда хулосаи зарурӣ мебароранд. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиханда ба муаллимон имконият медиҳанд, ки раванди таълидро назорат карда, тавассути маслиҳату роҳбаладӣ онро ба самти муайян барои расидан ба мақсаҳои таълим равона созад. Ин навъи арзёбӣ ба хонандагон имконияти муайян намудани сатҳи инкишофшонро дода, ахборро оид ба сатҳи дигари инкишоф ва тарзи ба он расиданро фароҳам меорад.

Арзёбии ташаккулдиханда чунин хусусиятҳои дорост:

- арзёбии ташаккулдиҳандаи дуруст ба роҳ мондашуда натиҷаҳои имтиҳонҳои ҷамъбастиро баланд бардошта, хонандагонро барои тамоми умр дониш андӯхтан омода месозад;
- дар раванди арзёбии ташаккулдиҳанда муаллим на ҳамчун нозир, балки ҳамчун ҷамоҳангсоз/роҳбалад ва муҳаққиқ фаъолият мекунад;
- арзёбии ташаккулдиҳанда раванди таълимро пеш бурда, онро фарроҳу амик мегардонад;
- ҷен ва муқоиса кардани дониши хонандагон (байни ҳамдигар) ҳоси арзёбии ташаккулдиҳанда нест.

Арзёбии ҷамъбасти – ин усули арзёбӣ барои муайян кардани натиҷаҳои таълим ва дастовардҳои хонандагон истифода шуда, ба ин васила оид ба дараҷаи азҳудкунии мӯхтаво (матн, мавзӯ), дониш ва ё малака маълумот ҷамъ оварда мешавад. Натиҷаи чунин ахбор дар қолабҳои гуногун, аз ҷумла журнали синф, табелҳои гуногун, шаҳодатномаи хатми мактаб дар шакли ҳолҳо/баллҳо ҷамъбаст карда мешавад. Вобаста ба мақсад, арзёбии ҷамъбастиро метавон ба воситаи тестҳо (ки аз тарафи муаллим омода мегарданд) ва ё баҳодихии васеъ (имтиҳони шифоҳӣ, иншо, диктант, ҷамъбасти чоряк) ба роҳ монд. Ҷен ва муқоисаи дастовардҳои хонандагон, ба меъёрҳои ҷеншаванда, масалан, ба талаботи барномаву стандартҳо мувофиқат кардан рукнҳои асосии арзёбии ҷамъбасти мебошанд.

Қадами 5. Таҳлилу баррасӣ. Блитспурсиш.

Саволҳо:

- Аз ҳар ду навъи арзёбӣ шумо кадомашро бештар истифода мебаред? Чаро?
- Оё бе арзёбии ташаккулдиҳанда ба натиҷаҳои хубтар ноил гаштан мумкин аст?
- Ба фикри шумо кадом навъҳои арзёбӣ дар дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик мувофиқтар аст? Чаро?
- Ба фикри шумо ҳангоми истифодаи онҳо ба кадом мушкилот дучор мешавед?
- Мушкилоти мавҷударо чӣ гуна ҳаллу фасл менамояд?
- Боз чиро оид ба арзёбӣ доништан мехоҳед?

Қадами 6. Арзёбӣ\худназорат. Муҳокимаи умумӣ.

Андешаҳои ман пеш аз машғулият	Андешаҳои ман баъд аз машғулият

Қадами 7. Ҷамъбасти машғулият. Муҳокимаи умумӣ.

Саволҳо:

- ✓ *Машғулияти мо аз чӣ оғоз гардид ва дар доираи кадом мавзӯ мо фаъолият намудем?*
- ✓ *Бо кадом мақсад дониши хонандагон арзёбӣ карда мешавад?*
- ✓ *Қадам навъҳои арзёбиро медонед?*

Машғулияти 2. Принципҳои арзёбии ташаккулдиҳанда

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- принципҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро шарҳ медиҳанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсади таълим.

Савол: Агар омӯзгор принципҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро шарҳ дода тавонад, ин ба ӯ чӣ медиҳад?

Қадами 2. Ангезиши зехн.

Савол: Арзёбӣ кадом хусусиятҳоро бояд дошта бошад? Номбар кунед.

Қадами 3. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Ба панҷ гурӯҳи чорнафара муттаҳид шуда, аз «Ҳазинаи маърифат» ду принципи арзёбии ташаккулдиҳандаро интихоб намоед. Оид ба ин ду принцип муаррифӣ омода намуда, ба аҳли синф пешниҳод кунед.

Гурӯҳи А. Принципҳои яқум ва дуюм.

Гурӯҳи Б. Принципҳои сеюм ва чорум.

Гурӯҳи В. Принципҳои панҷум ва шашум.

Гурӯҳи Г. Принципҳои ҳафтум ва ҳаштум.

Гурӯҳи Ғ. Принципҳои нӯҳум ва даҳум.

Қадами 4. Муаррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳҳо.

Масъала: Ба намояндаи гурӯҳи муаррификунанда савол диҳед. Ҳангоми арзёбӣ аз чадвали зерин истифода баред.

Нишодиҳанда	Ҳа	Не	Тавсия
Муаррифӣ хоно ва фаҳмо аст.			
Муаррифӣ хуб оро дода шудааст.			
Масъала пурра баррасӣ шудааст.			
Шарҳу эзоҳи муаррификунанда ба маврид ва фаҳмо аст.			
Муаррификунанда ба саволҳо пурра ҷавоб дод.			

Қадами 5. Муҳокима ва хулосабарорӣ.

Саволҳо: Принципҳои мазкур ба ҳама фаҳмоанд? Оё риояи ин принципҳо шарт аст? Чаро?

Қадами 6. Ба худ ва ба ҳамдигар баҳо додан.

Масъала: Чадвали зеринро пурра созед.

р/т	Нишондиҳанда	ҳа	не	қисман	Агар «не» ё «қисман» бошад, савол дорам.
4.	Принципҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро шарҳ дода метавонам.				
5.	Имрӯз дар кори гурӯҳӣ хуб фаъолият кардам.				
6.	Ба татбиқи принципҳои арзёбии ташаккулдиҳанда омодаам.				

Ҳазинаи маърифат

Принсипҳои арзёбии ташаккулдиҳанда

Арзёбии ташаккулдиҳанда арзёбӣ барои беҳбудии таълим ва баландшавии маърифати талаба аст. Он имкон медиҳад, ки дастоварди талабагон таҳти назорат бошад ва он боиси баланд гардидани сатҳи таҳсилот шавад. Арзёбии ташаккулдиҳанда аз усулҳои баҳодихии мавҷуда фарқ мекунад. Пеш аз ҳама, дар ин шакл муаллим имкони бо талаба ба таври инфиродӣ кор карданро дорад. Омӯзгор метавонад дар асоси арзёбии мазкур дониши нопурра азхудкардаи талабагонро таҳхис кунад, дар давраи аввал ёрӣ расонад ва раванди таълимро ташкил намояд. Талаба дар ин маврид масъулияти худро барои таҳсил бештар ҳис мекунад.

Арзёбии ташаккулдиҳанда хусусияту принсипҳои худро дорад. Принсипҳои мазкур аз тарафи гурӯҳи корӣ оид ба арзёбӣ (аз тарафи Асотсиатсияи Британиягии пажӯҳишҳои маърифатӣ) дар асоси тадқиқот таҳия шудаанд:

Принсипи 1. Арзёбӣ қисми асосии банақшагирии дарс бошад. Ҳангоми банақшагирии дарс омӯзгор дар нақша фаъолиятҳоеро ҷо диҳад, ки ҳам ба ӯ ва ҳам ба хонанда имконияти назорати раванди таълимро фароҳам оранд. Мувофиқи принсипи мазкур восита ва усулҳои арзёбӣ баъди муайян кардани мақсад ва фаъолияти таълим тарҳрезӣ карда мешавад. Мақсад он аст, ки ҳанӯз дар марҳилаи банақшагирӣ роҳу воситаҳои арзёбӣ муайян шуда, дараҷаи эътимоднокии онҳо таҳлил гарданд.

Принсипи 2. Арзёбӣ ташаккулдиҳанда ба таҳлили раванди омӯзиш нигаронида шуда бошад. Яъне ҳангоми арзёбӣ хонандагон бояд ба саволи чӣ тарз ба ин натиҷа ноил гаштанд, чӣ душворӣ кашиданд ва барои чӣ муваффақ шуданд, ҷавоб диҳанд. Ин ба хонандагон имконият медиҳад, ки раванди таълимгириро таҳлил карда, эътимод ҳосил намојанд. Пас аз иҷрои ҳар як фаъолияти таълим, омӯзгор тавассути воситаҳои арзёбӣ хонандагонро водор менамојанд, то раванди иҷрои он фаъолиятро таҳлил карда, хулоса бароранд ва қадами дигари таълимро мушаххас гардонанд.

Принсипи 3. Арзёбии ташаккулдиҳанда ҳамчун меҳвари дарс шинохта шавад. Аксари фаъолияти таълимӣ, ки ҳангоми дарс иҷро карда мешаванд, бояд хусусияти арзёбӣ (таҳлилий) дошта бошанд. Бояд масъала, савол ва дигар масъалаҳои таълим тарзе тарҳрезӣ карда шаванд, ки ба хонанда имконияти таҳлили раванди омӯзишро фароҳам оранд.

Принсипи 4. Арзёбии ташаккулдиҳанда ҳамчун рукни асосии омодагии касбии омӯзгор шинохта шавад. Омӯзгор бояд малакаву маҳорати истифодаи воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро дошта бошад. Ин малакаву маҳорат дар коллечу донишгоҳҳо, курсҳои такмили ихтисос ва ё ба таври худомӯзӣ ҳосил карда мешаванд. Омӯзгор бояд тарзи банақшагирӣ, ташкил ва таҳлили воситаҳои арзёбӣ, воситаҳои пешниҳоди тавсияҳо, саволу масъалаҳоро дуруст ба роҳ монад.

Принсипи 5. Арзёбӣ бояд ҳассос ва конструктивӣ бошад. Ҳангоми пешниҳоди тавсияву натиҷаҳои арзёбӣ омӯзгор бояд аз таъсири арзёбӣ ба хонанда огаҳ бошад. Яъне то кадом андоза тавсияҳо ба хонанда таъсири манфӣ ва ё мусбӣ мерасонанд. Тавсия, шарҳу эзоҳҳо бояд ба фаъолияти таълимӣ хонанда нигаронида шуда бошанд на ба шахсияти ӯ. Тавсияву тақризҳо бояд созанда бошанд, хонандаро аз як зинаи инкишоф ба зинаи баландтар бароранд.

Принсипи 6. Арзёбии ташаккулдиҳанда бояд вачҳиёти хонандагонро нисбат ба таълим ба эътибор гирад. Барои баланд бардоштани мотиватсияи хонандагон арзёбӣ нақши назаррас мебозад. Дар ин ҳолат диққат ба дастовардҳои хуби хонанда равона шуда, сипас дар асоси он қадамҳои дигар, аз ҷумла дуруст кардани ғалатҳо, диққат додан ба имлои калимаҳо ва ғайра ба роҳ монда мешаванд. Тавсия карда мешавад, ки омӯзгор ҳангоми матраҳ сохтани муколама бо хонанда аввал ақалан се ҷиҳати хуби корро ба хонанда баррасӣ мекунад, сипас самтҳои, ки бояд такмил дода шаванд ва роҳу усулҳои такмилдиҳӣ пешниҳод мешаванд. Дар ин ҳолат хонанда мотиватсияи таълимиро гум намекунад.

Принсипи 7. Арзёбии ташаккулдиҳанда ба фаҳмидани мақсади таълим ва меёрҳои арзёбӣ бояд мусоидат намояд. Хонанда бояд аз мақсади дарс огоҳ шуда, моҳияти онро дарк намояд. Зиёда аз он мақсади дарсро баррасӣ карда, барои таълим гирифтани масъулият ҳис кунад. Омӯзгор дар оғози дарс ба хонандагон мақсадҳои муаррифӣ карда, натиҷаи ниҳии таълимро муҳокима мекунад. Хонанда бояд донад, ки барои чӣ имрӯз масъалаи мазкур таҳлил мешавад ва он ба донишу малакаҳои мавҷудааш чӣ алоқамандӣ дорад. Донистани меёрҳои арзёбӣ ба хонанда имконият медиҳад, ки тамоми фаъолияти таълимиашро ба тартиб дарорад ва онро ба самти муайян барои ба даст овардани мақсаду натиҷаҳо равона месозад. Ҳангоми баррасии меёрҳои арзёбӣ иштироки хонандагон ҳатмист.

Принсипи 8. Тавассути воситаҳои арзёбӣ ба хонандагон бояд дастури мушаххас барои рушди минбаъда дода шавад. Ба хонанда бояд тавсияҳои мушаххас оид ба самти рушди минбаъда пешниҳод карда шавад. Тавсияҳо дар навбати худ бояд мушаххас, иҷрошаванда, мувофиқ ва саривақт бошанд. Тавсияҳо ҳамчун дастур пешниҳод карда мешаванд, то хонанда самти такмил доданро пурра дарк кунад.

Принсипи 9. Арзёбии ташаккулдиҳанда малакаи ба худ баҳо додани хонандагонро такмил диҳад. Омӯзгор дар ниҳоди хонанда малакаи назорати фаъолияти таълимии худро тарбият мекунад. Хонанда объекти асосии раванди таълим маҳсуб меёбад, аз ин лиҳоз омӯзгор ба ӯ дар ин самт роҳнамоӣ мекунад. Таълим гирифтани ва маърифатноку лаёқатманд шудан аз ҳуди хонанда вобаста аст. Инро метавон тавассути бори дигар хонандагонро ба таҳлили раванди иҷрои масъалаи таълим ҷалб кардан ба роҳ монд. Чӣ тавр? Кадом воситаҳо ҳангоми ҳалли масъала истифода шудаанд? Ба кадом мушкилот дучор шуданд? Чӣ гуна он мушкилотро паси сар карданд? Ин саволҳо хонандагонро водор менамоянд, ки раванди таълимро таҳлил кунанд.

Принсипи 10. Арзёбӣ ҳамаи дастовардҳои таълимии хонандаро ба эътибор гирад. Омӯзгор ҳангоми арзёбӣ бояд тамоми дастовардҳои таълимии хонандаро ба эътибор гирифта, онро қадрдонӣ кунад. Ҳар як хонанда бояд имконияти гирифтани тавсия, тақриз ва таҳлили фаъолияти таълимии худро дошта бошад. Аз эътибор дур сохтани дастовардҳои таълимии хонандагон вачҳиёти маърифатҷӯии ӯро паст мегардонад. Аз ин лиҳоз, тавсия карда мешавад, ки ҳар як дастоварди ӯ ба қадрӣ имконият қадрдонӣ карда шавад.

Машғулияти 3. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда: нишондиҳандаҳои муваффақият

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- мафҳуми нишондиҳандаи муваффақиятро шарҳ дода метавонанд;
- нишондиҳандаи муваффақиятро таҳия карда метавонанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсади таълим.

Савол: Моҳияти мақсади таълими машғулияти мазкур дар чист? Шарҳ диҳед.

Қадами 2. Лаҳзаи дарси намоишӣ

Омӯзгор: Нақли хаттии хуб бояд чӣ гуна бошад? Чӣ дар навиштани нақли хаттӣ зарур аст?

Хонандагон: Ба саволҳои омӯзгор ҷавоб медиҳанд.

Масалан:

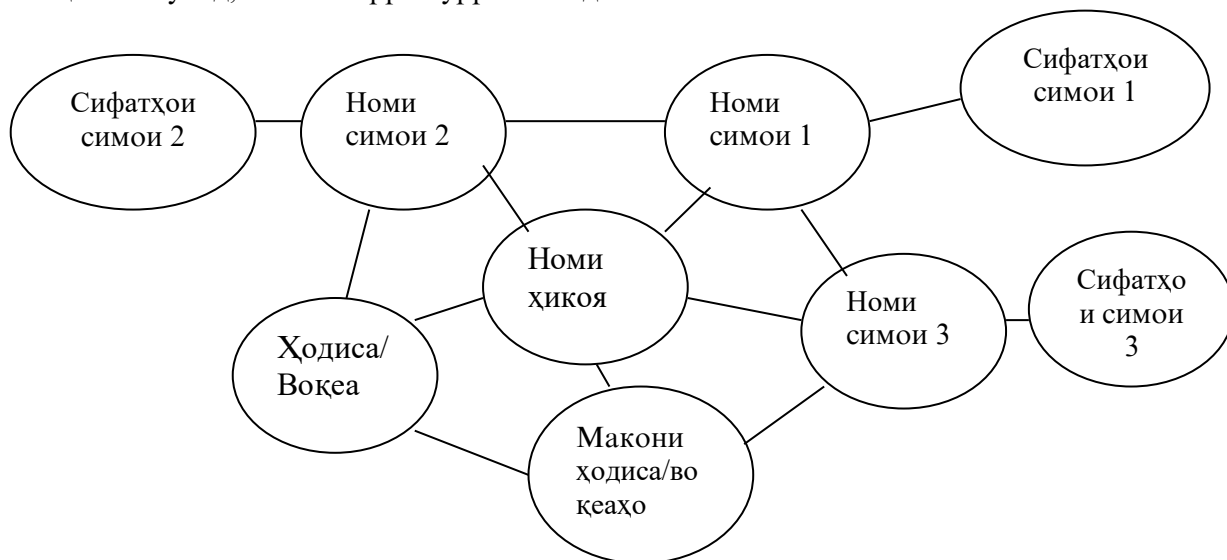
- Ҷумлаҳо бояд пурра бошанд;
- Ҷумлаҳо ба якдигар алоқаманд бошанд. ...

Омӯзгор: Дар тахтаи синф ақидаҳои хонандагонро менависад.

Дар натиҷа, эҳтимол чунин ақидаҳо пешниҳод шаванд:

- Ҷумлаҳо бояд пурра бошанд;
- Ҷумлаҳо ба якдигар алоқаманд бошанд;
- Сифати симоҳо пурра тасвир шаванд;
- Воқеаҳо пайхам тасвир шаванд.

Омӯзгор: Ҳоло мо бо шумо нақли хаттӣ менависем. Сипас дар тахтаи синф нақшаи кластерро мекашад. Омӯзгор матни ҳикояро ду маротиба мехонад (Нигаред ба замима). Аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки кластерро пурра созанд:

Омӯзгор: Ҳангоми пурра кардани кластер хонандагонро мушоҳида карда, ба онҳо маслиҳат медиҳад.

Омӯзгор: Пас аз пурра кардани кластер, матнро бори дигар мехонад.

Хонандагон: Кластерро месанҷанд.

Омӯзгор: Аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки нақли хаттӣ нависанд. Ҳангоми навиштан ба нишондиҳандаҳои муваффақият эътибор диҳанд. Ӯ аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки нишондиҳандаҳоро хонанд.

Хонандагон: Нақли хаттӣ менависанд.

Омӯзгор: Синфро мушоҳида карда, ҳангоми зарурат ба хонандагон ёрӣ мерасонад.

Омӯзгор: Баъд аз навиштани нақли хаттӣ аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки қорашонро бо нишондиҳандаҳои муваффақият муқоиса кунанд.

Хонандагон: Қорашонро таҳрир карда, ба омӯзгор пешниҳод мекунанд.

Қадами 3. Таҳлилу арзёбии лаҳзаи дарси намоишӣ.

Саволҳо: Қадами аввали дарс чӣ буд? Сипас чӣ? Нишондиҳандаҳои муваффақият чӣ тарз таҳия шуданд? Оё нишондиҳандаҳои муваффақият ба шумо ҳангоми навиштани нақли хаттӣ ёрӣ расонданд? Ин воситаи арзёбии ташаккулдиҳанда, яъне таҳияи нишондиҳандаҳои муваффақият чӣ бартарӣ ва мушкили дорад?

Қадами 4. Таҳияи дастур.

Масъала: Матни «Ҳазинаи маърифат»-ро хонед ва барои татбиқи ин воситаи дастур таҳия намоед. Аз чӣ бояд оғоз кард?

Қадами 5. Арзёбӣ. Худбаҳоидиҳӣ.

Қадам қисмати машғулият ба шумо маъқул афтод? Чаро?

Қадам қисмати машғулият барои шумо мушкил буд?

Барои бартараф кардани ин мушкилот чӣ бояд кард?

Ҳазинаи маърифат Нишондиҳандаи муваффақият

Нишондиҳандаи муваффақият меъёрҳои расидан ба мақсади таълим мебошанд. Яъне, хонандагон чӣ корро иҷро намоянд ё кори онҳо аз қадам қисматҳо иборат буда, қадам хусусиятҳои дошта бошад.

Донишҷӯи нишондиҳандаҳои муваффақият пеш аз иҷрои вазифаи таълимӣ барои ба натиҷаҳои беҳтар ноил гаштан мусоидат мекунад. Ҳангоме ки хонандагон аз нишондиҳандаҳо оғаҳанд ва ё онҳоро яққоя бо аҳли синф ва муаллим тартиб медиҳанд, қорашон самаранок мегардад. Нишондиҳандаҳо ҳамчунин ҳангоми арзёбии раванд ва натиҷаи кори хонанда ҳам аз тарафи муаллим ва ҳам аз тарафи хонанда истифода шаванд.

Воситаҳои тартиб додани нишондиҳандаҳо аз мақсадҳои таълим вобаста аст. Дар ҳар сурат омӯзгор бояд пешакӣ онҳоро ба нақша гирад. Тартиб додани нишондиҳандаҳои муваффақият бо аҳли синф воситаи маъмул аст. Албатта, тартиб додани нишондиҳандаҳо яққоя бо хонандагон дар назари аввал мушкил аст, аммо намунаҳо ин равандро осон ва шавқовар мегардонанд.

Масалан, ду кори хонандагонро ҳамчун намуна ба онҳо пешниҳод мекунем. Аз хонандагон хоҳиш мекунем, ки ҷиҳатҳои хуб ва тақмилталаби корро гӯянд. Муаллим ба аҳли синф муроҷиат карда, мегӯяд, ки биёед яққоя нишондиҳандаи муваффақият тартиб медиҳем. Муаллим нишондиҳандаҳоро дар тахтаи синф менависад. Сипас ба хонандагон муроҷиат карда, самтҳои дигар низ ба ин васила таҳлил мекунанд. Дар натиҷа муаллим ҳамроҳи хонандагон чунин нишондиҳандаҳоро тартиб доданд:

- Ҷумлаҳо бояд пурра бошанд;
- Ҷумлаҳо ба яққидигар алоқаманд бошанд;
- Сифати симоҳо пурра тасвир шаванд;
- Воқеаҳо паиҳам тасвир шаванд.

Баъд аз навиштани нақли хаттӣ, муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунанд, ки қорашонро дар асоси нишондиҳандаҳо санҷанд. Хонандагон кори худро санҷида, онро ислоҳ мекунанд.

Тартиб додани нишондиҳандаҳои муваффақият чунин бартариҳо дорад:

- қорҳои хонандагон беҳтар мегарданд;
- хонандагон масъули кори худ мегарданд;
- ғалатҳои маъмулӣ аз байн мераванд;
- роҳи расидан ба мақсад барои хонандагон равшантар мегардад.

Бояд кӯшиш кард, ки нишондиҳандаҳо зиёд ва аз мақсади дарс дур набошанд.

Масалан,

- гузоштани вергул пеш аз пайвандаки тобеъкунандаи *ки*;
- бо ҳарфи калон навиштани ҳарфи аввали исми хос;
- мувофиқати андозаи ҳарфҳои калимаҳо бо ҳам;
- тоза ва хоно навиштан.

Агар нишондиҳандаҳо зиёд гарданд, диққати хонандагон ҳамон қадар парешон мешаванд ва мақсади таълим низ фаромӯш мегардад.

Машғулияти 4. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда: робитаи мутақобилаи хаттӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- мафҳуми робитаи мутақобиларо шарҳ дода метавонанд;
- навъҳои робитаи мутақобиларо номбар мекунанд.

Қадами 1. Ангезиши зеҳн.

Саволҳо: Агар хонанда хато кунад, хатой ӯро чӣ гуна пешниҳод мекунад?
Робитаи байни омӯзгор ва хонанда чӣ тарз бояд ба роҳ монда шавад?

Қадами 2. Кори дунафарӣ.

Масъала: Ба намунаи кори хонанда ва тавсияҳои омӯзгор нигаред. Онро ба шарикатон муҳокима кунед. Гӯед, ки он аз тафтиши харрӯзаи шумо чӣ фарқ дорад?

Дарҳолӣ як дароҳт

Марди мусофире ниҳол хариде дар роҳ шинокид. Пас аз ҳангиди солҳо дароҳт сабзиде қомат афрухта зебо соя афсон мешавад. Ҷӯзе як марди мусофире аз роҳи дароҳт амада ба зери дароҳт қомат нишаста истироҳат кард ба хеле ҳушаме амада ҳафт касе, ки ин дароҳтро шинокидаст роҳат ба ин шиноки даҳе, ки ман дар ин сояи қалон роҳат зирифтаи марди ҳафт марди мусофир. Ин касе савоби ҳафт мардари гирифтаст ва яқин аз марди. Агар ба ҳоли ин дароҳт як дароҳти мешавад яъне себи тунуи мисли боз назд мешуд. Он марди ниҳол шинонда аз ин овоза ҳафт дар шуд. Он марди мусофир хост ин дароҳтро харидори шавад ама ин мард нахост, ки дароҳтро афрушад ҳатто маълумоте аз дароҳт нагӯяд.

Зулфия

Ҷудуди зулфияро муайян кунед
Ибораҳои зеринро бафта карда метавонед
Сояи қалон — сояи заборс
харидори шавад — харидори кунед

Роҳат зирифтаи роҳ боз ӯ тавр гуфти муқим аст:
Истироҳат кардам

Байни ин ду зулфия боз ӯро илова карда метавонед?
Шояд ин зулфияро илова кунед?
Он марди мусофир хост ин дароҳтро харид. Он марди ниҳол шинонда дароҳтро нафрухтаст.

Зулфияи сабзали с 97

Қадами 3. Таҳлили натиҷаи арзёбии нақли хатии машғулияти 3.

Масъала: Нақли хатии дар машғулияти 3 навиштаатонро бо тавсияҳои муаллим аз назар гузаронед. Тавсияҳоро иҷро намоед.

Қадами 4. Таҳлили хулосабарорӣ.

Саволҳо: Ин восита ба хонандагон чӣ мефаҳмад? Оё он ба хонандагон хуш меояд?
Қадам мушқили ҳангоми татбиқи он пайдо мешавад? Онро чӣ тавр ҳал кардан мумкин аст?

Қадами 5. Кор дар гурӯҳҳо. Таҳияи дастур барои татбиқ.

Масъала: Матни «Ҳазинаи маҳрифат»-ро хонед ва барои татбиқи он дастур таҳия намоед. Аз чӣ оғоз бояд кард? Дастурҳоро муаррифӣ ва муҳокима кунед.

Хазинаи маърифат

Аксари мо – омӯзгорон, кори хаттии хонандагонро, аз ҷумла иншо ва нақли хаттии онҳоро тафтиш карда, бо ишораҳои махсус қайд мекунем ва ё хатои кардаи хонандаро (асосан имлоро) бо қалами сурх дуруст намуда, ба онҳо баҳо мегузорем. Ин восита ба хонандагон барои такмил ёфтани кӯмак намерасонад, балки онҳоро аз таълим дилхунук месозад. Дар ин ҳолат, хонандагоне, ки баҳои «панҷу чор» гирифтаанд, қаноатманд шуда, хонандагоне, ки баҳои паст гирифтанд рӯҳафтада мешаванд. Аксари вақт тамоми рункҳои забоншиносӣ ҳангоми таҳлили (тафтиши) иншои хонандагон аз тарафи муллимон ба эътибор гирифта мешавад: имло калимаҳо, аломатҳои китобат ва ғайра.

Ахборот дар чунин усули тафтиш хеле зиёд аст ва ба хонанда барои такмил додани навиштани нақли хаттӣ кӯмак намерасонад.

Аксари шумо шояд, гӯед, ки мо бояд ҳамаи ин хатоҳоро муайян карда, корро дуруст баҳо диҳем.

Бале, лекин мақсади таълим *навиштани нақли хаттӣ* аст. Агар мақсади таълим дуруст навиштани калимаҳои «ӯ»-дор, истифодаи дурусти аломатҳои китобат, хушхат навиштан мебуд, ин усул мувофиқтар мешуд. Барои хонанда сюжети матнро дуруст тасвир кардааст ё кадом ҳодисаи матни шунидашро дарҷ накардааст, муҳимтар аст. Аз ин лиҳоз ба хонанда пешниҳод кардани тавсияҳо дар самтҳои дар боло зикршуда таъсири бештар дорад. Ба намунаи **қадми 2** нигаред.

Барои ҳар як кори хаттии хонандагон, аз ҷумла, имло, иншо, нақли хаттӣ ва ғайра баҳо гузоштан ба онҳо тобиши санчишӣ медиҳад.

Ҳама унсурҳои забоншиносӣ, грамматика, имло, хушхатнависӣ дар ҳолате якҷоя санчида мешавад, ки имло (диктант), нақли хаттӣ ва иншо санчишӣ бошад. Чуноне ки мо медонем, ин корҳои санчишӣ дар ҷамъбасти соли таҳсил ва ё хатми зинаи таҳсил гирифта мешаванд.

Айни замон мо аз воситаҳои анъанавии тафтишу баҳогузорӣ истифода мебарем. Он асосан ба муайян намудани хатоҳо, ишора кардани онҳо бо қалами сурх ва дар асоси шумораи хатоҳо гузоштани баҳо мебошад. Дар ин ҳолат хатоҳои хонандагон дар корҳои ояндашон такрор меёбанд, зеро хонандагон бо дидани баҳо, завқи дуруст кардани хатоҳоро гум мекунанд. Аз ин лиҳоз, тавсия дода мешавад, ки барои такмил додани кори хонандагон аз тавсияҳои хаттӣ истифода баранд. Якчанд воситаҳои чунин тавсиядиҳиро пешкаш менамоем.

Навиштани тавсия ба кори хонандагон як навъ раҳнамунсозии онҳо мебошад. Ҳангоми тавсиядиҳӣ сараввал се нуктаи хуби корро муайян кардан лозим аст. Онро метавонед бо қалами сабз ишора кунед. Пешакӣ ба хонандагон фаҳмонед, ки ин се қисм (ё зиёдтар) рункҳои бехтарини кори онҳост. Сипас қойҳои такмилталабро муайян намуда, бо тирча нишон диҳед. Дар хошия ва ё поварақ тавсияи худро нависед.

Се навъи навиштани тавсияҳои ёрирасон маъмул аст:

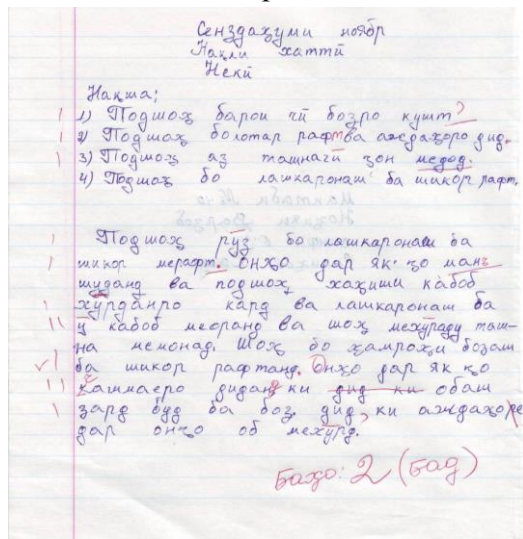
1. **Хотиррасонӣ.** Ин навъи тавсиядиҳӣ барои хонандагони аълохон мувофиқтар аст. Масалан, дар иншои «Тирамоҳи заррин» метавонем, бо чунин тавсия ба хонанда муроҷиат кунем: «Дар бораи муносибати худ ба фасли тирамоҳ бештар маълумот диҳед».
2. **Кӯмаки зинавӣ.** Ин навъи тавсиядиҳӣ ба хонандагоне, ки бештар аз рӯйи дастур кор карданро меписанданд, мувофиқтар аст. Он бо якчанд восита ба роҳ монда мешавад. Масалан:

а) тавассути саволҳо: Оё фасли тирамоҳ бо дигар фаслҳо муқоиса карда мешавад?

б) тасвир: ягон ҳодисаеро тасвир кунед, ки бо Шумо дар фасли тирамоҳ рух дод.

в) ҷумлаҳои нотамо: Фасли тирамоҳ файзбор аст, зеро

3. **Пешниҳоди намуна.** Ин восита махсусан барои хонандагони қобилиятшон миёна кӯмаки зиёд мерасонад. Масалан, аз хонандагон хоҳиш мекунед, ки яке аз пешниҳоди

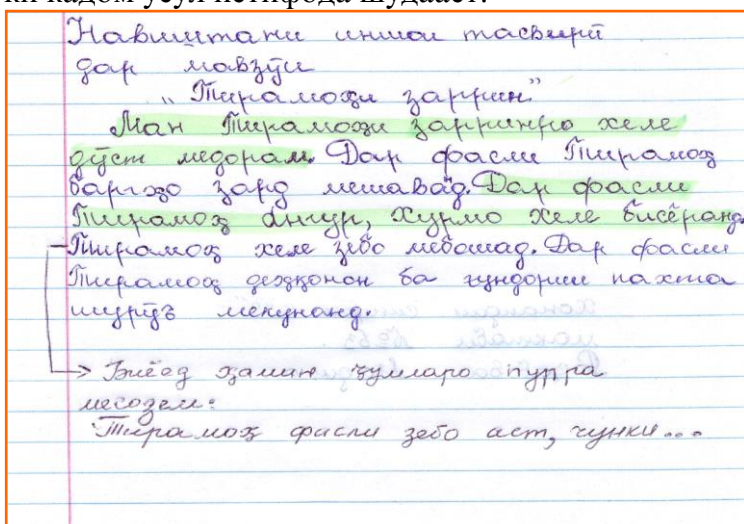
мазкурро интихоб намоянд ва ё дар асоси он худашон ҷумлаи нав таҳия карда, ҷумлаи пешинаро иваз намоянд.

Фасли тирамохро барои он дӯст медорам, ки дар ин фасл меваҳо пухта, бозор фаровон мегардад.

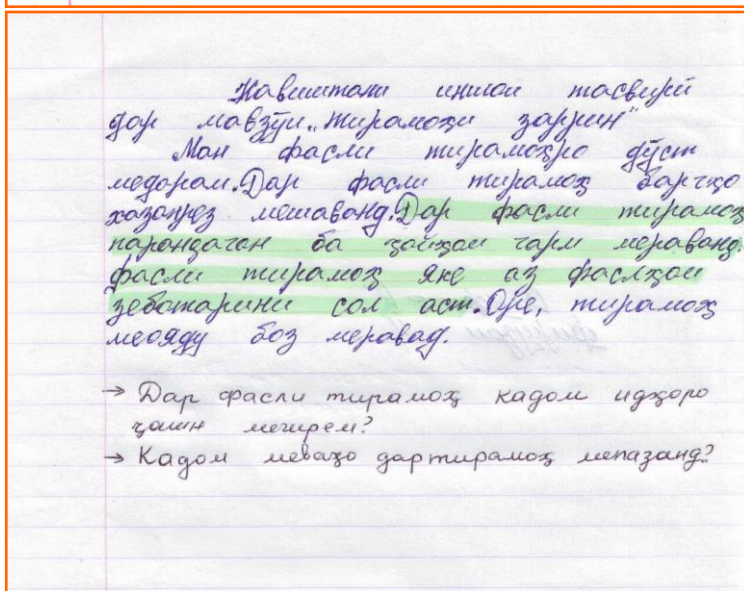
Фасли тирамохро барои он дӯст медорам, ки ман дар ин фасл зодруз дорам.

Қадами 6. Арзёбӣ.

Масъала: Кори хаттии хонандагон ва усули тавсияҳои хаттиро таҳхис кунед. Гӯед, ки кадом усул истифода шудааст.

Қадами 7. Кори амалӣ. Ба хонандагон ҷӣ тавсия мекунед. Нависед.

Қадами 8. Ба худ баҳо додан.

Масъала: Ҷадвалро пурра созед. Машғулиятро арзёбӣ кунед.

Андешаҳои ман пеш аз машғулият	Андешаҳои ман баъд аз машғулият

Машғулияти 5. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда: ба худ баҳо додан

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- моҳияти ба худ баҳо доданро шарҳ дода метавонанд;
- усули ба худ баҳо доданро истифода мебаранд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсадҳои таълим.

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Масъала: Чумлаҳои зеринро хонед ва гӯед, ки калимаҳои ишорашуда чӣ маъно ва хусусият доранд?

- Сӯҳроб бо рафиқаш **барвақт** аз хоб хеста, сӯйи чашма равон шуданд.
- **Фавран** ба назди ман ой!- гуфта, раис гӯшаки телефонро **хашмигинона** ҳаво дод.
Раҳима **ноҳост** пиёлро аз дасташ афтонда шикаст.

Қадами 3. Ба худ баҳо додан.

Саволҳои барои ба худ баҳо додан

- Ҳангоми **таҳлили калимаҳо** ба кадом мушкิลӣ дучор шудед?
- **Чӣ/Кӣ** ба шумо ҳангоми **таҳлили калимаҳо** ёрӣ расонд?
- Дар кадом самт барои **таҳлили калимаҳо** ба Шумо ёри бештар зарур аст?
- Ҳангоми **таҳлили калимаҳо** чӣ ба Шумо бештар маъқул афтод?
- Чӣ чизи навро оид ба **зарфҳо** омӯхтед?

Қадами 4. Таҳлилу муҳокима.

Саволҳо:

Кадам фаъолиятро иҷро кардем?

Саволҳои баъди масъалаи таълим чӣ моҳият доштанд ва ба кадом мақсад истифода шуданд?

Қадами 5. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Дастури методии мазкурро аз аввал то ба охир аз назар гузаронда, воситаҳои ба худ баҳо доданро ёбед. Онҳоро таҳлил карда, муаррифӣ омода намоед.

Қадами 6. Матро хонед ба саволҳои ҷавоб гардонед. Муҳокима кунед.

Саволҳо: Моҳияти асосии ба худ баҳо додан чист? Агар хонандагони шумо ба худ баҳо дода тавонанд, ин ба сифати таълим чӣ таъсир мерасонад?

Ҳазинаи маърифат

Хонандагон бояд барои таҳлили худ масъулият ҳис кунанд. Таҳқиқотҳо нишон медиҳад, ки хонандагон он вақт масъулият ҳис мекунанд, ки ба фаъолияти хеш баҳо диҳанд. Асосан ҳангоми шунидани мафҳуми ба худ баҳо додан мо муаррифии корӣ хонандагонро мефаҳмем, лекин худбаҳодиҳӣ ҷанбаи дигар аст.

Воситаҳои худбаҳодиҳӣ аслан дар ҳама зинаҳои дарс истифода бурда мешавад, лекин тавсия дода мешавад, ки баъд аз муаррифӣ ва муҳокимаи мақсади таълим ва иҷрои фаъолиятҳои таълим (барои расидан ба он мақсад) худбаҳодиҳӣ гузаронда шавад.

Худбаҳодиҳӣ тавассути саволҳои баъни мақсади таълим ба роҳ монда мешавад. Ширли Кларк чунин намунаи саволҳои пешниҳод мекунад:

Саволҳо барои ба худ баҳо додан

- **Ҳангоми ... (мақсади таълим) ба кадом мушкилӣ дучор шудед?**
- **Чӣ/Кӣ ба Шумо ҳангоми ... (мақсади таълим) ёрӣ расонд?**
- **Дар кадом самт барои ... (мақсади таълим) ба Шумо ёрии бештар зарур аст?**
- **Ҳангоми ... (мақсади таълим) чӣ ба Шумо бештар маъқул шуд?**
- **Чӣ чизи навро оид ба ... (мақсади таълим) омӯхтед?**
- **Дафъаи оянда (мақсади таълим) чиро иваз мекардед?**

Биёед, якчанд мақсади таълимиро ба қолаби ин саволҳо ҷой медиҳем.

Мақсади таълим: хонандагон ҷумлаҳои сода тартиб медиҳанд.

Саволҳо барои ба худ баҳо додан

- *Ҳангоми тартиб додани ҷумлаҳои сода ба кадом мушкилӣ дучор шудед?*
- *Чӣ/Кӣ ба Шумо ҳангоми тартиб додани ҷумлаҳои сода ёрӣ расонд?*
- *Дар кадом самт барои тартиб додани ҷумлаҳои сода ба Шумо ёрии бештар зарур аст?*
- *Ҳангоми тартиб додани ҷумлаҳои сода чӣ ба Шумо бештар маъқул афтод?*
- *Чӣ чизи навро оид ба ҷумлаҳои сода омӯхтед?*
- *Дафъаи дигар ҳангоми тартиб додани ҷумлаҳои сода чиро иваз мекардед?*

Ин саволҳоро вобаста ба мақсади дарс иваз карда метавонед. Ҳангоми гузарондани фаъолияти худбаҳодихӣ як ва ё ду саволро ба хонандагон пешкаш кунед. Ҷавобро бо хонандагон муҳокима кунед, то онҳо роҳу усули расидан ба мақсадро муайн кунанд.

Саволҳоро дар варақи алоҳида навишта дар як кунҷи синф (беҳтараш дар назди лавҳи синф) часпонед. Вобаста ба мақсади дарс аз он саволҳо истифода баред:

Масалан:

Худбаҳодихӣ

- *Ба кадом мушкилӣ дучор шудед?*
- *Чӣ/Кӣ ба Шумо ёрӣ расонд?*
- *Дар кадом самт ба Шумо ёрии бештар зарур аст?*
- *Чӣ ба Шумо бештар маъқул афтод?*
- *Чӣ чизи навро омӯхтед?*
- *Чиро иваз мекардед?*

Бояд дар хотир дошт, ки ҳангоме ки хонандае оид ба мушкилоташ ҳарф мезанад, хонандагони дигар аз ин меомӯзанд. Зеро онҳо ба худ меғоянд, ки «на танҳо ман ба чунин мушкилот рӯ ба рӯ шудам».

Худбаҳодихӣ малакаи таҳлил кардани сабабҳо ва ҳалли проблемаҳоро дар хонандагон раванқ медиҳад. Агар мо ҳар дарс воситаҳои худбаҳодихиро истифода барем, рӯз ба рӯз ҳисси масъулиятшиносии хонандагон меафзояд.

Қадами 7. Арзёбӣ. Ба худ баҳо додан.

Масъала: Яке аз воситаҳои ба худ баҳо доданро интиҳоб карда, фаъолияти худро арзёбӣ кунед.

Машғулияти 6. Кори лоиҳавӣ. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- воситаҳои гуногуни арзёбиро шарҳ медиҳанд;
- воситаҳои гуногуни арзёбии ташаккулдиҳандаро дар амал истифода мебаранд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсадҳои таълим.

Қадами 2. Таҳияи кори лоиҳавӣ.

Масъала: Ба гурӯҳҳои чорнафара муттаҳид шуда, як воситаи арзёбиро интихоб кунед. Муаррифӣ омода намуда, ҳамдарсонатонро таълим диҳед.

Қадами 3. Муаррифӣ ва муҳокима.

Масъала: Баъди муаррифии ҳар як гурӯҳ ба онҳо савол диҳед.

Қадами 4. Кори гурӯҳӣ. Таҳлилу хулосабарорӣ.

Масъала: Аз байни воситаҳои пешниҳодшуда ду воситае, ки ба шумо писанд омадаанд, интихоб намоед. Гӯед, ки барои чӣ онҳо ба шумо маъқул шуданд?

Қадами 5. Арзёбӣ. «Доғҳои сафед»

Саволҳо:

Дар машғулият чӣ нофаҳмо буд? Ба чӣ шубҳа доред? Чиро иҷро карда намешавад?

Воситаҳо

Воситаи «Доғҳои сафед»

Дар охири дарс муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки ба таври мустақилона ё дунафарӣ «доғҳои сафед»-ро аз рӯи мавзӯи гузашта муайян намоянд: Чӣ нофаҳмо буд? Ба чӣ шубҳа доред? Чӣ ба даст намеояд? ва м. ин.

Дар натиҷа хонандагон мустақилона дараҷаи дониш ва нофаҳмиҳои худро муайян мекунанд.

Усули «Чароғак»

«Чароғак» - як пораи қоғазӣ ғафсе, ки як тарафаш ранги сурх ва тарафи дигар ранги сабз дорад. Ҳангоми пурсиш хонандагон тарафи сурх ё сабзи «чароғак»-ро ба муаллим нишон дода, аз тайёрии худ ба ҷавоб додан дарак медиҳанд.

Ин усули пурсиш ҷузъҳои худбаҳодихӣ низ дорад, зеро бо бардоштани чароғак хонанда ба худ баҳо медиҳад.

Навиштани эссе

Истифодаи эссеҳои кӯтоҳ ба хонанда имкон медиҳад, ки муносибат ва фаҳмиши худро оид ба масъалаи таълим ва саволҳои ғайри он мекунад. Чунин навишти кор вақти зиёдеро талаб накарда, мақсадҳои гуногунро инъикос мекунад:

- 1-2 ақидаи нави дар дарс таҳлилшуда тасвир карда мешавад;
- муайян кардани робитаи маълумоти нав бо мундариҷаи пешина;
- муайян кардани ҷои истифодаи теоремаҳо, қонунҳо, қоидаҳои омӯхташуда;
- тасвири ақидаҳо, фактҳо, навиҳои фаъолияте, ки дар дарс ҷолиб буданд;
- таҳлили мушкилоти омӯзиши худ ё муваффақиятҳои худ дар ин дарс ва ғ.

Усули «Рӯзномаҳои дубахша»

Дар оғози дарс муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки дар сутуни чапи дафтар «пеш ман чунин фикр доштам, ки...» - фаҳмиши худро дар бораи истилоҳоти навомӯхташуда

нависанд. Дар рафти дарс хонандагон дар сутунчаи рости дафтар маълумоти навро «акнун фаҳмидам, ки...» - менависанд. Муҳокима ва муқоисаи минбаъда имкон медиҳад, ки хонандагон сарҳади дониш ва фаҳмиши худро муайян намоянд.

Проблемаро фирист

Ин восита барои муҳокимаи маводи таълим ё роҳи имконпазири ҳалли проблема истифода мешавад.

- Ҳар як аъзои гурӯҳ дар карточка саволро, ки дар фаҳмидани он душворӣ кашидааст, менависад. Сипас, саволро ба аъзоёни гурӯҳи дигар мефиристад.
- Гурӯҳ саволро муҳокима карда, кӯшиш менамояд, ки ба он ҷавоб гардонад. Агар ҳамаи аъзои гурӯҳ бо ҷавоб розӣ бошанд, пас дар тарафи дигари ҳамон карточка ҷавоб навишта мешавад.
- Гурӯҳ он тарафи карточкаро, ки савол навишта шудааст, бо ҳарфи «С» ва тарафи дигари карточкаро, ки ҷавоб навишта шудааст, бо ҳарфи «Ч» ишорат мекунад.
- Гурӯҳ карточкаро бо саволҳо ба гурӯҳи дигар мефиристад.
- Пас аз хондани саволи яқум гурӯҳ онро муҳокима мекунад. Агар гурӯҳ ҷавобро мувофиқа кунад, тарафи дигари карточкаро гардонда ҷавобро муқоиса менамояд ва мегӯяд, ки бо ҷавоб мувофиқ аст ё не. Агар мувофиқ набошад, чун алтернатива ҷавоби худро дар поёни ҷавоби гурӯҳи дигар илова мекунад. Ба ин тарик, ҳамаи карточкаҳо бо саволҳо гардиш меҳӯранд.
- Карточка дар охир ба гурӯҳ баргардонда шуда, гурӯҳ ҷавобҳоро муҳокима ва аниқ мекунад.

Зуд менависем

Ин воситаи арзёбӣ фаъолияти зуд иҷрошаванда ва мӯъҷаз мебошад. Он барои муайян кардани сатҳи дарки мӯҳтавои мақсад ва мавзӯи дарс истифода мешавад. Ҳамчунин, он ба хонандагон имконият медиҳад, ки мақсади омӯختан ва азхуд кардани масъалаи таълимро дарк кунанд.

Барои иҷрои он ду-се дақиқа сарф мешавад. Ин восита аз қадамҳои зерин иборат аст:

- 1) Аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки пораи қоғаз ё як варақи дафтарро гиранд;
- 2) Дар хошияи он ному насабашонро нависанд;
- 3) Ба хонандагон ду-се дақиқа вақт ҷудо карда мешавад;
- 4) Ба хонандагон масъала, савол ва ё ақидае оид ба мақсад ва мавзӯи баррасишаванда пешниҳод карда мешавад. Аз онҳо хоҳиш карда мешавад, ки ба савол, масъала ва ё ақида посух нависанд.
- 5) Аз якчанд хонанда хоҳиш карда мешавад, ки посухашонро ба аҳли синф хонанд;
- 6) Варақаҳо чамъ оварда шуда, аз тарафи муаллим таҳлил мегарданд.

Мисолҳо:

- Баъд аз муаррифӣ ва машқи исмҳои хос аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки дар варақаҳои алоҳида 10 исми хос нависанд.
- Баъд аз муаррифӣ ва машқи сифат аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки бо ду ҷумла сифатро тафсир намоянд.
- Дар охири дарс оид ба фаслҳои сол аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки хусусиятҳои фарқкунандаи фаслҳои солро нависанд.

Омӯзгор варақаҳоро чамъ оварда, онҳоро таҳлил карда, хулоса мебарорад.

Агар ҳамаи хонандагон масъаларо дуруст ҳал намоянд, масалан ҳама 10 исми хос нависанд, омӯзгор бовар ҳосил мекунад, ки хонандагон муваффақ гаштаанд. Аммо, ин ҳолати идеалӣ кам андар кам воқеъ мегардад. Агар хонандагон ба ҷои исми хос исмҳои чинсро навишта бошанд ё шумораи ками исмҳоро номбар карда бошанд, омӯзгор ба хулосае бояд ояд, ки ин дарсро бори дигар бо усули нав гузарад. Ё ба хонандагони алоҳида маслиҳат диҳад. Омӯзгор рафти иҷроиши маслиҳатро бояд назорат кунад.

Энциклопедия

Воситаи арзёбии «энциклопедия» барои чамъбасти кардани боби муайяни таълим истифода мешавад. Мақсади асосии он муайян намудани сатҳи азхудкунии дониш ва малакаи хонанда буда, барои омӯзгор ҳамчун воситаи таҳлил ва таҳлил истифода мешавад.

Ба хонандагон бошад имконияти такрор ва ба тартиб даровардани он донишу малакаҳоро фароҳам меорад.

Чуноне ки маълум аст, энциклопедия шарҳи мухтасари ашёҳо, ҳодисаҳо, шахсиятҳоро фаро мегирад. Усули мазкур низ чунин хусусият дорад. Он аз қадамҳои зерин иборат аст:

- 1) Дар охири боб (дарс) ба хонандагон варақаҳои «энциклопедия» дода мешавад.
- 2) Калима ва мафҳумҳои маъмули боб ба хонандагон пешниҳод карда мешаванд.
- 3) Бо хонандагон тарзи пурра сохтани ин варақа баррасӣ мешавад. Омӯзгор метавонад тавассути «анезиши зехн» ин фаъолиятро ба анҷом расонад.
- 4) Ба хонандагон тарзи арзёбии ин варақаҳо пешниҳод карда мешавад. Масалан, баъд аз ҳар як калима, мафҳум ва ибораи пешниҳодшуда ишора гузоштан.
- 5) Якчанд маротиба тарзи пурра сохтани варақаҳо бо хонандагон машқ карда мешавад. Баъди машқ хонандагон дар алоҳидагӣ варақаҳоро пурра месозанд.
- 6) Омӯзгор варақаҳоро чамъ оварда, таҳлил мекунад ва хулосаи зарурӣ бароварда тавсияҳо менависад.
- 7) Дар асоси маълумоти ба дастамада омӯзгор метавонад тарзу усули пешниҳоди маводи таълимро тағйир медиҳад, то аксари хонандагон ба мақсади таълим ноил гарданд.

«Энциклопедия» барои вазифаи хонагӣ воситаи муфид аст. Он ба хонандагон имконияти гурӯҳбандии дониши андӯхтаро фароҳам меорад.

Бояд дар хотир дошт, ки ба хонандагон танҳо як чӯзӣ боби таълим пешниҳод карда мешавад, яъне агар боби таълим «Паррандаҳои кӯҳсорони Тоҷикистон» бошад, аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки танҳо дар бораи як парранда нависанд.

Варақи намунавии «Энциклопедия»

Ном _____ Таърихи рӯз _____
 Мавзӯ _____

Расм ва ё нишонеро, ки мавзӯро чамъбаст мекунад, кашед.	Рӯйхати калимаҳои асосии мавзӯ
	1)
	2)
	3)
	4)
	5)
	6)
	7)
Матн: Дониши худро оид ба мавзӯ бо якчанд ҷумла чамъбаст намоед. Аз калима ва ибораҳои боло истифода баред. Матро таҳрир карда, калимаву мафҳумҳои истифодабурдагонро ишора кунед.	

Машғулияти 7. Воситаҳои арзёбии чамъбастӣ: таҳияи меъёрҳои арзёбӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- моҳияти меъёргузориро ҳангоми арзёбии чамъбастӣ таҳлил мекунад;
- барои арзёбии мақсадҳои таълим меъёрҳо таҳия мекунад.

Қадами 1. Ангезиши зеҳн.

Саволҳо: Дар асоси кадом меъёрҳо дониши хонандагонро арзёбӣ менамояд?
Ин меъёрҳоро кӣ таҳия мекунад? Хонандагон аз баҳои гирифташон розианд?

Қадами 2. Кори дунафарӣ. Чадвали меъёрҳои арзёбиро хонед ва баҳои зеринро ба сутуни мувофиқ нависед. Интиҳобатонро шарҳ диҳед.

1. Паст (баҳои 2); 2. Миёна (баҳои 3); 3. Хуб (баҳои 4); 4. Аъло (баҳои панҷ)

Дарача	(а)	(б)	(в)	(г)
1. Нақл кардани мазмуни матн	Як ва ё ду ҷумларо нақл карда метавонад. Пайихамии ҳодисаву воқеаҳои нақл риоя нашудаанд. Ба ёри дигарон ниёз дорад.	Матни хондашро нақл мекунад. Ҷумлаҳои матнро айнан (чун матни асл) баён мекунад. Ҳангоми нақл кардан бо лаҳҷа сухан мегӯяд.	Мазмуни асосии матнро нақл мекунад. Ба ёри китоб ва дигарон ниёз надорад. Фикрашро пурра бо забони адабӣ баён мекунад. Аммо ҳангоми аз матн хулоса баровардан мушкилӣ мекашад.	Мазмуни асосии матнро пурра нақл мекунад. Таҳлилу хулосаи ӯ мантиқи баланд доранд. Ҳангоми нақл кардан забони равону тозаи адабию истифода мебаранд.

Қадами 3. Таҳлил. Муҳокимаи умумӣ.

Саволҳо: Меъёрҳои арзёбиро чӣ тавр таҳия кардан мумкин аст?
Ба фикри шумо хонандагон меъёрҳои арзёбиро бояд донанд? Чаро?

Ҳазинаи маърифат

«Меъёрҳои арзёбӣ» чист?

- дастур оид ба баҳогузорӣ буда, мақсади он ҳаматарафа муайян кардани сатҳи дониши хонанда ва дар асоси он баҳо гузоштан аст.
- меъёрҳо одатан пеш аз оғози машғулият ба хонандагон муаррифӣ мегарданд, то онҳо аз нишондиҳандаҳои арзёбӣ оғаҳ буда, фаъолиятонро ба он мутобиқ созанд.

Меъёрҳо асосан дар стандартҳо ва барномаҳои таълим муайян карда мешаванд. Аммо дар ин ҳуҷҷатҳо меъёрҳои арзёбии намунавӣ пешниҳод карда мешаванд ва аз омӯзгор талаб карда мешавад, ки дар асоси он меъёрҳои дигар таҳия намоянд.

Таҳияи меъёрҳои арзёбӣ ҳангоми таҳияи нақшаи дарс сурат мегирад. Натиҷаҳои ниҳони дарс ҳамчун нишондиҳандаи (индикатори) арзёбӣ хизмат мекунад. Таҳияи меъёрҳоро дар асоси дастурҳои зерин ба роҳ мондан мумкин аст.

- мақсади таълимии дарсро муайян намояд.
- дар асоси мақсади таълим ду зина (зинаи паст ва баланд)-ро таҳия намояд.

- сипас зинаҳои мобайниро таҳия намоед.

Қадами 4. Кор дар гуруҳҳо.

Масъала: Ба яке аз мақсадҳои таълими зерин меъёрҳо таҳия карда, чадвалро муаррифӣ ва муҳокима намоед.

Мақсади таълим	Паст	Миёна	Хуб	Аъло
1. Хонанда дар асоси нақли муаллим бо истифодаи унсурҳои тасвир нақли хаттӣ менависад.				
2. Хонанда барои рӯзномаи мактаб хабар менависад.				
3. Хонанда мазмуни афсонаву ҳикоя хурд ва латифаро менависад.				
4. Хонанда иншо навишта, онро қироат ва муҳокима карда метавонад.				
5. Хонанда мактуб навишта метавонад.				
6. Хонанда забонхат навишта метавонад.				
7. Хонанда матнро нақл карда метавонад.				
8. Хонанда нақшаи содаи ҳикоя ва ё афсонаро тартиб дода метавонад.				
9. Хонанда нақшаи мураккабро аз рӯйи матн тартиб медиҳад.				
10. Хонанда филм ё намоишномаро мухтасар нақл мекунад.				
11. Хонанда шеърро дуруст қироат мекунад.				

Қадами 5. Таҳлилу арзёбӣ.

Саволҳо:

Қадам лаҳзаҳои раванди таҳияи меъёрҳои арзёбӣ ба шумо писанд омад?

Қадам лаҳзаҳои таҳияи меъёрҳои арзёбӣ мушкил буд?

Мушкилотро чӣ гуна ҳал кардед?

Агар дар алоҳидагӣ меъёрҳои арзёбӣ таҳия кунед, ба ин мушкилот дучор мешавед? Онро чӣ гуна ҳал менамояед?

Қадами 6. Арзёбии машғулият.

Масъала: Дар варақаҳои алоҳида се лаҳзаҳои машғулият, ки ба шумо маъқул афтод, се лаҳзаҳои маъқул нашуда ва се чизе, ки пагоҳ омӯхтан мехостед, нависед.

Се лаҳзае, ки ба ман маъқул шуд

Се лаҳзае, ки ба ман маъқул нашуд

Се чизе, ки омӯхтан мехостам

Машғулияти 8. Воситаҳои арзёбии чамъбасти: тест

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- моҳияти тестро ҳангоми арзёбии чамъбасти таҳлил мекунад;
- барои арзёбии мақсадҳои таълим саволу масъалаҳои тест таҳия мекунад.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсадҳои таълим.

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Саволҳо: Шумо барои арзёбии дастовардҳои хонандагон аз тест истифода мебаред? Дар бораи тест маълумот диҳед.

Қадами 3. Кори дунафарӣ.

Масъала:

1. Иштирокчиёни А матни «Хазинаи маърифат А»-ро хонед ва ба саволҳои иштирокчиёни Б ҷавоб гардонед. Ҷавобҳоятонро санҷед.
2. Иштирокчиёни Б матни «Хазинаи маърифат Б»-ро хонед ва ба саволи иштирокчиёни А ҷавоб диҳед. Ҷавобҳоятонро санҷед.

Саволҳои иштирокчиёни А

1. Кадом навъҳои масъалаҳои тестиро медонед? Номбар кунед.
2. Навъҳои тест аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд? Шарҳ диҳед.

Саволҳои иштирокчиёни Б

1. Тест чист?
2. Тест бо кадом мақсад гузаронда мешавад?
3. Тестро дар кадом лаҳзаи дарс гузарондан тавсия дода мешавад?
4. Тестҳо дар асоси кадом меъёрҳо таҳия мешаванд?

Қадами 3. Кори дунафарӣ.

Масъала: Тестро иҷро кунед. Гӯед, ки онҳо ба кадом навъ мувофиқанд.

1. Навъҳои тестро бо шарҳашон мувофиқ созед.

<i>А. тести ибтидоӣ</i>	Басистемадорӣ, чамъбасти маводи таълим, санҷиши дониш, малака ва маҳорати бадастомада.
<i>Б. тести ҷорӣ</i>	Гирифтани маълумот доир ба сатҳи мавҷудаи дониши хонандагон.
<i>В. тести чамъбасти</i>	барои баргараф кардани норасоӣҳо ва такмили донишу маҳоратҳо.

2. Кадом сатр ба шакли тести нӯшида мувофиқ аст. Интихоб кунед.

- а. пурра намудани ҷавоб, ҷавоби озод
- б. интихоби зиёди ҷавобҳои дуруст, мувофиқат, муайян кардани пайдарҳамӣ, ҷавобҳои ҷойгузин

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Ба мақсадҳои зерин намунаҳои масъалаҳои тестӣ таҳия намоед. Тестҳоро ба гурӯҳҳои дигар барои иҷро пешниҳод намоед.

- фарқҳои асосии ибора, калима, таркиб ва ҷумларо донанд;

- аз чумла ибораҳоро чудо кунанд;
- хели алоқаи калимаҳоро дар ибора ва чумла фарқ кунанд;
- ибораҳоро дар нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ озодона истифода намоянд;
- аз ҳиссаҳои омӯхташудаи нутқи ибораҳо созанд;

Қадами 5. Таҳлилу муҳокимаронӣ.

Саволҳо:

- Чиҳатҳои хуб ва проблеманоки тест кадомҳоянд? Номбар кунед.
- Имтиҳонҳои анъанавиро бо тест иваз кардан лозим аст ё не? Шарҳ диҳед.
- Оё омӯзгор тест таҳия карда метавонад? Тестро, ки бояд таҳия кунад?

Ҳазинаи маърифат А

Тест чист? Тест - ин масъалаи стандартишуда, ки натиҷаи он ба арзёбии дониш, малака ва маҳоратҳои хонандагон нигаронида шудааст.

Усули гузаронидани тест тақозои замон буда, дар системаи маорифи мо солҳои охир ворид шудааст.

Мақсади тест танҳо аз назорат ва баҳогузори ба дониш, малака ва маҳорати хонандагон нест. Он барои таҳлили ҳолат ва мушкилоти кори хонандагон бо маводи таълим дар ҳар як марҳилаи азхудкунӣ: донишҷӯи мафҳумҳо, қонуниятҳо ва малакаҳои, ки истифода мешаванд, иборат аст.

Тестҳо барои кори инфиродию нишон додани мустақилияти хонандагон имконият фароҳам оварда, ба худназоратии онҳо дар чараҳои таълим мусоидат менамояд.

Санҷиши тестиро дар ҳамаи лаҳзаҳои дарс истифода бурдан мумкин аст. Мисол, гузаронидани *тести ибтидоӣ* – гирифтани маълумот доир ба сатҳи мавҷудаи дониши хонандагон; *тести ҷорӣ* – барои баргараф кардани норасоӣҳо ва тақмили донишу маҳоратҳо; *тести ҷамъбасти* – басистемадарорӣ, ҷамъбасти маводи таълим, санҷиши дониш, малака ва маҳорати бадастомада.

Таҳияи тест аз рӯи меъёрҳои зер сурат мегирад:

1. Илмӣ (Барои чӣ? Бо кадом мақсад?)
2. Эътимоднокӣ (то кадом андоза натиҷаҳои бадастомада боварибахш буда, тасодуфӣ нестанд).
3. Объективӣ (мазмунӣ масъалаҳои тест асоси илмӣ дошта, барои арзёбии ҳаққонии дониш, малака ва маҳоратҳо нигаронида шуда бошад).

Ҳазинаи маърифат Б

Навҳои тест

Ду навӣ масъалаҳои тестӣ вучуд дорад – тестҳои навӣ кушода ва пӯшида.

Хусусияти фарқкунандаи масъалаҳои тести навӣ кушода (пурра намудани ҷавоб, ҷавоби озод) дар он аст, ки хонандагон ҳангоми иҷрои он як ё якчанд калима (рақам, ҳарф, ибора, чумла) нависанд.

Навҳои пӯшида (интиҳоби зиёди ҷавобҳои дуруст, мувофиқат, муайян кардани пайдарҳамӣ, ҷавобҳои ҷойгузин) бошад, гунаи зиёди ҷавобҳоро ба савол дар назар дорад: интиҳоби як ё якчанд ҷавоби дуруст, интиҳоби дуруст/нодурусти ҷавобҳо аз рӯйихат.

Масъалаҳои тести навӣ кушода:

1. Пурра намудани ҷавоб. Дар ин шакли тест хонандагон ба савол мустақилона ҷавоб дода метавонанд, аммо имконияти онҳо маҳдуд аст. Ин маҳдудият натиҷаи объективона баҳодиҳиро таъмин менамояд ва ба он таҳияи ҷавоб имкон медиҳад.

Масъала барои ин шакли тест: *ба ҷойи нуқтаҳо танҳо як калима (ҳарф, ибора, чумла ва ғайра) нависед.* Мисол, аз забони модарӣ:

1. Ба ҷойи ... пешоянди мувофиқ гузоред.

Онҳо якҷоя ... он сӯ давиданд (*ба ҷойи нуқтаҳо пешоянди мувофиқ гузор*):

- а) бо
- б) дар
- в) ба
- г) барои

2. Ҷавоби озод. Вобаста ба моҳияти масъала хонандагон ҷавобҳоро озодона навишта метавонанд. Барои ҷавоб маҳдудият гузошта намешавад. Аммо супориш бояд тарзе баён гардад, ки танҳо як ҷавоби дурустро таъмин намояд.

Дастур барои ин шакли тест: *ҷумларо пурра намоед, ба ҷойи нуқтаҳо ҷавоби дурустро интихоб намоед (ибора, як ё якчанд ҷумла)*. Масалан:

1. Ҷумларо пурра созед.

Исм он ҳиссаи нутқест, ки _____ ашёро мефаҳмонад.

а) амалу ҳолат; б) аломат; в) ном.

Дар ин шакли тест хонандагон танҳо як ҷавоб (калима, ибора, ҷумла)-ро интихоб менамоянд ва он бояд духӯра набошад.

Масъалаҳои тести навъи нӯшида:

1. Ҷавобҳои ҷойгузин. Ба ҳар як масъалаи ҷойгузин ду гунаи ҷавоб пешниҳод мешавад. Хонанда бояд аз он як ҷавобро интихоб намояд: «ҳа» ё «не», «дуруст» ё «нодуруст» ва ғайра.

Намуди супориш

Матни супориш (савол)	Ҷавоб	
	Ҳа	не
Ақидаи 1	Ҳа	не
Ақидаи 2	Ҳа	не
Ақидаи 3	Ҳа	не
...

Дастур барои ин шакли тест: *як ҷавобро, ки дуруст мешуморед, интихоб намоед.*

Масъалаҳои тести ҷойгузин дар бисёр ҳолатҳо барои муайян намудани сатҳи азхудкунии мафҳумҳои душвор, донишгари чадвалҳо, диаграмма ва ғайра мувофиқанд. Хусусияти ин шакли тест аз он иборат аст, ки шартӣ он дар намуди тасдиқ таҳия мешаванд, чунки ба

ҷавоб муносибати хонандаро мефаҳмонад, яъне розӣ ё зид будан.

Сатре, ки ҳамаи калимаҳо сифатанд, муайян намо (*ҷавобҳои дурусти «ҳа» ё «не»-ро дар давра гир*):

Ҳа	не	хона, компютер, кабуд
Ҳа	не	калон, дарахт, санг, ҳайвон
Ҳа	не	об, хок, ҳаво, абрнок
Ҳа	не	лойолуд, сард, нарм, ҳалим
Ҳа	не	ширин, себ, нок, шафтолу

Ин шакли тест бештар барои муайян кардани сатҳи фаҳмиши хонанда тартиб дода мешавад. Он метавонад малакаю маҳоратҳои кор кардан бо нақшаро инкишоф диҳад.

2. Интихоби зиёди ҷавобҳои дуруст бештари ҳолатҳо дар тести дастовардҳо истифода мешаванд. Ин шакли тест имконияти интихобро дар гунаҳои гуногун дар назар дорад. Хонанда бояд аз гунаҳои пешниҳодшуда як ҷавоби дурустро (дар бештари ҳолатҳо) интихоб намояд.

Дастур барои ин шакли тест: Ҳарф(ҳо) - еро интиҳоб намоед, ки ҷавобашон дуруст аст. Масалан:

Ақидаҳои дурустро интиҳоб кунед (дар давра гиред):

- а. Дар об на танҳо моддаҳои саҳт, балки моеъ ва газҳо низ ҳал мешаванд;
- б. Дар оби баҳр намакҳои гуногун, газҳо ва дигар моддаҳо мавҷуданд;
- в. Оби минералӣ барои нӯшидан истифода намешавад;
- г. Обҳои заризаминие, ки дар он намак ва газҳои барои саломатии инсон ғоидаовар ҳал шудаанд, обҳои минералӣ номида мешаванд.

3. Мувофиқат. Ба ин навъи тест супоришҳое дохил мешаванд, ки ду унсуро аз рӯи тартиби ду сутун дар рӯйхат, тартиби қатор мувофиқ менамоянд. Мисолҳои зерин якҷанд намуди пешниҳоди тестҳоро дар мувофиқат нишон медиҳад. Масалан:

Мувофиқатро муайян намоед (бо исмҳои сутуни 1-ум ва сифатҳои сутуни 2-юм бо тирча ибораҳои мувофиқ соз):

Сутуни 1	Сутуни 2
оби	шавқовар
бачаҳои	баланд
бозии	доно
кӯҳи	соф

Бартарии асосии ин навъи тест дар он зоҳир меёбад, ки ба дониш, малака ва маҳоратҳо мушаххас баҳо дода шавад.

Дар хотир доред!

Ҳангоми тартиб додани тест тартиби муайяно роия намудан лозим аст:

1. *Муайян намудани мақсади санҷиши тестӣ:*
 - баҳодихии дониш оид ба мафҳумҳо, истилоҳҳо ва воқеаҳои махсус;
 - санҷиши маҳорати кушодани мафҳумҳо, муайян намудани мазмун ва ҳаҷм;
 - санҷиши дониш оид ба қонунҳо, назария, формулаи математикӣ ва малакаи тадбиқи он дар амал;
 - маҳорати ёфтани монандӣ ва фарқият;
 - маҳорати мавдро ба таври графикӣ, схемавӣ ва бо реча нишон додан.
2. *Муайян намудани санҷиши тестӣ — ибтидоӣ, ҷорӣ, ҷамъбасти.*
3. *Интиҳоби шакли супориш, ки аз мазмун ва мақсади санҷиши тестӣ вобастагӣ дорад.*
4. *Унсурҳои асосии супоришҳои тестӣ дастур, матни супориш ва калид (дар дасти муаллим меистад) ба шумор меравад.*
5. *Хусусиятҳои фаъолияти фарди хонандагонро дастур муайян менамояд:* барои иҷро фаҳмо ва дастрас бошад.
6. *Ҳангоми таҳияи супоришҳои тестӣ аз тавсияҳои зерин истифода намудан мумкин аст:*
 - матни асосии супориш аз 8-10 калима зиёд набошад;
 - ҳар тест як ақида, як фикрро баён намояд;
 - супориш бояд кӯтоҳ, аниқ, фаҳмо бошад;
 - шартӣ масъала набояд ду маъно дошта бошад;
 - масъалаҳо аз содда ба мураккаб ҷо ба ҷо гузошта шавад;
 - ҳар як масъала ва ҷавоб он тавре таҳия шавад, ки ба он танҳо шахсони мавдро азхудкарда ҷавоб дода тавонанд;
 - масъалаҳо тарзе таҳия шаванд, ки ҷавобҳо тавассути фикрронӣ ба даст оянд ва ҷавобҳои нодуруст бештар хатоҳои маъмулии хонандагонро дарбар гиранд;
 - ҷавобҳои дуруст бо тартиби тасодуфӣ ҷойгир бошанд;
 - ҷавоби як савол аз ҷавоби саволҳои дигар вобаста набошад;
 - ҷавобҳо бе маъно ва лутмапартой набошад.
7. *Тест бояд масъалаҳои аз рӯи шакл, мазмун, мураккабӣ миқдоран гуногунро дошта бошад ва тамоми паҳлӯҳои мавзӯи санҷидашавандаро дар бар гирад.*
8. *Вобаста ба душвори масъала вақти иҷрои ҳар супориш муайян мешавад.*

Машғулияти 9. Воситаҳои арзёбии чамъбасти: Кори лоихавӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- меъёрҳои арзёбӣ таҳия мекунанд;
- тест таҳия мекунанд.

Қадами 1. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъалаҳо:

- А. Барои арзёбии мақсадҳои зерин меъёр таҳия намоед.
- Б. Барои санҷиши меъёрҳо саволу масъалаҳои тестӣ таҳия намоед.

Гурӯҳи 1.

Мавзӯ: Мафҳуми ҷумла. Хелҳои ҷумлаи содда: хабарӣ (ҳикоягӣ), саволӣ, амрӣ ва хитобӣ

Мақсади таълим: хонандагон ҷумлаҳои содда тартиб медиҳанд.

Гурӯҳи 2.

Мавзӯ: Умумият ва фарқи пайвандакҳо аз пешояндҳо

Мақсадҳои таълим: хонандагон

- вазифаҳои пайвандакро медонанд ва фарқ мекунанд;
- пайвандакҳоро номбар карда метавонанд;
- аз матн пайвандакҳоро меёбад ва ҷумла тартиб медиҳанд.

Гурӯҳи 3.

Мавзӯ: Ибора ва хелҳои он

Мақсадҳои таълим: фарқҳои асосии ибора, калима, таркиб ва ҷумларо донанд; аз ҷумла ибораҳоро ҷудо кунанд.

Қадами 3. Муаррифии натиҷаҳои кор дар гурӯҳҳо.

Қадами 4. Арзёбӣ. Ба худ баҳо додан.

Саволҳо:

1. Ҳангоми таҳияи меъёрҳо ва тестҳо чӣ мушкилӣ кашидед? Онро чӣ тарз ҳал кардед?
2. Дар ҳолати мустақилона таҳия кардани меъёр ва тест боз ба чӣ душворӣ рӯбарӯ мешавад?
3. Барои беҳтар таҳия кардани меёру тест ба шумо боз чӣ лозим аст?

Худро месанчем!

Масъалаҳои тестино ҳал карда, ба омӯзгоратон (тренер) пешниҳод кунед.

1. Шарҳеро интиҳоб кунед, ки ба арзёбии ташаккулдиҳанда хос аст.

- а. Натиҷаи таълимии хонандагон ба ҳамдигар муқоиса карда мешаванд;
- б. Арзёбии ташаккулдиҳанда тавассути робитаи мутақобила ва тавсиядиҳӣ сурат мегирад;
- в. Арзёбии ташаккулдиҳанда дар як ҳафта як маротиба гузаронида мешавад;
- г. Хонандагон бо меъёрҳои баҳодиҳӣ шинос карда намешаванд.

10

2. Бо як ҷумла ҳар як принсипи арзёбиро шарҳ диҳед.

А. Принсипи 1. Арзёбӣ қисми асосии банақшагирии дарс бошад.

Б. Принсипи 2. Арзёбӣ ташаккулдиҳанда ба таҳлили раванди омӯзиш нигаронида шуда бошад.

В. Принсипи 3. Арзёбии ташаккулдиҳанда ҳамчун меҳвари дарс шинохта шавад.

Г. Принсипи 4. Арзёбии ташаккулдиҳанда ҳамчун рӯкни асосии омодагии касбии омӯзгор шинохта шавад.

Ғ. Принсипи 5. Арзёбӣ бояд ҳасос ва конструктивӣ бошад.

Е. Принсипи 6. Арзёбии ташаккулдиҳанда бояд мотиватсияи хонандагонро нисбат ба таълим ба эътибор гирад.

Ё. Принсипи 7. Арзёбии ташаккулдиҳанда ба фаҳмидани мақсади таълим ва меъёрҳои арзёбӣ бояд мусоидат намояд.

Ж. Принсипи 8. Тавассути воситаҳои арзёбӣ ба хонандагон бояд дастури мушаххас барои рушди минбаъда дода шавад.

З. Принсипи 9. Арзёбии ташаккулдиҳанда малакаи ба худ баҳо додани хонандагонро тақмил диҳад.

И. Принсипи 10. Арзёбӣ ҳамаи дастовардҳои таълимии хонандаро ба эътибор гирад.

40

3. Як ақидаро интиҳоб намоед.

Иштироки хонандагон дар таҳияи нишондиҳандаҳои муваффақият шарт нест, зеро онҳо донишу малакаи кофӣ надоранд.

Иштироки хонандагон дар таҳияи нишондиҳандаҳои муваффақият ҳатмист, ин имконият медиҳад, ки натиҷаи кори хонандагон беҳтар гардад.

5

4. Масъаларо ҳал кунед.

Омӯзгор А дафтари хонандагонро суп-сурх карда, хатоҳои ӯро ислоҳ мекунад. Омӯзгор Б баъди курсҳои тақмили ихтисос ин ҳолро дида, ба ӯ маслиҳат дод, ки ба кори хонандагон тавсия нависад. Вале ӯ ин корро рад кард. Ӯ бовар дорад, ки қалами сурх, баҳои ду ва таъкиди саҳт хонандаро ба беҳтар омӯхтан водор менамояд. Масъала: ба омӯзгори Б ёрӣ расонед, шумо ба омӯзгори А чӣ хел мефаҳмонед, нависед.

20

Ҷамъ 75 ҳол

Боби 3

Ташаккули малакаҳои дараҷаи баланди фикрронӣ

Асри XXI - асри иттилоот ва технология мебошад. Аз ин лиҳоз, шахрванди ин аср бояд малакаҳои ахборро таҳлилу баррасӣ кардан, қарор қабул кардан ва ҳалли проблемаро дошта бошад. Дар ин ҷода маҳз инкишофи тафаккури интиқодӣ ба шахс имконият медиҳад, ки дар ин аср худмуаррифӣ кунад ва зиндагии беҳтарро соҳиб гардад.

Таҳлилу таркиб ва арзёбии ҳама гуна ахборот тавассути тафаккур сурат мегирад. Инкишофи малакаҳои дараҷаи баланди фикрронӣ ба дарсҳои забон ва адабиёт робитаи қавӣ дорад, зеро шахс фикру андешаи худро тавассути забон баён мекунад.

Боби мазкур ба масъалаҳои тафаккури интиқодӣ ва зинаҳои инкишофи тафаккур бахшида мешавад. Ҳангоми омӯзиши боб шумо ба мақсадҳои зерин ноил мегардед:

- моҳияти рушди тафаккури интиқодӣ тавассути қироат ва китобат дар олами муосирро меғӯед;
- хусусиятҳои тафаккури интиқодиро шарҳ медиҳед.
- оид ба таксаномияи Бенҷамин Блум маълумот мегиред;
- шаш дараҷаи таксаномияро номбар мекунед;
- аҳамияти таксаномияро дар таҳияи масъалаҳои таълим шарҳ медиҳед;
- дараҷаҳои фикррониро таҳлилу арзёбӣ мекунед;
- барои зинаи ба хотир гирифтани саволу масъалаи таълим таҳия мекунед;
- барои зинаи фаҳмидани саволу масъалаи таълим таҳия мекунед;
- барои зинаи истифода бурдани саволу масъалаи таълим таҳия мекунед;
- барои зинаи таҳлил кардани саволу масъалаи таълим таҳия мекунед;
- барои зинаи арзёбӣ кардани саволу масъалаи таълим таҳия мекунед;
- барои зинаи эҷод кардани саволу масъалаи таълим таҳия мекунед.

Дар омӯзиши ин боб ба шумо муваффақият орзумандем!

Машғулияти 1. Концепсияи тафаккури интиқодӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- моҳияти рушди тафаккури интиқодӣ тавассути қироат ва китобат дар олами муосирро меғӯянд;
- хусусиятҳои тафаккури интиқодиро шарҳ медиҳанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Масъала: Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба саволҳо ҷавоб гардонед.

- Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?
- Ибораи «тафаккури интиқодӣ»-ро чӣ тавр мефаҳмед? Шарҳ диҳед?

Қадами 3. Хондани матн. Пур кардани ҷадвали «ИНСЕРТ».

Масъала: Матнро бодикқат хонед ва ҷадвалро пур кунед. Онро таҳлил намоед.

“√” (медонам)	“+” (ахбори нав)	“-” (шубҳа, муҳолифат)	“?” (савол дорам)

Ҳазинаи маърифат

Хусусиятҳои тафаккури интиқодӣ

Истилоҳи «тафаккури интиқодӣ» ба таври васеъ дар педагогикаи муосир истифода мешавад. Баъзеҳо мафҳуми тафаккури интиқодиро ҳамчун «танқидгарой» баррасӣ мекунанд.

Шахсе, ки тафаккури интиқодии мукамал дорад, бо хусусиятҳои зерин фарқ мекунад:

- ахборро таҳлилу баррасӣ карда, хулоса дуруст мебарорад;
- барои ҳалли масъалаҳо роҳу усули мувофиқ ва гуногун пешниҳод мекунад;
- ахборро ҳамчун мунаққид таҳлилу тафсир мекунад;
- проблемаро дуруст муайян карда барои ҳалли он далелҳои қатъӣ пешниҳод мекунад.

Барои чӣ тафаккури интиқодии хонандагон бояд такмил дода шавад?

Асри XXI- асри иттилоот ва технология мебошад, аз ин лиҳоз, шахс бояд малакаҳои зеринро дошта бошад:

- ахборро таҳлилу таркиб карда тавонад – чуноне ки ҳоло мо мушоҳида мекунем, иттилоот хеле зиёд аст.
- проблемаҳо дар зиндагии инсон беш аз пеш аст, шахс ҳамарӯза ба масъалае рӯ ба рӯ мешавад, ӯ бояд малакаи қабули қарор ва ҳалли проблемаро дошта бошад.

Малакаҳои зарурии асри XXI -ро метавон дар якҷанд саҳифа ҷо кард. Дар ин ҷода маҳз инкишофи тафаккури интиқодӣ ба шахс имконият медиҳад, ки дар ин аср худмуаррифӣ кунад ва зиндагии беҳтарро соҳиб гардад.

Ин гуфтаҳои ҷамъбаст намуда, чунин хулоса баровардан мумкин аст, ки **тафаккури интиқодӣ** – *ҷараёни фаъоли таҳлилу ақидаҳои гуногун ва муқоисаи онҳо, таркибу тафсири ахбор ва баровардани хулосаи дуруст мебошад.* Ин фаъолияти зеҳниест, ки тавассути *таҳлил, таркиб, муқоиса, истифода, ҳалли проблемаҳо ва арзёбии ҷараёни фикр* ба роҳи мода мешавад.

Олимони амриқой Клустер дар мақолаи худ «Тафаккури интиқодӣ чист?» панҷ тавсифро пешниҳод намудааст:

Тафаккури интиқодӣ тафаккури мустақилона аст. Дар дарсҳое, ки ташаккули тафаккури интиқодӣ маҳаки он аст, ҳар як шахс ақида, арзёбӣ ва эътиқоди худро пешниҳод мекунад. Ақида, нуқтаи назар ва муносибати ӯ ба баррасии масъала ба дигарон вобастагӣ надорад. Яъне, тафаккур ҳамон вақт интиқодӣ мешавад, ки агар вай хусусияти фардӣ дошта бошад.

Тафаккури интиқодӣ аз гузориши саволу проблема оғоз меёбанд. Дар марҳилаи банақшагирии дарс омӯзгор доираи мушкилотеро, ки дар назди хонандагон гузошта мешаванд, муайян менамояд. Дар дарс матнҳоро таҳлил карда, нуқтаи назари тарафайнро муқоиса карда, тавассути муҳокимаи умумӣ ба саволу масъалаҳо ҷавоб дода мешавад.

Овардани далел асоси рушди тафаккури интиқодист. Шахси тафаккури интиқодӣ дошта, роҳи ҳалли проблемаро мустақилона ёфта, онро бо далелҳо асоснок менамояд. Ҳамчунин роҳҳои дигари ҳалли ин проблемаҳоро баррасӣ карда, роҳи бозғамод ва дурустро бошуурона интихоб мекунад.

Тафаккури интиқодӣ тафаккури иҷтимоӣ мебошад. Бинобар ин, шахси тафаккури интиқодӣ дошта маҳорати гӯш кардани сухани шахси дигар ва нисбати нуқтаи назари худ масъулият ҳис карданро дорад.

Қадами 4. Арзёбӣ. Ба худ баҳо додан.

Масъала: Дарсҳои муқаррарии худро ба ёд оварда, саволнома ро пурра созад.

Ҳангоми дарси ман хонандагон ...	Ҳа	Не	Қисман
1 мақсадҳои таълимро муҳокима карда, зарурати онҳоро дар раванди таълим мегӯянд.			
2 матнро тавассути воситаҳои гуногун таҳлилу таркиб мекунанд.			
3 муносибати худро нисбат ба ахбор (дониши нав, матн, ҳислатҳои симоҳо) баён мекунанд.			
4 фикрашонро озодона баён мекунанд ва онро бо далел исбот мекунанд.			
5 ҳангоми навиштани иншою нақли хаттӣ қорашонро аз нигоҳи интиқод таҳрир мекунанд.			
6 ҳангоми ҳалли масъалаҳо роҳҳои гуногуни ҳалро пешниҳод мекунанд.			
7 аз сарчашмаҳо (мавод)-и гуногун истифода мебаранд (на танҳо китоби дарсӣ).			

Қадами 5. Кори дунафарӣ.

Масъала: Саволномаи пурқардаатонро бо рафиқатон муҳокима кунед. Гӯед, ки оё дарси шумо ба ташаккули тафаккури интиқодии хонандагон мусоидат мекунад?

Қадами 6. Таҳлилу хулосабарорӣ.

Саволҳо:

- Тафаккури интиқодӣ чист?
- Арзиши тафаккури интиқодӣ дар чист?
- Таълими тафаккури интиқодӣ дар дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик ба хонандагон чӣ медиҳад? Чӣ тавр?
- Якчанд хусусиятҳои шахсеро, ки ба таври интиқодӣ фикр мекунад, гӯед.

Қадами 7. Ҷамъбасти машғулият. Муҳокимаи умумӣ.

Саволҳо:

- Машғулияти мо аз чӣ оғоз гардид ва дар он кадом мақсадҳо баррасӣ шуданд?
- Иҷрои кадом қадам ба шумо мушкил буд? Чаро?
- Ба фикри шумо мо ба мақсади машғулият ноил гаистем ё не? Шарҳ диҳед.

Машғулияти 2. Ташаккули малакаҳои баланди фикрронӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- оид ба таксаномияи Бенчамин Блум маълумот мегиранд;
- шаш дараҷаи таксаномияро номбар мекунанд;
- аҳамияти таксаномияро дар таҳияи масъалаҳои таълим шарҳ медиҳанд;
- дараҷаҳои фикррониро таҳлилу арзёбӣ мекунанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Масъала: Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

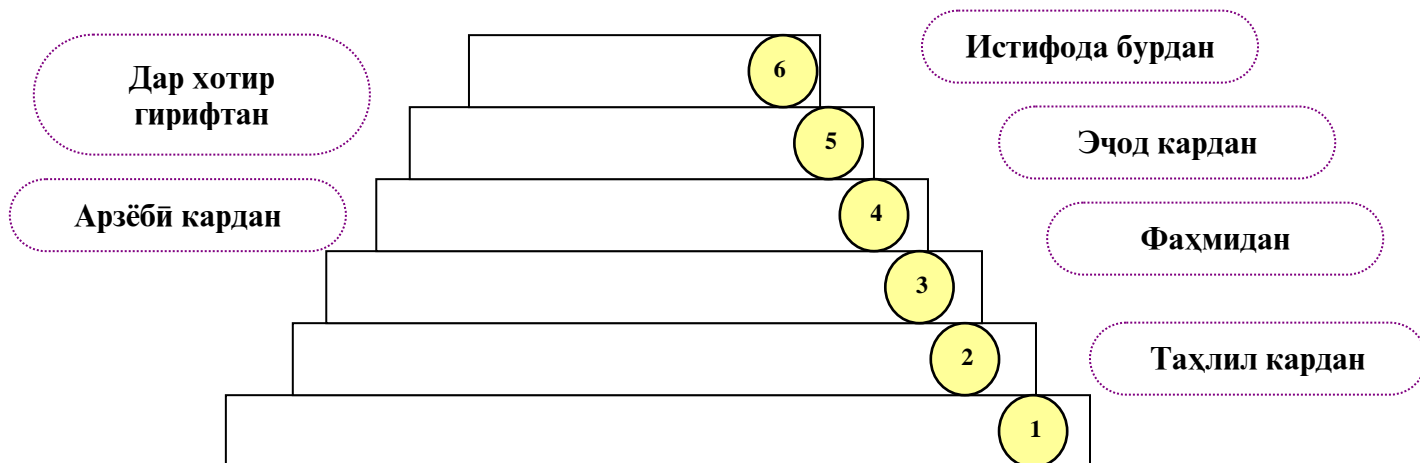
- Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Оё фикрронӣ дараҷа дорад? Онро чӣ тавр чен кардан мумкин аст?

Қадами 3. Кори дунафарӣ.

Масъала: Амалҳоро мувофиқи вазнашон нависед. 1 паст – 6 баланд.

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Натиҷаи кори дунафараро дар гурӯҳ муҳокима карда, амалҳоро бори дигар таҳлил кунед ва «гурӯҳбандии зинавӣ»-и амалҳоро таҳия намуда, муарифӣ намоед.

Қадами 5. Матни «Ҳазинаи маърифат»-ро хонда дараҷабандии амалҳоро санҷед.

Саволҳо:

- Кадом зинаҳои таксаномия малакаҳои дараҷаи баланди фикррониро ташаккул медиҳанд? Ақидаатонро шарҳ диҳед ва мисолҳо оваред.
- Таксаномияи Б. Блумро дар таҷрибаи худ чӣ гуна истифода бурда метавонед? Мисол оред.

Қадами 6. Арзёбӣ. Ба худ баҳо додан.

Масъала: Ҷадвалро пурра созед.

Чӣ чизи навро имрӯз кашф кардам?	Бо ин маълумот чӣ кор карданиам?

Хазинаи маърифат
Бенчамин Блум. Таксономияи мақсадҳои таълим

Блум Бенчамин Сэмюэл (21 феввали соли 1913 таваллуд шудааст) равшанос ва педагог, профессори соҳаи педагогика буда, аз соли 1938 дар Донишгоҳи Чикаго фаъолият кардааст. Яке аз аввалинҳо шуда системаи нишондиҳандаҳои натиҷаи таълимиро таҳия намудааст.

Ба ақидаи Бенчамин Блум вазифаи мақсадҳои асосии таълим ва масъалагузори дар он аст, ки малакаи фикрронии эҷодкорона, ҳал карда тавонистани проблема ва қабул кардани қарорҳои мақсадноки хонандагон ташаккул дода шавад. Ба ақидаи ӯ, агар муаллимон нисбат ба фикрронии амиқ ва мураккаби кӯдакон ҳассос бошанд ва онро ба низом дароранд, ба ин мақсадҳои асосии таълим ноил шудан мумкин аст. Бенчамин Блум китоби «Таксономияи мақсадҳои таълим» (Ню Йорк, Давид, Маккей, с. 1956) - ро таҳия намуда, дар он тафаккурро ба 6 дараҷаи ташаккули қобилиятҳои маърифатӣ ҷудо мекунад.

6. Эҷод кардан

5. Арзёбӣ кардан

4. Таҳлил кардан

3. Истифода бурдан

2. Фаҳмидан

1. Дар хотир гирифтан

«*Дар хотир гирифтан*» дар таснифоти мазкур дараҷаи пасти қобилияти маърифатӣ шинохта шудааст. Дар он шахс маълумоти азхудкардашро (ба монанди далелҳо, қоида ва ғайра) дар хотир гирифта, ҳангоми зарурати онро баён карда метавонад.

Дараҷаи дуюм «*фаҳмидан*» низ дараҷаи пасти фикрронӣ ҳисобида шуда, қобилияти нишон додани он чизи омӯхтаи инъикос мекунад.

Дараҷаи сеюм «*истифода бурдан*» аст, яъне қобилияти истифода кардани дониши андӯхташуда дар мисол ва ё шароити нав аст. Дар ин дараҷа зинаи пасти фикрронӣ ба хотима мерасад. Он аслан ба санҷидани донишу малакаи нав равона мешавад.

Се дараҷаи боқимонда «*таҳлил кардан*», «*арзёбӣ кардан*» ва «*эҷод кардан*» дараҷаҳои баланди фикрронӣ ҳисоб мешаванд. Дар ин зинаҳо хонандагон дониши андӯхташон ва таҷрибаи гирифташонро таҳлилу арзёбӣ мекунанд ва минбаъд озодона эҷод мекунанд.

Зинаҳо муносибати қавӣ дошта, яке барои дигар ҳамчун замина хизмат мекунад. Масалан, агар хонанда масъала (қоида, мафҳум ва ғайра)-ро дар хотир нагирад, онро намефаҳмад. Дар ҳолате ки агар хонанда нафаҳмид, аён аст, ки ӯ донишро истифода бурда наметавонад. Таҳлилу арзёбӣ ва эҷод кардан низ дар асоси зинаҳои пешина ба роҳ монда мешавад.

Ҳар як зина мақсади дидактикии хоса дошта, тавассути амалҳои гуногуни таълим азхуд карда мешавад.

Машғулияти 3. Ба хотир гирифтан – марҳилаи аввалини ташаккули фикрронӣ

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- барои зинаи ба хотир гирифтани саволу масъалаи таълим таҳия мекунад.

Қадами 1. Ангезиши зеҳн.

Саволҳо:

- Барои дар хотир гирифтани ягон ахбор ё маълумот хонанда бояд кадом фаъолиятҳоро анҷом диҳад?

Қадами 2. Кори дунафара.

Масъала: Масъалаҳои таълимро иҷро кунед.

А. Ҳиссаҳои нутқро номбар кунед. Онҳоро нависед.

Масалан: исм, сифат, ...

Б. Дар бораи ҳаёт ва фаъолияти А. Рӯдакӣ иттилоъ диҳед.

ӯ дар кучо таваллуд шудааст? _____ Падараш кӣ буд?

_____ ӯ кай таваллуд шудааст? _____

В. Ба зеро исмҳои хос хат кашед.

Дар дамҳои дара Чумъа набуд. Табар ҳар тарафро ҳуст, аммо аз вай дарак наёфт. Ниҳоят ҳаста шуд, қаҳраш омад: «Падарлаънат гурехтааст. Садкаи сарам! Танҳо меравам» гуфта аз ҳаёлаш гузарониду ба роҳ даромад.

Г. Ҳикояи «Пешаи мардӣ» -ро нақл кунед.

Қадами 3. Муҳокима.

Савол: Кадом амалҳо дар масъалаҳои боло истифода шудаанд? Чаро?

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Бо истифода аз чадвали зерин, барои зинаи ба хотир гирифтани саволу масъалаи таълим таҳия намоед.

Дараҷаи қобилиятҳои маърифатӣ	Мафҳумҳо ва саволҳои асосӣ	Мақсадҳои таълим
Дар хотир гирифтани	Дараҷаи бахотиргирӣ ва тақрор кардани маводи пешниҳодшуда, ки мушкилиаш гуногун аст (мафҳум, қоида, аломатҳо ва ғайраҳо). Саволҳои асосӣ: гӯед, ки дар кадом сол...; кадом қисмати...; номбар кунед; қоидаҳо нависед ва ғайра. Амалҳо: қайд кардан, номбар кардан, навиштан, муайян кардан, иттилоъ додан, нақл кардан, омӯхтан.	Хонанда истилоҳ, қоида, мафҳум, воқеаҳо ва дигар маълумотро медонад, тақрор мекунад.

Қадами 5. Маррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳӣ.

Масъала: Саволу масъалаҳоро барои зинаи дар хотир гирифтани муаррифӣ кунед.

Қадами 6. Арзёбӣ.

Масъала: Яке аз воситҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро истифода бурда, фаъолияти худро арзёбӣ кунед.

Машғулияти 4. Саволу масъалаҳо барои зинаи фаҳмидан

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- барои зинаи фаҳмидан саволу масъалаи таълим таҳия мекунанд.

Қадами 1. Ангезиши зехн.

Саволҳо:

- Барои дарк кардани моҳияту мақсади ягон ахбор ё маълумот хонанда бояд кадом фаъолиятҳоро анҷом диҳад?

Қадами 2. Кори дунафара.

Масъала: Масъалаҳои таълимро иҷро кунед.

Қадами 3. Муҳокима.

Савол: Кадом амалҳо дар масъалаҳои боло истифода шудаанд? Чаро?

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Бо истифода аз чадвали зерин, барои зинаи фаҳмидан саволу масъалаи таълим таҳия намоед.

Дараҷаи қобилиятҳои маърифатӣ	Мафҳумҳо ва саволҳои асосӣ	Мақсадҳои таълим
Фаҳмидан	Дараҷаи азхудкунии мавод ва қобилияти онро тағйир додан ва тафсиру шарҳдиҳӣ. Саволҳои асосӣ: ибораро ба охир расонед...; шумо фаҳмидед, ки...; барои чӣ...; ибораро дигар кунед...; бо суханҳои худ нақл кунед...; нақша ва графикро фаҳмонед ва ғайра. Амалҳо: далел овардан, иваз кардан, мушаххас кардан, фаҳмондан, фарқ кардан, шиноختан, шарҳ додан, мисол овардан.	Хонанда истилоҳ ва қоиदारо мефаҳмад, нақша ва графикро шарҳ медиҳад. Дар асоси маълумоти мавҷуда тахминан натиҷаи дар назар дошташударо тавсиф медиҳад.

Қадами 5. Маррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳӣ.

Масъала: Саволу масъалаҳоро барои зинаи фаҳмидан муаррифӣ кунед.

Қадами 6. Арзёбӣ.

Масъала: Яке аз воситҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро истифода бурда, фаъолияти худро арзёбӣ кунед.

Машғулияти 5. Саволу масъалаҳо барои зинаи истифода бурдан

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- барои зинаи истифода бурдан саволу масъалаи таълим таҳия мекунад.

Қадами 1. Ангезиши зехн.

Саволҳо:

- Барои истифодаи донишҳои андӯхта хонанда бояд кадом фаъолиятҳоро анҷом диҳад?

Қадами 2. Кори дунафарӣ.

Масъала: Масъалҳои таълимро иҷро кунед.

Қадами 3. Муҳокима.

Савол: Кадом амалҳо дар масъалаҳои боло истифода шудаанд? Чаро?

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Бо истифода аз чадвали зерин, барои зинаи истифода бурдан саволу масъалаи таълим таҳия намоед.

Дарачаи қобилиятҳои маърифатӣ	Мафҳумҳо ва саволҳои асосӣ	Мақсадҳои таълим
Истифода бурдан	Қоида, назария, усулҳоро дар ҳама ҳолатҳо истифода бурда метавонад. Саволҳои асосӣ: мақсади истифодаи... фаҳмонед; масъалаи додасударо ба якҷанд роҳ ҳал кунед (бо роҳи аз ҳама мувофиқ); бо истифодаи кадом назария (қоида) ҳодисаро фаҳмонидан мумкин аст...; ин тахминро фаҳмонед; (фарзия, хулосаҳо)... ҳалли маъалаҳоро бо формула нависед (бо ҳарфҳо нависед)...; Амалҳо: дохил кардан, илова кардан, тасвир кардан, истифода бурдан, баён кардан, татбиқ кардан, тағйир додан	Хонанда донишҳои пештар андӯхтаашро на танҳо дар ҳолатҳои стандартӣ, инчунин дар дигар ҳолатҳо низ дуруст истифода мебарад.

Қадами 5. Маррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳӣ.

Масъала: Саволу масъалаҳоро барои зинаи истифода бурдан муаррифӣ кунед.

Қадами 6. Арзёбӣ.

Масъала: Яке аз воситҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро истифода бурда, фаъолияти худро арзёбӣ кунед.

Машғулияти 6. Саволу масъалаҳо барои зинаи таҳлил кардан

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- барои зинаи таҳлил кардан саволу масъалаи таълим таҳия мекунад.

Қадами 1. Ангезиши зехн.

Саволҳо:

- Барои таҳлили донишҳои андӯхта хонанда бояд кадом фаъолиятҳоро анҷом диҳад?

Қадами 2. Кори дунафарӣ.

Масъала: Масъалаҳои таълимро иҷро кунед.

Қадами 3. Муҳокима.

Савол: Кадом амалҳо дар масъалаҳои боло истифода шудаанд? Чаро?

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Бо истифода аз ҷадвали зерин, барои зинаи таҳлил кардан саволу масъалаи таълим таҳия намоед.

Дарачаи қобилиятҳои маърифатӣ	Мафҳумҳо ва саволҳои асосӣ:	Мақсадҳои таълим
Таҳлил кардан	<p>Маҳорати махсус қайд кардани сохтори маводи таълимӣ, муайян кардани алоқамандии таркибҳо ва мантиқи ин алоқамандӣ.</p> <p>Саволҳои асосӣ: сохтори... чӣ гуна аст; ба навъу гурӯҳҳо ҷудо карда... муқоиса кунед; сабабҳои таҳлил кунед; ҷизҳои асосӣ ва дуюмдараҷаро муайян кунед; пайдарҳамиро мушоҳида кунед; аз чӣ оғоз намудан...; чӣ тавр идома додан.....</p> <p>Амалҳо: ҷудо кардан, муқоиса, ҳимоя, исбот кардан, тасниф кардан, тахмин кардан, пешгӯӣ кардан, таҳлил кардан, гурӯҳбандӣ кардан, ҷо ба ҷо гузоштан, тақсим намудан, санҷидан</p>	<p>Хонанда қисматеро аз як ҷизи том ҷудо карда, алоқамандии байни онҳоро мефаҳмад; камбудихоро дар мантиқ ҳангоми муҳокимаҳо қайд мекунад; байни ҳодиса ва оқибати он фарқ мегузорад; ба сифати маълумот баҳо медиҳад.</p>

Қадами 5. Маррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳӣ.

Масъала: Саволу масъалаҳоро барои зинаи таҳлил кардан муаррифӣ кунед.

Қадами 6. Арзёбӣ.

Масъала: Яке аз воситҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро истифода бурда, фаъолияти худро арзёбӣ кунед.

Машғулияти 6. Саволу масъалаҳо барои зинаи арзёбӣ кардан

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- барои зинаи арзёбӣ кардан саволу масъалаи таълим таҳия мекунад.

Қадами 1. Ангезиши зехн.

Саволҳо:

- Барои арзёбии ахбор, донишу маълумот хонанда бояд кадом фаъолиятҳоро анҷом диҳад?

Қадами 2. Кори дунафарӣ.

Масъала: Масъалаҳои таълимро иҷро кунед.

Қадами 3. Муҳокима.

Савол: Кадом амалҳо дар масъалаҳои боло истифода шудаанд? Чаро?

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Бо истифода аз ҷадвали зерин, барои зинаи арзёбӣ кардан саволу масъалаи таълим таҳия намоед.

Дарачаи қобилиятҳои маърифатӣ	Мафҳумҳо ва саволҳои асосӣ	Мақсадҳои таълим
Арзёбӣ кардан	<p>Маҳорати махсус қайд кардани сохтори маводи таълимӣ, муайян кардани алоқамандии таркибҳо ва мантиқи ин алоқамандӣ.</p> <p>Саволҳои асосӣ: сохтори... чӣ гуна аст; ба навъу гурӯҳҳо ҷудо карда... муқоиса кунед; сабабҳои таҳлил кунед; ҷизҳои асосӣ ва дуюмдараҷаро муайян кунед; пайдарҳамиро мушоҳида кунед; аз чӣ оғоз намудан...; чӣ тавр идома додан.....</p> <p>Амалҳо: санҷидан, тартиб додан, ба нақша гирифтани, баҳо додан, ҷен кардан, аз нав омӯختан</p>	<p>Хонанда қисматеро аз як ҷизи тоҷо карда, алоқамандии байни онҳоро мефаҳмад; камбудии дар мантиқ ҳангоми муҳокимаҳо қайд мекунад; байни ҳодиса ва оқибати он фарқ мекунад; ба сифати маълумот баҳо медиҳад.</p>

Қадами 5. Маррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳӣ.

Масъала: Саволу масъалаҳоро барои зинаи арзёбӣ кардан муаррифӣ кунед.

Қадами 6. Арзёбӣ.

Масъала: Яке аз воситҳои арзёбии ташаккулдиҳандаро истифода бурда, фаъолияти худро арзёбӣ кунед.

Машғулияти 6. Саволу масъалаҳо барои зинаи эҷод кардан

Мақсади таълим:

Иштирокчиён:

- барои зинаи эҷод кардан саволу масъалаи таълим таҳия мекунамд.

Қадами 1. Ангезиши зехн.

Саволҳо:

- Барои эҷод кардан хонанда бояд кадом фаъолиятҳоро анҷом диҳад?

Қадами 2. Кори дунафарӣ.

Масъала: Масъалаҳои таълимро иҷро кунед.

Қадами 3. Муҳокима.

Савол: Кадом амалҳо дар масъалаҳои боло истифода шудаанд? Чаро?

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Бо истифода аз ҷадвали зерин, барои зинаи эҷод кардан саволу масъалаи таълим таҳия намоед.

Дарачаи қобилиятҳои маърифатӣ	Мафҳумҳо ва саволҳои асосӣ	Мақсадҳои таълим
Эҷод кардан	<p>Маҳорати якҷоя кардани ҷузъҳои алоҳида ба як чизи нави том.</p> <p>Саволҳои асосӣ: роҳи ҳалро ёбед...; алгоритмро пешниҳод кунед...; роҳи навро пешниҳод кунед...; аз элементҳои зерин...; чӣ тавр инро фаҳмидан мумкин аст; хулоса кунед, хусусиятҳои асосиро интихоб карда муқоиса кунед; ...аз рӯйи аломати муайян фаҳмонед...; нақшаи корӣ созед.</p> <p>Амалҳо: ташхис кардан, ихтироъ кардан, ҷамъ овардан, назорат кардан, ташкил кардан, сохтан, эҷод кардан.</p>	<p>Хонанда ба кори эҷодӣ машғул аст; нақшаи гузаронидани ягон таҷрибаро пешниҳод мекунад; маълумоти мавҷудаашро аз соҳаҳои гуногун истифода мебарад. Ин ба таври эҷодкорона коркардабароии маълумот ва сохтани як чизи нави том мебошад.</p>

Қадами 5. Маррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳӣ.

Масъала: Саволу масъалаҳоро барои зинаи эҷод кардан муаррифӣ кунед.

- Дар таҳияи мақсад ва масъала ба кадом душвориҳо рӯ ба рӯ шудед? Чаро?
- Дар таҳияи мақсад ва масъала чӣ ба шумо кӯмак расонид?
- Барои чӣ шумо чунин масъала ва ё саволу супориш интихоб намудед?

Қадами 6. Арзёбӣ. Рӯзномаи рефлексивӣ.

Фаҳмидам	Метавонам	Иҷро мекунам

Худро месанчем!

1. Бо як чумла моҳияти тафаккури интиқодиро дарч намоед.

2. Хусусиятҳои шахси тафаккури интиқодидоштаро дарч кунед.

	10
--	----

	10
--	----

3. Татиби кадом сатр ба таксономияи Блум мувофиқ аст.

(1) арзёбӣ кардан, (2) таҳлил кардан, (3) фаҳмидан, (4) истифода бурдан, (5) эҷод кардан, (6) дар хотир гирифтан.

(1) дар хотир гирифтан, (2) фаҳмидан, (3) истифода бурдан, (4) таҳлил кардан, (5) арзёбӣ кардан, (6) эҷод кардан.

(1) дар хотир гирифтан, (2) истифода бурдан, (3) фаҳмидан, (4) таҳлил кардан, (5) арзёбӣ кардан, (6) эҷод кардан.

(1) дар хотир гирифтан, (2) истифода бурдан, (3) фаҳмидан, (4) таҳлил кардан, (5) эҷод кардан, (6) арзёбӣ кардан.

	10
--	----

4. Саволу мсъалаҳои зерин ба кадом зинаи ташаккули фикрронӣ мувофиқ аст.
Рақам гузored.

Зарфҳоро ба сунтунҳои мувофиқ нависед.

Зарфи тарзи амал	Зарфи замон	Зарфи сабаб	Зарфи миқдор
<i>даст ба даст</i>	<i>имрӯз</i>	<i>тасодуфан</i>	<i>андак</i>

даст ба даст, як миқдор, алҳол, тасодуфан, дина, рӯ ба рӯ, фардо, ноилоҷ, якрӯя, бисёр, кам, беихтиёр, бағоят, андак, оҳиста-оҳиста, имрӯз, порсол, шабошаб, ночор, маҷбуран, сахван.

Кадом зарф дар сунтунҳои худ нест.

Зарфи тарзи амал	Зарфи замон	Зарфи сабаб	Зарфи миқдор
даст ба даст	Имрӯз	тасодуфан	андак
гаштан	сахван	бағоят	тасодуфан
якрӯя роҳ рафтани	порсол	беихтиёр	як миқдор
андак			

Қорӣ-ишкамба марди камбағал буд. Шумо ба ин фикр розӣ ҳастед ё не. Чаро?

Либоси аз матои пахтагин дӯхташуда назар ба матои синтетикӣ хубтар аст.

Шумо ба ин фикр розӣ ҳастед ё не. Чаро?

	20
--	----

	Чамъ 50 хол
--	-------------

Боби 4

Банақшагирии чараёни таълим дар дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик

Омодагии муаллим ба дарс фаъолияти эҷодии ўро нишон медиҳад. Ташкили дарс асосан ба захираи дониш, таҷриба ва тайёрии муаллим вобаста аст. Ҳар як дарс аз муаллими хоҳ навкор бошад, хоҳ соҳибтаҷриба тайёрии ҷиддиро талаб мекунад.

Омодагии муаллим ду марҳиларо дар бар мегирад: *умумӣ ва алоҳида*

Омодагии умумӣ:

- омӯхтани адабиёти педагогӣ;
- психологӣ;
- методӣ;
- талабот ва мазмуни барномаи таълими фан;
- мактубҳои эзоҳӣ;
- китоби дарсӣ;
- таҷрибаи пешқадами омӯзгорони дигар;
- таҷрибаи шахсии андӯхта;
- тартиб додани нақшаи тақвими (истифода аз соатҳои нақшаи таълимӣ).

Омодагии алоҳида:

- тартиб додани нақшаи дарс.

Навиштани нақшаи дарс омодагии омӯзгорро ба дарс нишон медиҳад.

1. Нақшаи дарс барои:

- беҳтаршавии қори таълиму тарбия;
- равшан нишон додани мақсад;
- истифодаи самараноки вақт;
- интиҳоби дурусти мавзӯ, мавод, методҳо;
- истифодаи мақсадноки асбобҳои аёнӣ;
- ҳосил намудани боварӣ ба фаъолияти худ;
- бартараф намудани такрори бемақсад;
- фикр кардан бо мақсади дарёфт намудани роҳҳои нави тадрис;
- муайян намудани алоқамандии мавзӯи нав бо мавзӯи гузашта;
- дуруст баҳо додан ба қори худ ва хонандагон аҳамияти калон дорад.

2. Нақшаи дарс меъёрҳои зерин дорад:

- мақсадҳо бояд мушаххас бошанд;
- усулҳои таълим, пайдарпайии фаъолиятҳо;
- нақши муаллим ҳангоми дарс нишон дода шавад;
- маводи таълим муайян бошад;
- меъёрҳои арзёбӣ нишон дода шаванд.

Дар асоси қайдҳои боло баробари хатми боби мазкур шумо ба мақсадҳои зерин ноил мегардед:

- талабот оид ба дониш, фаҳмиш ва истифодаи мазмуни боби барномаи таълими муайян карда метавонед;
- дар асоси талаботҳои барнома мақсадҳои таълимӣ таҳия карда метавонед;
- мазмуни бобро ба дарсҳои алоҳида тақсим карда метавонед;
- мақсадҳоро дуруст, мушаххас, ченшаванда гузошта метавонед.
- вобаста ба мақсадҳои таълимӣ ва мазмуни он методу усулҳо (ва воситаҳои арзёбии) мувофиқро дарёфта метавонед;
- дар асоси мақсади таълим нақшаи як дарсро таҳия карда метавонед.

Машғулияти 1. Банақшагирии ҷараёни таълим дар фанҳои забон ва адабиёти тоҷик

Мақсадҳои таълим

Иштирокчиён:

- хуччатҳои ташкили ҷараёни таълимро муайян мекунад;
- мавқеи ҳар як хуччатро дар банақшагири ва раванди дарс муайян мекунад;
- мушкилоти асосии таҳияи нақшаи дарсро муайян мекунад.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.
Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Савол: Ҳангоми банақшагирии дарс шумо аз кадом сарчашмаҳо истифода мебаред?

китоби дарсӣ

барномаи таълим

стандарт

нақшаи таълимӣ

дастури методӣ

маводи дидактикӣ

Қадами 3. Кори дунафарӣ.

Масъала: Баҳамвобастагии сарчашмаҳои (хуччатҳо) ташкили ҷараёни таълимро муқаррар намоед (аз рӯйи зарурати пайдарпай).

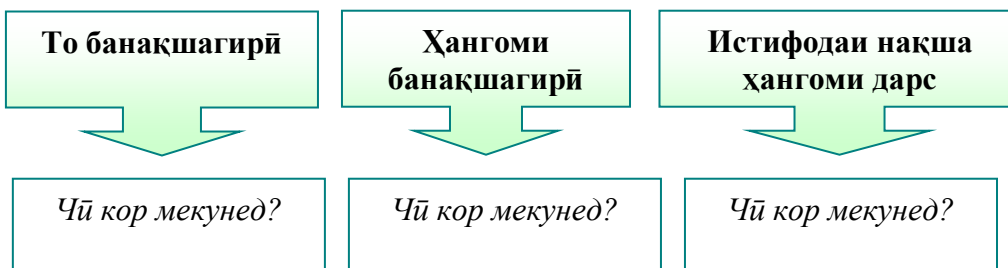
Қадами 4. Блиспурсиш.

Саволҳо:

- Барои чӣ стандарт мақоми аввал дорад? Барномаи таълим чӣ?
- Нақшаи дарс дар асоси чӣ таҳия мегардад?
- Мавқеи китоби дарсро дар раванди таълим муайян кунед?

Қадами 5. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Мувофиқи нақшаи зерин раванди банақшагирии дарсро кайд кунед.

Қадами 6. Кор дар гурӯҳҳо. Муаррифии натиҷаҳои кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Муаррифии гурӯҳҳоро тавассути ҷадвали зерин арзёбӣ карда, ақидаатонро шарҳ диҳед.

Нишодиҳанда	Ҳа	Не	Қисман	Тавсия
Муаррифӣ хоно ва фаҳмо аст.				
Муаррифӣ хуб оро дода шудааст.				
Масъала пурра таҳлил гардид.				
Шарҳу эзоҳи муарриф ба маврид ва фаҳмоост.				
Муарриф ба саволҳо пурра ҷавоб дод.				

Қадами 7. Таҳлилу арзёбӣ.

Саволҳо:

- Ҳангоми банақшагирии дарс ба кадом мушкилот дучор мешавед?
- Мушкилотро чӣ гуна ҳал менамоед? Ба шумо кӣ ва ё чӣ ёри мерасонад?

Машғулияти 2. Мақсади таълим маҳаки асосии банақшагири

Мақсадҳои таълим

Иштирокчиён:

- моҳияти мақсади таълимро шарҳ дода метавонанд;
- фарқи байни мавзӯ ва мақсадро гуфта метавонанд;
- мақсади таълимро дар асоси меъёрҳо арзёбӣ мекунанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зехн.

Масъала: Ҳангоми банақшагирии дарс шумо чӣ гуна мақсад мегузоред? Онҳоро номбар кунед.

Қадами 3. Кори дунафарӣ.

Масъалаҳо:

- Бо мавзӯ ва мақсадҳои овардашуда шинос шавед ва гӯед, ки онҳо аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

Мавзӯ: Маънои асли ва маҷозии калима

Мақсади таълимӣ: хонанда маънои аслии калимаро аз маҷозӣ фарқ карда тавонад

- Ба фикри шумо кадоме аз онҳо (мавзӯ ё мақсади таълимӣ) ба меъёрҳои дар зер овардашуда ҷавобгӯ мебошад?

Меъёрҳо	Ҳааст	Нест
Мушаххас		
Ченшаванда		
Мушоҳидашаванда		
Ба хонанда рағона карда шудааст		
Бо феъл дарҷ шудааст		

Қадами 4. Кор дар гурӯҳ. Таҳияи фарзия.

Масъала: *Мақсад чист?* Таърифи мақсадҳои таълимро таҳия намоед.

Қадами 5. Кор дар гурӯҳҳо. Муаррифии натиҷаҳои кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Муаррифии гурӯҳро тавассути ҷадвали Машғулияти 1. Қадами 6 арзёбӣ карда, оид ба муаррифӣ фикратонро баён намоед.

Қадами 6. Хониши матн.

Масъала: Матни «Ҳазинаи маърифат»-ро хонда, онро бо фарзияи таҳиякардаатон муқоиса намоед ва арзёбӣ кунед.

Қадами 7. Таҳлили умумӣ.

Саволҳо:

- Мақсади таълим чист? Он дар марҳилаи банақшагирии дарс чӣ моҳият дорад?
- Аз рӯи кадом меъёрҳо мақсади таълим таҳия карда мешавад?

Қадами 8. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала:

- бо мақсадҳо шинос шавед;
- он мақсадҳое, ки ба меъёрҳо (мушаххас, ченшаванда, мушоҳидашаванда, ба хонанда равона карда шудааст ва бо феъл омадааст) ҷавобгӯанд, дар дохили хонача ишора (V) гузоред.

- ҷумлаи содара аз ҷумлаи мураккаб фарқ карда метавонанд;
- аҳамияти забонро дарк мекунанд;
- ҷумлаи мураккаби бепайвандакро дуруст таҳлил мекунанд;
- маълумот додан оид ба мавзӯъ;
- сарҷумла ва ҷумлаи пайравро аз матн ҷудо карда метавонанд;
- ҷойи сарҷумла ва ҷумлаи пайравро мегӯянд;
- хелҳои ҷумлаи пайрави ҳолро номбар мекунанд;
- мавзӯи омӯхташударо ба хотир меоранд;
- таҳлили асарҳои шоир;
- нутқи айнан нақлшударо шарҳ медиҳанд ва аломатҳои китобати дуруст гузошта метавонанд;
- муқоисаи образҳо;
- фикри ақидаи худро оид ба матни хондашуда мегӯянд;
- баланд бардоштани савияи дониши хонандагон.

Қадами 9. Хулосабарорӣ ва арзёбӣ.

Саволҳо:

- Ба фикри шумо мақсадгузори марҳилаи муҳим ҳисобидан мумкин аст? Чаро?
- Ҳангоми инфиродӣ таҳия намудани мақсад ба кадом мушкилот дучор шуда метавонед? Онро чӣ тавр ҳал кардан мумкин аст?
- Барои беҳтар тартиб додани мақсад боз чӣ лозим аст?

Ҳазинаи маърифат

Мақсад меъёрест, ки шахс дар назди худ мегузорад ва барои расидан ба он мекушад. Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» шарҳи мақсад ба тариқи зайл омадааст: «мурод, он чӣ, ки қасд ва ирода мекунанд, хоҳиш ва орзукардашуда». Вобаста ба чараҳои таълиму тарбия мақсад ин банақшагирии пешакии натиҷаҳои омӯзиш, инкишоф ва тарбия мебошад. Яъне мақсад натиҷаи ҷашмдошти фаъолият аст. Мақсад на танҳо натиҷаҳои нишон медиҳад, балки шахсро барои расидан ба ин натиҷаҳо ҳидоят менамояд. Таҳияи мақсад марҳилаи аввалин ва муҳими чараҳои таълиму тарбия мебошад. Он равиши дарс, усул ва воситаҳои таълимро муайян мекунад. Мақсадҳо бояд *мушаххас*, *ичрошаванда*, *ченшаванда*, ба *хонанда нигаронидашуда* ва бо *феъл* дарҷ шаванд.

Ҳангоми таҳияи мақсадҳои таълим омӯзгор:

Талаботи стандартҳои таълим ва барномаи фанниро ба эътибор мегирад;

Арзишҳои муайян мекунад, ки онҳо метавонанд ҳавасмандии шахсии хонандаро ба натиҷаҳои омӯзиш таъмин намоянд;

Дар асоси мавзӯ ба системаи дониш, малакаю маҳоратҳои, ки асоси инкишофи маърифатии хонандаро ташкил медиҳанд, диққат медиҳад; тарзҳои фаъолияти таълимиро, ки азхудкунии он барои хонанда муҳим аст, муайян мекунад.

Машғулияти 2. Таҳияи нақшаи тақвим дар асоси мақсадҳои таълим

Мақсадҳои таълим

Иштирокчиён:

- талабот оид ба дониш, фаҳмиш ва истифодаи мазмуни бобро муайян карда метавонанд;
- дар асоси талаботҳои барнома мақсадҳои таълимро таҳия карда метавонанд;
- мазмуни боби таълимро ба дарсҳои алоҳида тақсим карда метавонанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Саволҳо:

Шумо чӣ тарз нақшаи тақвим таҳия менамоед? Он аз кадом қисмат иборат аст? Ҳангоми таҳияи нақшаи тақвим ба кадом мушкилот дучор мешавед? Дар нақшаи тақвими шумо мақсадҳои таълим қайд мегарданд? Чаро?

Қадами 3. Дарси амалӣ. Мувофиқи дастур амалхоро иҷро намоед.

Дастури 1. Барномаи таълими фанни забонро гирифта, як боби мавзӯро интихоб намоед. Масалан:

Ибора ва ҷумла - 8 соат

1. Мафҳуми ибора. Фарқи ибора аз калима, таркиб ва ҷумла. Алоқаи калимаҳо дар ибора: изофӣ, вобастагӣ (пешояндиву пасояндӣ) ва ҳамроҳӣ.

Маъноӣ луғавӣ ва грамматикӣ ибора.

Хелҳои асосии ибора: исмӣ ва феълӣ.

Мафҳуми ҷумла. Хелҳои ҷумлаи содда: хабарӣ (ҳикоягӣ), саволӣ, амрӣ ва хитобӣ. Алоқаи калимаҳо дар ҷумла.

Тартиби калима дар ҷумла ва мавқеи задаи мантиқӣ дар он.

2. Донишҳои фарқҳои асосии ибора аз калима, таркиб ва ҷумла. Аз ҷумла ҷудо кардани ибораҳо. Фарқ кардани хели алоқаи калимаҳо дар ибора ва ҷумла. Озодона истифода намудани ибораҳо дар нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ. Аз ҳиссаҳои омӯхташудаи нутқ сохтани ибораҳо. Риоя намудан ба меъёри талаффузи хели ҷумлаҳои содда. Тартиб додани ҷумлаҳои содда. Тавассути задаи мантиқӣ ва тартиби калимаҳо (аъзои ҷумла) муайян карда тавонистани ҳадафи асосии фикр дар ҷумла ва матн.

Дастури 2. Мувофиқи намуна ҷадвал кашед.

Намуна

Мақсади таълим	Мавзӯ ва мундариҷа	Соат	Таърих	Эзоҳ

Дастури 3. Қисмати дујуми ҷадвал (мавзӯъ ва мундариҷа)-ро бо истифода аз параграфи якуми боби барнома пурра кунед.

Маслан:

Мақсади таълим	Мазмун ва мундариҷа	Соат	Таърих	Эзоҳ
	Мафҳуми ибора. Фарқи ибора аз калима, таркиб ва ҷумла.			
	Алоқаи калимаҳо дар ибора: изофӣ, вобастагӣ (пешояндиву пасояндӣ) ва ҳамроҳӣ.			

Дастури 4. Аз параграфи дујум ба мавзӯъҳо талаботи мувофиқро интихоб намоед.

Масалан:

Мавзӯъ: Мафҳуми ибора. Фарқи ибора аз калима, таркиб ва ҷумла.

Талабот: Донистани фарқҳои асосии ибора аз калима, таркиб ва ҷумла. Аз ҷумла ҷудо кардани ибораҳо.

Дастури 5. Масдарро ба феъли шахси сеюм тағйир дода, мақсади таълим ҳосил кунед. Онро дар қисмати «мақсади таълим»-и ҷадвал нависед.

Масалан:

Донистани фарқҳои асосии ибора аз калима, таркиб ва ҷумла = **фарқҳои асосии ибора, калима, таркиб ва ҷумларо донанд**

Намуна:

Мақсади таълим	Мазмун ва мундариҷа	Соат	Таърих	Эзоҳ
Хонандагон барои он ин бобро меомӯзанд, то:				
- фарқҳои асосии ибора, калима, таркиб ва ҷумларо донанд;	Мафҳуми ибора. Фарқи ибора аз калима, таркиб ва ҷумла.	1		
- аз ҷумла ибораҳоро ҷудо кунанд;		1		
- хели алоқаи калимаҳоро дар ибора ва ҷумла фарқ кунанд.	Алоқаи калимаҳо дар ибора: изофӣ, вобастагӣ (пешояндиву пасояндӣ) ва ҳамроҳӣ.	1		

Дастури 5. Нақшаи тақвими таҳиякардаатонро бо намунаи замима муқоиса кунед.

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо. Таҳлил. Фарқ ва умумияти нақшаи тақвими пешина ва навро дар диаграммаи Венн нишон диҳед.

Қадами 5. Арзёбӣ.

1. Барои таҳияи нақшаи тақвим кадом фаъолиятҳоро иҷро кардед?
2. Иҷрои кадом фаъолият ба шумо мушкил буд?
3. Мушкилотро чӣ тавр ҳал намудед?
4. Чунин нақшаи тақвимро дар алоҳидагӣ таҳия карда метавонед?
5. Ба шумо барои боз ҳам беҳтар таҳия кардани нақшаи тақвим чӣ лозим аст?

Замима
Нақшаи намунавии таквими боби «Ибора ва ҷумла» Нақшаи мавзӯии 8-соата.

Мақсади таълим	Мазмун ва мундариҷа	Соат	Таърихи рӯз	Эзоҳ
Хонандагон барои он ин бобро меомӯзанд, то:				
- фарқҳои асосии ибора, калима, таркиб ва ҷумларо донанд;	Мафҳуми ибора. Фарқи ибора аз калима, таркиб ва ҷумла.	1		
- аз ҷумла ибораҳоро ҷудо кунанд;		1		
- хели алоқаи калимаҳоро дар ибора ва ҷумла фарқ кунанд;	Алоқаи калимаҳо дар ибора: изофӣ, вобастагӣ (пешояндиву пасояндӣ) ва ҳамроҳӣ.	1		
- ибораҳоро дар нутқи шифоҳӣ ва хатгӣ озодона истифода намоянд;	Маънои луғавӣ ва грамматикӣ ибора.	1		
- аз ҳиссаҳои омӯхташудаи нутқи ибораҳо созанд;	Хелҳои асосии ибора: исмӣ ва феълӣ.	1		
- ҷумлаҳои содда тартиб диҳанд;	Мафҳуми ҷумла. Хелҳои ҷумлаи содда: хабарӣ (ҳикоягӣ), саволӣ, амрӣ ва хитобӣ.	1		
- тавассути задаи мантиқӣ ва тартиби калимаҳо (аъзои ҷумла), ҳадафи асосии фикрро дар ҷумла ва матн муайян карда тавонанд.	Алоқаи калимаҳо дар ҷумла. Тартиби калима дар ҷумла ва мавқеи задаи мантиқӣ дар он.	2		

Ҳазинаи маърифат

Барои такрори мавзӯҳои гузашта дар қисмати боби *нутқи мураттаб* (15 соат)-и «Барномаи забони тоҷикӣ» (барои синфҳои V-XI), Душанбе, 2006 якҷандро мавзӯҳо пешниҳод гардидаанд. Барои мисол, параграфи 9, саҳифаи 9-уми барнома ро гирифта, дида мебароем:

9. Нутқи мураттаб – 15 соат

Маълумот дар бораи матн ва фарқи он аз ҷумла.

Нақли хаттӣ бо унсурҳои тасвир (аз рӯи интихоби муаллим).

Маълумоти умумӣ дар бораи услубҳои забони адабӣ: оммавӣ-публисистӣ, бадеӣ.

Навиштани хабар ба рӯзномаи мактаб (иборат аз як ва ё ду сархат).

Нақл кардани афсона, латифа ё ҳикояи хурд (дар синф), навиштани мазмуни асосии онҳо (дар хона).

Иншо дар мавзӯи «Як лаҳзаи аз ҳама хуби ҳаёти ман» (дар хона), қироат ва муҳокимаи он (дар синф).

Навиштани мактуб ва пур кардани лифофа.

Машқи навиштани забонхат.

Нақли муфассали мазмуни матни ҳикоягӣ.

Тартиб додани ду-се нақшаи соддаи ҳикоя ва афсонаи нақлшуда.

Тартиб додани як нақшаи мураккаб (муфассал) аз рӯи матни ҳикоя ё афсона.

Нақли мухтасари ягон филм ё намоишнома.

Муҳокима ва баҳодихӣ ба намоиши телевизион ё гуфтори радио.

Мубоҳиса: «Баҳо додан ба хислатҳои одамон».

Озмун: Қироати шеърҳо дар васфи баҳор, модар ва «Наврӯз».

Озмун: Навиштани иншои хурд дар мавзӯҳои «Баҳор» ё «Модар».

Таҳияи мақсадҳои таълим барои ин қисмати барнома мушқилтар аст. Яке аз сабабҳои он дар ин қисмат нисбат ба бобҳои мавзӯӣ талаботҳо оварда нашудаанд. Инчунин, дар ин қисмати боб соат камтар аст. Ба ҳама маълум аст, ки ҳосил кардани малакаҳои хондан, навиштан ва нақл кардан вақти зиёдтарро талаб мекунад. Барои таҳияи мақсадҳои таълим аз рӯи меъёрҳо (мушаххас, иҷрошаванда, бо феъл таҳия ва ба хонанда нигарондашуда) мақсадҳоро барои ин қисмати боб таҳия мекунем.

Масалан:

Нақшаи намунавии тақвим барои қисмати боби «Нутқи мураттаб» – 15 соат

Мақсади таълим	Мавзӯъ ва мундариҷа	Соат	Таърихи рӯз	Эзоҳ
Хонандагон бобро меомӯзанд, то:				
- дар бораи матн маълумот дода, фарқи онро аз ҷумла гӯянд;	Маълумот дар бораи матн ва фарқи он аз ҷумла.			
- дар асоси нақли муаллим бо истифодаи унсурҳои тасвир нақли хаттӣ нависанд;	Нақли хаттӣ бо унсурҳои тасвир (аз рӯи интихоби муаллим).			
- дар бораи услубҳои забони адабӣ маълумот пайдо кунанд;	Маълумоти умумӣ дар бораи услубҳои забони адабӣ: оммавӣ-публисистӣ, бадеӣ.			
- барои рӯзномаи	Навиштани хабар ба			

мактаб хабар нависанд;	рӯзномаи мактаб (иборат аз як ва ё ду сархат).			
- афсонаву ҳикояи хурд ва латифаро нақл кунанд; - мазмуни афсонаву ҳикояи хурд ва латифаро нависанд;	Нақл кардани афсонаю ҳикояи хурд ва латифа (дар синф), навиштани мазмуни асосии онҳо (дар хона).			
- иншо навишта, онро қироат ва муҳокима карда тавонанд;	<i>Иншо</i> дар мавзӯи «Як лаҳзаи аз ҳама хуби ҳаёти ман» (дар хона), қироат ва муҳокимаи он (дар синф). <i>Озмун</i> : Навиштани иншои хурд дар мавзӯҳои «Баҳор» ё «Модар».			
- мактуб навишта тавонанд;	Навиштани мактуб ва пур кардани лифофа.			
- забонхат навишта тавонанд;	Машқи навиштани забонхат.			
- матнро нақл карда тавонанд;	Нақли муфассали мазмуни матни ҳикоягӣ.			
- нақшаи содаи ҳикоя ва ё афсонаро тартиб дода тавонанд;	Тартиб додани ду-се нақшаи содаи ҳикоя ва афсонаи нақлшуда.			
- нақшаи мураккабро аз рӯи матн тартиб диҳанд;	Тартиб додани як нақшаи муфассал аз рӯи матни ҳикоя ё афсонае.			
- филм ё намоишномаро мухтасар нақл кунанд;	Нақли мухтасари ягон филм ё намоишнома.			
- намоиши телевизион ва ё гуфтори радиоро арзёбӣ карда тавонанд;	Муколама ва баҳодихӣ ба намоиши телевизион ё гуфтори радио.			
- ба ҳислатҳои одамон баҳо дода тавонанд;	Мубоҳиса: Баҳо додан ба ҳислатҳои одамон.			
- шеърро дуруст қироат карда тавонанд.	Озмун: Қироати шеърҳо дар васфи баҳор, модар ва «Наврӯз».			

Ёддошт!

Омӯзгорони гиромӣ! Дар нақшаи тақвими боло соати дарсӣ муайян нашудааст, миқдори соат барои ҳар як унсур ба қобилияти хонандагон вобаста аст.

Машғулияти 3. Кори лоиҳавӣ. Тартиб додани нақшаи тақвим

Мақсади таълим

Иштирокчиён:

- талаботҳо оид ба дониш, фаҳмиш ва истифодаи мазмуни боби таълимро муайян карда, нақшаи тақвим тартиб медиҳанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсади таълим.

Масъала: Мақсади таълими машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсад дар чист?

Қадами 2. Кори инфиродӣ.

Масъала: Дар асоси бобҳои пешниҳодшудаи таълим мувофиқи дастурҳо нақшаи тақвим таҳия кунед.

Дастури 1. Яке аз бобҳои пешниҳодшудаи барномаи таълими фанни забонро интихоб кунед.

Дастури 2. Ҷадвал кашед. Ҷадвал аз чунин сутунҳо иборат аст: (1) мақсадҳои таълим, (2) мавзӯ ва мундариҷа, (3) соат, (4) таърих ва (5) эзоҳ

Дастури 3. Сутуни дуҷуми ҷадвал (Мавзӯ ва мундариҷа)-ро бо истифода аз параграфи якуми боби барнома пурра созед.

Дастури 4. Акнун аз параграфи дуҷум ба мавзӯҳо талаботи мувофиқро интихоб намоед.

Дастури 5. Шакли феъли талаботро аз масдар ба феъли шахси сеюм тағйир дода, мақсади таълим ҳосил кунед. Онро дар сутуни мақсади таълим нависед.

Дастури 6. Нақшаи тақвими таҳиякардаатонро хонед ва онро таҳрир кунед.

Дастури 7. Нақшаи тақвими таҳиякардаатонро ба шарикатон барои тақриз пешниҳод кунед.

Дастури 8. Нақшаи тақвими бори дигар дар асоси тавсияҳои шарикатон таҳрир кунед.

Дастури 9. Нақшаи тақвими таҳиякардаатонро ба омӯзгор барои тақриз пешниҳод кунед.

Иқтибосҳо аз барномаи забони тоҷикӣ барои синфҳои V-XI, Душанбе, 2006.

Синфи 7. Саҳ 12 – 13.

Зарф – 12 соат.

1. Зарф ҳамчун ҳиссаи нутқ. Аломатҳои морфологии зарф. Умумият ва тафовути зарф ва сифат. Вазифаи зарф дар ҷумла. Хелҳои зарф: тарзи амал, замон, макон, миқдору дараҷа, сабаб ва мақсад. Калимасозии зарфҳо, сохти зарфҳо: содда, сохта, мураккаб ва таркибӣ. Имлои зарфҳо.
2. Дар матн муайян карда тавонистани хелҳои зарф ва истифодаи бамавқеи онҳо дар нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ. Муқоиса карда тавонистани зарфҳо бо сифатҳо. Дарк намудани ҷои зарфҳо дар муқоиса бо дараҷаҳои сифат.

Нутқи мураттаб – 20 соат.

Муайян кардани услуб, мавзӯ ва мазмуни асосии матн.

Интихоби матни бадеӣ аз адабиёти муосир ва нақли мазмуни он.

Интихоби матни публицистӣ ва дуруст қироат кардани он.

Навиштани хабар ба рӯзномаи девори мактаб.

Иншои тасвирӣ: «Тирамоҳи заррин».

Навиштани аризаи муфассал.

Тавсифнома дар бораи яке аз ҳамсинфон.

Тарзи гузаронидани маҷлис.

Мусоҳиба: «Дӯст кист ва дӯстии ҳақиқӣ чӣ гуна аст?».

Тартиб додани нақша дар мавзӯи «Аниси кунҷи танҳои китоб аст» ва аз рӯйи он навиштани иншо.

Навиштани баёнот.

Сӯҳбат: Ҳамаи касбҳо хубанд.

Иншо аз рӯйи расм (ҳаёти оилавӣ, устохонаи мактаб).

Иншои озод: «Модари ман», «Рӯзи модарон» ё «Наврӯз».

Баҳс: Муҳокимаи филми дидашуда.

Иншо: «Чаро ман баҳорро мепарастам?»

Таассурот аз як вохӯрӣ бо меҳмонони мактаб (хаттӣ).

Машғулияти 4. Технологияи банақшагирии дарси яқсоата

Мақсади таълим

Иштирокчиён:

- нақшаи як дарсро таҳлилу таркиб мекунад;
- барои таҳияи нақшаи дарс дастур таҳия мекунад.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Шумо чӣ тарз нақшаи дарс таҳия менамояд?

Ҳангоми таҳияи нақшаи дарс ба кадом мушкилот дучор мешавед?

Оё дар нақшаи дарс мақсадҳои таълимро овардан шарт аст? Чаро?

Қисматҳои нақшаи дарсро номбар кунед.

Қадами 3. Кори дунафарӣ. Бо намунаи нақшаи дарс (Ҳазинаи маърифат) шинос шуда, онро таҳлил намоед.

Саволҳо барои таҳлил:

Нақша аз кадом қисматҳо иборат аст?

Он аз нақшаи муқаррарии шумо чӣ фарқ дорад?

Ҳангоми таҳияи чунин нақша чӣ мушкилот пайдо мешавад?

Қадами 4. Кори гурӯҳӣ. Рӯзномаи дубахшаро пурра созад. Онро муаррифӣ кунед.

Ҷиҳатҳои ҳуби нақша	Мушкилот

Қадами 5. Арзёбии натиҷаҳои кори гурӯҳӣ.

Аз ҷадвали Машғулияти 1, қадами 6 истифода баред.

Қадами 6. Навиштани дастур. Муҳокимаи умумӣ

Масъала: Барои таҳияи чунин нақшаи дарс кадом корхоро бояд ба анҷом дод. Аз машғулияти 2, қадами 3 истифода баред.

Дастур	Фаъолият
Дастури 1.	<i>Масалан:</i> Мавзӯро аз нақшаи тақвим ва китоби дарсию дигар маводи таълим муайян кардан.
Дастури 2.	
Дастури 3.	
Дастури 4.	
Дастури 5 ...	

Қадами 7. Арзёбии Рӯзномаи рефлексивӣ

Фаҳмидам	Метавонам	Иҷро мекунам

Хазинаи маърифат

Гунаи 1.

Фан: Адабиёти тоҷик

Синф: 5

Мавзӯ: *Шеърҳои «Баҳор омад»-и Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ*

Мақсади умумӣ: тасвири бадеии олами атроф

Мақсадҳои мушаххаси таълим:

то охири дарс хонандагон:

- ақидаҳои худро оид ба мазмуни шеър баён мекунанд;

- мазмуни шеърро таҳлил мекунанд.

Соҳтори дарс

Зинаҳои дарс	Мавзӯ ва мундариҷа	Фаъолияти таълим	Воситаҳои арзёбӣ	Вақт
Оғози дарс	Таҳлили мақсадҳои таълим	Муаррифӣ ва муҳокимаи мақсадҳо <i>Саволу масъала:</i> Ноил гаштан ба ин мақсадҳо ба шумо чӣ медиҳад? Ин малакаҳо дар кучо истифода бурда метавонед? Восита: Ангезиши зеҳн	Мушоҳида <i>Меъёрҳо:</i> - Хонанда фикрашро баён мекунанд; - Хонанда масъулият нишон медиҳад.	5 дақиқа
Қисми асосии дарс «Кашфи донишҳои нав»	<i>Шеърҳои «Баҳор омад»-и Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ</i> Воситаҳои тасвири бадеӣ	Қадами 1. Шиносоӣ бо луғати нав. <i>Масъала:</i> Шеърро хонед ва калимаҳои нофаҳморо ба дафтаратон нависед. Гӯед, ки онҳо чӣ маъно доранд? Шакли кор: дунафарӣ Қадами 2. Таҳлили калимаҳо. <i>Масъала:</i> Ба калимаҳо шарҳи хурд ва муродифҳои онҳоро нависед. Шакли кор: гурӯҳӣ	Мушоҳида ва худбаҳодиҳӣ	15 дақиқа
		Қадами 4. Таҳлили мазмуни шеър. <i>Масъала:</i> Як байти шеърро таҳлил кунед ҳангоми талил ба саволҳо ҷавоб ҷӯед: - Мақсади асосии байт чист? - Шоир аз кадом воситаҳои тасвири бадеӣ истифода бурдааст? - Кадом калима ва ибора ба шумо бештар маъқул шуд? Чаро? - Ҳангоми хондани шеър шуморо чӣ ҳиссиёт фаро мегирад? Шакли кор: гурӯҳӣ	Ҷадвали худбаҳодиҳӣ «Саҳми ман дар фаъолияти гурӯҳи мо»	10 дақиқа
		Қадами 4. Муаррифии қори гурӯҳҳо. Гурӯҳҳо қорашонро муаррифӣ мекунанд.	Ба ҳамдигар баҳо додан	10 дақиқа
Анҷоми дарс: Мустақкам кунӣ рефлексия ва ҷамъбаст		Қадами 5. Хулоса ва арзёбӣ. <i>Саволҳо:</i> Дарс ба шумо маъқул шуд ё не? Чаро? Ҳангоми иҷрои масъалаҳо дар кучо мушкилӣ кашидед? Онро чӣ тарз ҳал кардед? Ба фикратон дигар шеърҳо чунин таҳлил карда метавонед? Ҳангоми таҳлил аз кадом воситаҳои истифода мебаред? Шакли кор: муҳокимаи умумӣ Қадами 6. Вазифаи хонагӣ. Як байтро аз шеърҳои «Бихандад лола бар саҳро» таҳлил кунед.	Ба худ баҳо додан	5 дақиқа

Машғулияти 5. Зинаҳои дарс ва таркиби онҳо

Мақсади таълим

Иштирокчиён:

- зинаҳои дарсро таҳлилу таркиб мекунад;
- ҳар як зинаи дарсро шарҳ медиҳанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед. Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн.

Масъала: Ба намунаи нақшаҳои дарс нигаред ва ба савол ҷавоб гардонед. Ба фикри шумо ҳар як зинаҳои дарс чӣ гуна мақсадҳои дидактикиро дарбар мегирад?

Қадами 3. Кори дунафарӣ.

Масъала: Фаъолиятҳои таълимиро ба марҳилаҳои дарс мувофиқ гузоред. Ҷавобатонро дар асоси ҷадвали замима санҷед.

Огози дарс:
ВОДОРНАМОЙ
(1)

Қисмати асосии дарс:
ДАРКНАМОЙ
«Кашфи»
донишҳои нав
(2)

Анҷоми дарс:
МУЛОҲИЗАРОНӢ
(3)

___ 1 барқарор намудани алоқамандиҳо бо мавзӯи гузашта;
___ бунёди вазъияти ҷустуҷӯ;
___ гузаронидани тадқиқотҳо, таҷрибаҳо, озмоишҳо;
___ ислоҳи тасаввурот ва амалҳои нодуруст ва нопурра;
___ коркарди маълумотҳои нав: ҷудо кардани маълумотҳои ___ ба сохтор ва ба низомдарорӣ, таснифот аз рӯи нишонаҳо;
___ ҷамъбасти натиҷаҳо.
___ машқ ва мустақкамкунии малакаҳо;
___ ҳавасмандгардонӣ дар огози фаъолият;
___ рефлексия: худбаҳодихӣ, таҳлили таҷрибаи андӯхташуда;
___ татбиқи донишҳои нав: аз худ кардани тарзҳои нави ___ фаъолият, амалиёт ва малакаҳо;
___ фаъолгардонии донишҳои мавҷуда.

Қадами 4. Кор дар гурӯҳҳо.

Масъала: Усулҳои дар замима овардашударо дар сутуни мувофиқ нависед. Гӯед, ки чаро ба чунин хулоса омадед.

<i>Огози дарс:</i> ВОДОРНАМОЙ			
<i>Қисмати асосии дарс:</i> ДАРКНАМОЙ			
<i>Анҷоми дарс:</i> МУЛОҲИЗАРОНӢ			

Қадами 5. Муаррифӣ ва арзёбии натиҷаи кори гурӯҳҳо.

Қадами 6. Арзёбӣ/Рӯзномаи дубахшаи рефлексивӣ

Душвориҳои ман	Онҳоро чӣ тавр баргараф кардам?

Машғулияти 6. Кори лоиҳавӣ. Тартиб додани нақшаи дарс

Мақсади таълим

Иштирокчиён:

- дар асоси мақсади таълим ва зинаҳои дарс нақшаи дарс таҳия карда тавонанд.

Қадами 1. Муаррифӣ ва муҳокимаи мавзӯ ва мақсадҳои таълим.

Мақсадҳои таълимии машғулиятро хонда, ба савол ҷавоб гардонед.

Ба фикри шумо аҳамияти ин мақсадҳо дар чист?

Қадами 2. Ангезиши зеҳн. Таҳияи меъёрҳо.

Саволҳо:

Нақша аз қадом қисматҳо бояд иборат бошад?

Нақшаи дарсии хуб гуфта чиро мефаҳмед?

Қадами 3. Кори гурӯҳӣ. Дар асоси намунаи машғулияти 4 нақшаи дарс таҳия намоед.

Гурӯҳи 1.

Мавзӯ: Мафҳуми ҷумла. Хелҳои ҷумлаи сода: хабарӣ (ҳикоягӣ), саволӣ, амрӣ ва хитобӣ (2 соат)

Мақсади таълим: хонандагон ҷумлаҳои сода тартиб медиҳанд.

Гурӯҳи 2.

Мавзӯ: Нақли хаттӣ бо унсурҳои тасвир (1 соат)

Мақсади таълим: хонандагон дар асоси нақли муаллим бо истифодаи унсурҳои тасвир нақли хаттӣ менависанд.

Гурӯҳи 3.

Мавзӯ: Умумият ва фарқи пайвандакҳо аз пешояндҳо (1 соат)

Мақсадҳои таълим: хонандагон

- вазифаҳои пайвандакро медонанд ва фарқ мекунанд;

- пайвандакҳоро номбар карда метавонанд;

- аз матн пайвандакҳоро меёбанд ва ҷумла тартиб медиҳанд.

Гурӯҳи 4.

Мавзӯ: Ибора ва хелҳои он (1 соат)

Мақсадҳои таълим: фарқҳои асосии ибора, калима, таркиб ва ҷумларо донанд; аз ҷумла ибораҳоро ҷудо кунанд.

Қадами 4. Муаррифии натиҷаҳои кор дар гурӯҳҳо.

Муаррифии гурӯҳҳоро тавассути ҷадвали зерин арзёбӣ карда, оид ба муаррифӣ фикратонро баён намоед.

Нишодиҳанда	Ҳа	Не	Тавсия
Муаррифӣ хоно ва фаҳмо аст.			
Муаррифӣ хуб оро дода шудааст.			
Масъала пурра баррасӣ шудааст.			
Шарҳу эзоҳи муарриф ба маврид ва фаҳмо аст.			
Муарриф ба саволҳо пурра ҷавоб дод.			

Қадами 5. Арзёбӣ. Ба худ баҳо додан.

Саволҳо:

4. Ҳангоми таҳияи нақшаи дарс ҷӣ мушкилӣ кашидед? Онро ҷӣ тарз ҳал кардед?
5. Дар ҳолати мустақилона таҳия кардани нақшаи дарс боз ба ҷӣ душворӣ рӯбарӯ мешавад?
6. Барои беҳтар таҳия кардани нақшаи дарс ба шумо боз ҷӣ лозим аст?

Замимаҳо ба Боби 1.

Замима ба машғулияти __ қадами __

Зинаҳои дарс

Огози дарс: ВОДОРНАМОЙ	➤ ҳавасмандгардонӣ дар оғози фаъолият
	➤ фаъолгардонии донишҳои мавҷуда
	➤ барқарор намудани алоқамандиҳо бо мавзӯи гузашта
	➤ бунёди вазъияти ҷустуҷӯ
Қисмати асосии дарс: ДАРКНАМОЙ	➤ барқарор намудани алоқамандии мавзӯи нав бо мавзӯи гузашта
	➤ коркарди маълумотҳои нав: ҷудо кардани маълумотҳои асосӣ, ба сохтор ва ба низомдарорӣ, таснифот аз рӯи нишонаҳо
	➤ татбиқи донишҳои нав: аз худ кардани тарзҳои нави фаъолият, амал ва малакаҳо
	➤ машқ ва мустақамқунии малакаҳо
	➤ гузаронидани тадқиқотҳо, таҷрибаҳо, озмоишҳо
	➤ ислоҳи тасаввурот ва амалҳои нодуруст ва нопурра
Анҷоми дарс: МУЛОҲИЗАРОНӢ	➤ воситаи арзёбӣ
	➤ ҷамъбасти натиҷаҳо
	➤ бартараф кардани тасаввуротҳои нопурра ва галатҳо
	➤ рефлексия: худбаҳодиҳӣ, худтаҳлилуқунии таҷрибаи андӯхташуда
	➤ арзёбии донишҳои ва малакаҳои азбаршуда

Худро месанчем

Масъалаҳои тестино ҳал карда, ба омӯзгоратон пешниҳод кунед.

1. Дар кадом сатр ҳуҷҷату мавод ба тартиби дуруст оварда шудааст?

- а. китоби дарсӣ, стандарт, барномаи таълим, маводи дидактикӣ, дастури методӣ;
- б. стандарт, барномаи таълим, китоби дарсӣ, дастури методӣ, маводи дидактикӣ;
- в. барномаи таълим, стандарт, дастури методӣ, маводи дидактикӣ, китоби дарсӣ;
- г. дастури методӣ, китоби дарсӣ, барномаи таълим, стандарт, маводи дидактикӣ.

	5
--	---

2. Яке аз ҷумлаҳои интихоб намоед.

- а. Нақшаи дар дарс асоси барнома ва китоби дарсӣ таҳия мегардад.
- б. Нақшаи дарс танҳо дар асоси китоби дарсӣ таҳия мегардад.

	5
--	---

3. Кадоме аз ин мақсадҳо ба хонанда нигаронида шудаанд.

- а. такмили малакаи хондан ва навиштан;
- б. нақшаи соддаи ҳикоя ва ё афсонаро тартиб дода тавонанд;
- в. нақшаи мураккабро аз рӯйи матн тартиб диҳанд;
- г. омӯзондани дараҷаҳои сифат.

	10
--	----

4. Ба мавзӯҳои зерин мақсади таълим таҳия намоед.

а. Навиштани хабар ба рӯзномаи девориҳои мактаб.

б. Иншои тасвирӣ: «Тирамоҳи зарин».

в. Навиштани аризаи муфассал.

г. Тавсифнома дар бораи яке аз ҳамсинфон.

	10
--	----

	Ҷамъ 30 ҳол
--	-------------

Шарҳи истилоҳот

АНГЕЗИШИ ЗЕҲН – усули чамъ овардани андешаҳо буда, бо мақсади фаъолгардонии хонандагон ба чараёни дарс, ба вучуд овардани вазъияти чустучӯ ва гирдоварию андешаҳо ба роҳ монда мешавад.

ДИАГРАММАИ БАРОИ ЧӢ – силсилаи муҳокимарониҳо барои муайян кардани асос ва сабаби пайдоиши натиҷа аст. Онро дар мавридҳои ҳалли мушкилот/проблемаҳо, муайян кардани сабаби руҳ додани ҳодисаю воқеаҳо истифода мешавад.

ДИАГРАММАИ ВЕНН – усулест барои ёфтани фарқ ва умумияти мафҳум, ҳодиса, ашё ва муқоисаи онҳо. Омӯзгор метавонад онро дар муқоисаи симоҳои мусбат ё манфии матн, фарқи ашёҳои гуногун аз рӯи мазмуни он истифода барад.

ДИАГРАММАИ ЧӢ ТАВР – силсилаи муҳокимарониҳо барои муайян кардани роҳҳои ба даст овардани натиҷа аст.

ЗАНҶИРҲОИ САРБАСТАИ МАНТИҚӢ - усул барои муайян кардани пайдарпайии мантиқии калимаҳо, мафҳумҳо, ҷумлаҳо ва қисмҳои парокандаи матн. Бо мақсади ҳавасмандӣ ба хондан ва мушоҳидакорӣ ва ҷобачогузорию мантиқии мафҳумҳои асосӣ истифода бурда мешавад.

КЛАСТЕР - усули гирдоварию андешаҳои хонандагон доир ба ягон мавзӯ, мафҳум буда, дар шаклҳои гуногун тасвир меёбад. Хонандагон андешаҳои худро доир ба мавзӯ (мафҳум) баён карда, онҳоро бо ҳам алоқаманд мекунанд. Ин имкон медиҳад, ки хонандагон ҳамаи андешаҳои баёншударо дар як ҷо гирд оварда, дар баробари шунидани онҳо боз аёни бо онҳо шинос гарданд. Маъноии кластер «хӯша», «шоҳча» аст.

ЛИМЕРИК – иштирокчиён (хонандагон) пас аз хондани матн фикрашонро бо панҷ мисраъ баён мекунанд. Фарқи усули «лимерик» аз «синквейн» дар он аст, ки «синквейн» бе қофия аст.

МДД – усули МДД (ихтисораи «медона», «донистан меҳоҳам», «донистам») – ин усули чустучӯй-тадқиқот буда, барои фаъолони омӯхтани мавзӯи нав ёрӣ мерасонад.

МУРАББАӢ - усули «Мураббаъ» ё «Намоиши кубӣ» имкон медиҳад, ки паҳлӯҳои ин ё он масъала аз назари хонандагон гузаронида шавад. Барои истифодаи усули мазкур шакли геометрии мураббаъро аз қоғаз созед (15-20 см). Дар шаш рӯи он шаш мафҳум навишта мешавад: **тасвир, муқоиса, тасаввурот, таҳлил, истифода, далел**. Ба ҳар як мафҳум саволҳо оварда мешаванд, ки барои ҷавоби мушаххас додан ёрӣ мерасонанд.

НИГОРИСТОН – галерея, ин усул имкон медиҳад, ки як ё якчанд масъала якбора дар гурӯҳҳои хурд муҳокима карда шаванд. Дар айни замон ҳар як аъзои гурӯҳ метавонад дар муҳокимаи ҳамаи масъалаҳои пешниҳодшуда иштирок намуда, саҳм гузорад.

РӢЗНОМАИ ДУБАХША – ин усулро ҳангоми кор бо луғат, шарҳу тафсири ягон мафҳум, маънидод кардану тадқиқи мазмуни матн истифода мебаранд.

САВОЛҲО БА МУАЛЛИФ - ин усул имконият медиҳад, ки ҳангоми кор бо китобҳои дарсӣ мушкилот паси сар карда шавад. На ҳама вақт ахбори қофӣ барои фаҳмиши пурраи матн дар китобҳо мавҷуд аст. Ғайр аз ин, вақте ки хонандагон бо маводи мушкилфаҳм рӯбарӯ мешаванд, бегайратӣ зоҳир карда, барои пурра фаҳмидани маводи он кам кӯшиш мекунанд. Баёни мавод дар китоб на ҳама вақт фаҳмоист ва он камбудии матн аст.

СИНКВЕЙН – шакли шеърие, ки аз панҷ мисраъ иборат аст ва ҳар мисраъ мазмуни худро дорад: мисраи 1-мавзӯ (исм), мисраи 2 – тасвири мавзӯ ба воситаи ду сифат, мисраи 3 – амалу ҳаракати мавзӯ ба воситаи 3 феъл, мисраи 4 – муносибати муаллиф ба мавзӯ иборат аз 4 калима, мисраи 5 – муродифи мавзӯ

Т-нақша – усулест барои чамъоварии ақидаҳои ба ҳам зид, ки чадвали он шаклан ба ҳарфи «Т» монанд аст. Ба воситаи усули мазкур саволе гузошта мешавад, ки ҷавобҳои «ха – не», «тарафдор – муқобил», «бартариат – камбудӣ», «+ - », «мусбат – манфӣ»-ро талаб мекунад. Он барои ба мувоҳида омода шудан ёрӣ мерасонад.

ХАРИТАИ АНДЕШАҲО – харитаи концептуалӣ, харитаи фарзӣ, концепсияи картографӣ, харитаи зехн, усули пешниҳод ва алоқаманд гардондаи фикрхост. Қоидаҳои асосии харитаи концептуалиро дар солҳои 60-ум профессор Ҷозеф Новак қор карда баромад. Тавассути ин усул андешаҳо аз рӯи муҳим буданашон ба як тартиби муайян, аз ҳисоби шохаҳо ба як сохтор дароварда мешаванд. Андешаҳо ба воситаи рамзҳо, ранг, ҳаҷми ҳуруф ва ғ. қайд мегарданд. Алоқаи байни онҳо нишон дода мешавад.

ҶАРҲИ АНДЕШАҲО - усули гирдоварии миқдори муайяни (4, 6, 8, 12) андешаҳо доир ба мафҳум ё мавзӯ дар шакли шохаҳои гирдгардон аст. Омӯзгор ин усулро дар ҳолате истифода мебард, ки агар масъалаи ҷудо кардани ҷиҳзҳои нисбатан муҳим ба миён ояд.

ШАРШАРА - каскад, усули ба қисмҳо ҷудо кардани калимаҳои мафҳумҳо аст. Онро ҳангоми таҳлил ва таҷзияи мафҳум ва назарияҳо истифода бурдан айни муддаост.

ШЕБУ ФАРОЗ (печуб) - усули таълими муштаракест, ки дар муддати наҷандон зиёд дида баромадан ва азхуд кардани маводи бисёри таълимро пешбинӣ менамояд. **Мақсадҳо:** инкишофи малакаҳои иҷтимоӣ (муошират), малакаҳои таҳлил ва ҷамъбаст (малакаҳои ҷудо кардани ақидаҳо, муайян кардани алоқаи байни онҳо ва қобилияти ҳулосабарорӣ), дар ҳонандагон ташаккул додани ҳисси масъулият дар иҷрои вазифа.

ЭССЕ – ҳикояи хурде, ки дар он таассуроти шахсӣ нисбат ба ҷиҳзҳои дидаю шунида ифода меёбад.